

Hvad vil det sige at være præst?

En kvalitativ undersøgelse af danske
folkekirkepræsters syn på embede og arbejde

Kirsten Donskov Felter

Hvad vil det sige at være præst?

En kvalitativ undersøgelse af danske folkekirkepræsters
syn på embede og arbejde

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Hvad vil det sige at være præst? En kvalitativ undersøgelse af danske folkekirkepræsters syn på embede og arbejde

Forfatter: Kirsten Donskov Felter

Forsidefoto: Paw Gissel

© Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
og forfatteren, Aarhus 2016

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
Farvergade 27 F 2., 1463 København K
www.fkuv.dk

ISBN: 978-87-90323-88-2 (tryk)

ISBN: 978-87-90323-21-9 (pdf)

Tryk: LaserTryk.dk

Forord

Hvad vil det sige at være præst?

Spørgsmålet burde være forholdsvis let at svare på. Enhver præst ved selvfølgelig, hvad det vil sige at være præst. Ikke desto mindre har Den danske Præsteforening og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter fundet det relevant sammen at stille spørgsmålet i dag, og resultatet er det første samarbejdsprojekt imellem de to organisationer. Bevægelsen for at stille spørgsmålet er blandt andet, at præsterollen og præsteidentiteten har ændret sig igennem de seneste år. Præsten er ikke længere entydigt bundet til et geografisk sted, men er også præst andre steder, hvor mennesker indgår i forskellige sociale sammenhænge og funktioner. Der er blevet en større diversitet i det at være præst i forhold til funktion.

Spørgsmålet er, om det har betydning for den måde præsten oplever sin funktion og rolle, sin opgave og identitet på. Har det betydning for opfattelsen af, hvad præstearbejde er? Og har det betydning for den teologiske kontekst, som præsten ser sit arbejde i? Præsteforeningen og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter har fundet, at de spørgsmål er afgørende at få belyst for at finde frem til, om der er en fælles kerne i det at være præst. Derfor spørgsmålet "Hvad vil det sige at være præst?"

Når man stiller et spørgsmål, vil indholdet af det svar, der bliver givet, bero på, hvem der svarer. Det er også tilfældet, når det gælder spørgs-

målet: Hvad vil det sige at være præst? Går vi til folkekirkens bekendelsesgrundlag, finder vi et svar på, hvad det vil sige at være præst, ud fra en definition af det kirkelige embede på grundlag af de funktioner, som skal varetages igennem embedet: "For at vi kan nå til denne tro (den retfærdiggørende tro, som Gud ved Helligånden skænker ved ordet og sakramenterne), er der indstiftet et embede til at lære evangeliet og meddele sakramenterne" (Den augsburgske bekendelse artikel V). I præsteløftet, som alle nyansatte præster aflægger i forbindelse med bispeeksamen forud for ordinationen, lover præsten bl.a. at "beflitte mig på at forkynde Guds ord rent og purt..., med al ærefrygt og sømmelighed forvalte de hellige sakramenter..., danne og dulle mig til det hellige embede og foregå menigheden med et godt eksempel". I flere af de nyere kirkeministerielle betænkninger udpeges fire centrale opgaver som kerneopgaver for folkekirken. Det gælder gudstjeneste, undervisning, diakoni og mission (f.eks. Betænkning 1491, 2007). Præsten er en central, medvirkende skikkelse inden for disse fire områder.

Ét er imidlertid at spørge bekendelsesskrifterne, præsteløftet, nyere betænkninger eller lignende. Noget andet er at spørge præsterne selv: "Hvad vil det sige at være præst?" I denne undersøgelse er det præsterenes egen opfattelse, der er i fokus. Hvordan forstår de sig selv som præster? Hvor meget er givet med embedet, og hvor meget er op til præsten selv at definere, prioritere osv.? Hvad opfatter præsterne som kerneydelser og som deres særlige faglighed? Og hvilke teologier og værdier arbejder præsterne ud fra? Gennem en række dybdegående, individuelle interviews kommer undersøgelsen frem til et nuanceret billede og en bred variation af, hvad præsterne forstår ved at varetage embedet. Formålet med undersøgelsen er at kvalificere debatten om præsteembedet og at afklare, om undersøgelsen kan bidrage til en mere empirisk fundering af, hvad embedsteologi kan og skal være.

I forbindelse med igangsættelsen af projektet blev der nedsat en styregruppe bestående af Per Bucholdt Andreasen og Eva Tøjner Götke fra

Den danske Præsteforening, og Birgitte Graakjær Hjort fra Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter. Kirsten Donskov Felter blev ansat som undersøger på projektet og har varetaget gennemførslen af projektet, der løb fra september 2015 til maj 2016.

Styregruppens opgaver fremgik af kommissoriet:

- at sikre, at undersøgelsens design og udformning afdækker de spørgsmål, som ønskes belyst i undersøgelsen, og som fremgår af samarbejdsaftalen mellem Den danske Præsteforening og Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter
- at foretage en midtvejsevaluering med henblik på eventuelle justeringer af undersøgelsens udformning og spørgsmål
- at overveje og vurdere, hvorledes undersøgelsens resultater kan omsættes til en nutidig empirisk funderet teologi om embedet, og hvordan arbejdet hermed eventuelt kan videreføres i andet regi.

Styregruppen mødtes i september 2015 med henblik på at drøfte undersøgelsens design og fastlægge proceduren for udvælgelse af informanter. Herudover mødtes styregruppen i februar 2016 i forbindelse med dataindsamlingens afslutning til en drøftelse af eventuelle behov for justeringer af projektet. Endelig mødtes styregruppen i maj 2016 til fremlæggelse af den afsluttende rapport forud for offentliggørelsen på Præsteforeningens repræsentantmøde i juni 2016 med henblik på evaluering af projektet og drøftelse af det videre arbejde med projektets resultater. Styregruppen har ikke været involveret hverken i udvælgelsen af informanter eller i analysen af materialet, ligesom al kontakt til tillidsmænd og de medvirkende præster i forbindelse med projektet er gået via Kirsten Donskov Felter.

Vi håber, at undersøgelsen vil bidrage til at kvalificere debatten om, hvad det vil sige at være præst, og ønsker god læselyst!

*Per Bucholdt Andreasen, Eva Tøjner Götke og Birgitte Graakjær Hjort
FUV Aarhus 30. maj 2016*

Indhold

Forord	5
1. Indledning	11
1.1 Undersøgelsens baggrund.....	11
1.2 Tidligere undersøgelser.....	13
1.3 Rapportens opbygning.....	15
2 Undersøgelsesdesign.....	17
2.1 Formål	17
2.2 Fokus.....	17
2.3 Metode.....	18
2.4 Kriterier for variation.....	18
2.5 Udvælgelsesmetode.....	20
2.6 Transskribering, kodning og analyse	21
2.7 Brugen af kvalitative interviews.....	22
2.8 Ethiske overvejelser	24
2.9 Resultatpræsentation.....	26
2.10 Afgrænsninger	27
3 Portrætter	28
3.1 Portræt af A	28
3.2 Portræt af B	29
3.3 Portræt af C.....	31
3.4 Portræt af D	32
3.5 Portræt af E.....	34
3.6 Portræt af F	35
3.7 Portræt af G	36
3.8 Portræt af H	38

3.9	Portræt af I.....	39
3.10	Portræt af J.....	41
3.11	Portræt af K.....	42
3.12	Portræt af L.....	44
3.13	Portræt af M	45
3.14	Portræt af N	47
3.15	Portræt af O	48
3.16	Portræt af P	49
3.17	Portræt af Q	51
3.18	Portræt af R	52
3.19	Portræt af S.....	54
3.20	Portræt af T	55
3.21	Portræt af U	57
3.22	Portræt af V	58
3.23	Portræt af X	59
3.24	Portræt af Y	60
3.25	Portræt af Z.....	62
4	Hvad siger informanterne?	64
4.1	Opgaverne.....	64
4.1.1	Hvilke opgaver fylder tidsmæssigt.....	65
4.1.2	Opgaver, der fylder for meget	71
4.1.3	Særligt vigtige opgaver.....	73
4.1.4	Mest meningsfulde opgaver	77
4.1.5	Forkyndelse	86
4.2	Rammerne	93
4.2.1	Samarbejde med præstekolleger	93
4.2.2	Samarbejde med menighedsråd.....	100
4.2.3	Hindringer/modstand	106
4.2.4	8-16 eller 24/7.....	112
4.3	Værdierne og fremtiden	124
4.3.1	Det bedste.....	125
4.3.2	Det værste.....	131
4.3.3	Overvejelser om at stoppe	138
4.3.4	Den gode præst.....	146
4.4	Grundlaget	153

4.4.1	Det særlige, præsten kan	153
4.4.2	Kald.....	161
4.4.3	Embede	171
5	Brændpunkter i synet på embedet og arbejdet	180
5.1	Kerneydelsen	181
5.2	Synet på forkyndelse.....	184
5.3	Præstens faglighed.....	186
5.4	Arbejdets karakter: 8-16 eller 24/7	188
5.5	Samarbejde og kollegialitet, autonomi og frihed	190
5.6	Kaldet og embedet	192
6	Konklusion	196
7	Litteratur:	200
8	Bilag.....	203
1:	Fordeling af informanter.....	204
2:	Fordeling på køn, alder og stift	208
3:	Henvendelse til tillidsrepræsentanter	209
4:	Indberetning af forslag til informanter.....	211
5:	Skriftlig information til informanter	212
6:	Samtykkeerklæring.....	215
7:	Interviewguide.....	216
8:	Samling af koder.....	218
9:	Projektbeskrivelse	221

1. Indledning

1.1 Undersøgelsens baggrund

Præsteprofilen har i de senere år undergået en række forandringer, ikke mindst som følge af nye stillingstyper og funktioner i folkekirken. Den klassiske sognepræst, der som generalist varetager alle pastorale opgaver inden for sognets grænser, er i dag suppleret med en lang række andre måder at være præst på. Det kan være funktionspræster, der som dokumenteret i rapporten "Funktionspræster i Danmark"¹ er en gruppe, der siden 1970 har været i stærk stigning, og som spænder vidt: fra præster, der betjener sygehuse, fængsler og andre institutioner uden for folkekirken, til såkaldte initiativpræster, hvis virke retter sig mod særlige målgrupper inden for folkekirken, for eksempel unge eller åndeligt søgende. Eller der kan være tale om indførelsen af samarbejdende præsteteams, der i fællesskab løser opgaver på tværs af sognegrænser og i forskellige former for storpastorater, eller præster ansat med en særfunktion på stiftsplan eller i provstierne.

Tilsammen er der tale om ganske betydelige variationer i forhold til den måde at organisere præstetjenesten på, som sognepræsteinstitutionen repræsenterer. Det spørgsmål der melder sig, er, om en lignende mangfoldighed gør sig gældende i præsternes selvforståelse, og i givet fald, hvordan den kommer til udtryk. Hvad vil det sige at være præst –

¹ Kühle, Lene m.fl. (2015): Funktionspræster i Danmark – en kortlægning. Aarhus, Center for Samtidsreligion ved Aarhus Universitet og Folkekirken's Uddannelses- og Videnscenter

for den klassiske sognepræst på landet? For forstadspræsten i et sogn med 6 kolleger? For præsten, der arbejder på hospice eller i natkirken? Eller for præsten, der i halvdelen af sin tid arbejder som kirke- og kulturmedarbejder? Hvordan ser de det at være præst fra deres respektive steder?

I denne rapport fremlægges resultaterne af en kvalitativ empirisk undersøgelse iværksat af Den danske Præsteforening i samarbejde med Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter. Undersøgelsens kontekst var dels igangværende drøftelser i Den danske Præsteforening om præstens embede og arbejde, og dels som nævnt mere generelle iagttagelser af ændringer i præstens omverden og arbejdsvilkår. På baggrund heraf var intentionen at tilvejebringe viden om, hvordan det at være præst kan beskrives empirisk ud fra aktørernes eget perspektiv. Set i et videre perspektiv var sigtet desuden at overveje, om det i dag er muligt at definere en fælles kerne i arbejdet på tværs af den faktiske diversitet, som kunne danne grundlag for fornyede embedsteologiske overvejelser².

Som nævnt i rapportens forord kan beskrivelsen af, hvad det vil sige at være præst, begynde mange steder. Et sted at begynde er i de normative tekster, der sætter den forpligtende ramme om præstens arbejde, f.eks. i form af folkekirkens præsteløfte eller det lutherske bekendelsesgrundlag. Et andet sted er ministerielle bekendtgørelser og organisationsdiagrammer, der beskriver præstens rolle i forhold til andre instanser. Sådanne beskrivelser er vigtige, for så vidt som de er med til at definere den horisont, som præsten agerer inden for. Men samtidig er de utilstrækkelige i forhold til at forstå arbejdet i et aktørperspektiv, fordi de netop kun beskæftiger sig med det formelle, de generelle og almene træk – og lader praksis, det individuelle, konkrete og specifikke ved at være præst på netop dette sted og som netop denne person, ude af betragtning.

² Bilag 9: Projektbeskrivelse

Omdrejningspunktet i den undersøgelse, hvis resultater præsenteres i rapporten, har været præsternes eget perspektiv frem for strukturelle og organisatoriske analyser eller abstrakte, systematisk-teologiske fremstillinger af embedet. Frem for at tage udgangspunkt i foreliggende beskrivelser af embedet og sognepræsteinstitutionen, har vi valgt at begynde i 25 danske folkekirkepræsters egen virkelighed, med henblik på at lade denne fungere som grundlag for en drøftelse af, hvad det også teologisk set vil sige at være præst i dag. Denne fremgangsmåde afspejler en bredere tendens, der i disse år gør sig gældende inden for empiriske menighedsstudier, og som netop fokuserer på lokale og situerede praksisformer som udgangspunkt for teologisk refleksion³. Ved at inddrage præsterne som teologiske aktører og praktikere, der er indfældet i forskellige kontekster bidrager undersøgelsen til at tilvejebringe et bredere og mere nuanceret perspektiv, som netop vil være vigtig med henblik på at drøfte, hvori en nutidig, empirisk funderet teologi om præstens rolle og funktioner i dag består. Takket være de præster, som beredvilligt stillede sig til rådighed som informanter, har vi fået et uvurderligt indblik i, hvad det indefra set vil sige at være præst, og hvordan teologiske refleksioner spiller med i de måder, hvorpå de forstår sig selv og det, de gør som præster på det sted, hvor de er.

1.2 Tidligere undersøgelser

Rapporten lægger sig i forlængelse af tidligere empiriske undersøgelser, som fra forskellige vinkler har bidraget til at belyse danske præsters arbejdsvirkelighed. Ud over rapporten om funktionspræster, som

³ Se f.eks. Ferrer, Jorge og Sherman, Jacob (red, 2008): *The Participatory Turn – Spirituality, Mysticism and Religious Studies*, State University of New York Press; Scharen, Christian og Vigen, Aana Maria (2011): *Ethnography as Christian Theology and Ethics*, New York/London, Continuum Press; Ward, Pete (red, 2012): *Perspectives on Ecclesiology and Ethnography*, Michigan/Cambridge, Eerdmans, samt Buch-Hansen, Gitte; Lorensen, Marlene Ringgaard og Felter, Kirsten Donskov (2015): *Ethnographic Ecclesiology and the Challenges of Scholarly Situatedness*, i: *de Gruyter Open Theology*, Vol. 1, s. 220-244

er nævnt oven for⁴, skal her blot nævnes enkelte, som er særligt relevante i denne sammenhæng. "Præsten som generalist og specialist" udarbejdet af sociolog Steen Marquard Rasmussen, opdeler på basis af en kvantitativ undersøgelse af præster i Aarhus stift præster i ti forskellige typer med hver deres karakteristiske arbejdsprofil⁵. Nye præsters arbejdsvilkår er behandlet af Erling Andersen i "Et job med mening. Nye præster om deres arbejde"⁶, som ud fra nye præsters arbejdsrapporter undersøger præsternes oplevelse af arbejdet sammenholdt med andre erhvervsgrupper. Antropolog Cecilie Rubow har fokuseret sine undersøgelser på præstens identitet, dels i artiklen "Tre skridt fra livet", som bygger på en undersøgelse af den pastorale dannelsesproces på pastoralseminariet⁷, og dels i studiet "5 præster og antropologiske perspektiver på autoritet og identitet", som analyserer forholdet mellem person og embede⁸. Kirsten Donskov Felter har i ph.d.-afhandlingen "Mellem kald og profession" undersøgt danske præsters professionsforståelse⁹. Hertil kommer empiriske undersøgelser af interaktion mellem præst og menighed, hvoraf især skal nævnes Marianne Gaardens undersøgelse "Den emergente prædiken", som undersøger kirkegængeres oplevelse af prædiken, og belyser betydningen af præstens person¹⁰, Kirstine Helboe Johansen og Marie Vejrup Nielsens undersøgelse af præsters autoritet via brudepars overvejelser over valg

⁴ Kühle, Lene m.fl. (2015): Funktionspræster i Danmark – en kortlægning. Aarhus, Center for Samtidsreligion ved Aarhus Universitet og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

⁵ Rasmussen, Steen Marquard (2009): Præsten som generalist og specialist, Perspektiv på folkekirken 2-2009, Landsforeningen af Menighedsråd

⁶ Andersen, Erling (2009): Et job med mening. Nye præster om deres arbejde. København, Anis

⁷ Rubow, Cecilie (2003): Tre skridt fra livet, i: Kritisk Forum for Praktisk Teologi, København, Anis 2003-93

⁸ Rubow, Cecilie (2006): 5 præster og antropologiske perspektiver på autoritet og identitet. København, Anis

⁹ Felter, Kirsten Donskov (2010): Mellem kald og profession, Publikationer fra Det Teologiske Fakultet 18. Københavns Universitet

¹⁰ Gaarden, Marianne (2014): Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten. Aarhus Universitet, Institut for Kultur og Samfund

af præst til vielsen ”Choosing a Pastor for the Day”¹¹ samt i et bredere perspektiv det løbende undersøgelsesarbejde, der foregår i regi af Center for Samtidsreligion ved Aarhus Universitet og Center for Kirkeforskning ved Københavns Universitet¹².

Sammenlagt er der tale om en bred vifte af undersøgelser, som hver fra deres sted dokumenterer, hvordan det at tage udgangspunkt i et empirisk materiale kan føre til indsigter, der uddyber, nuancerer eller korrigerer den viden, der kan opnås gennem beskæftigelse med teologiske tekster og organisationsanalyser. En sådan uddybning og nuancering, som tager udgangspunkt i præsters komplekse arbejdsvirkelighed anno 2015, var netop formålet med det projekt, hvis resultater foreligger i denne rapport.

1.3 Rapportens opbygning

I kapitel 2 præsenteres undersøgelsesdesignet og der argumenteres for metoden og de trufne valg, lige som fremgangsmåden i forbindelse med interviewundersøgelsen fremlægges.

Kapitel 3 præsenterer resultaterne af undersøgelsen i form af en række individuelle portrætter af informanterne. Her er tale om en læsning af

¹¹ Johansen, Kirstine Helboe (2015): Choosing a Pastor for the Day: Representations of the Pastor in a Contemporary Context: i: Journal of Empirical Theology 2015 Vol. 28,2

¹² I forbindelse med forskningsprojektet ”Folkekirkenes aktivitetsstatistik” skal nævnes Rasmussen, Steen Marquard (2014): Den relevante folkekirke – et sociologisk grundlag for målsætningsarbejde, aktivitetsstatistik og brugerundersøgelser; København, Publikationer fra Det Teologiske Fakultet 56, og Iversen, Hans Raun og Vejrup, Marie (red) (2014): Tal om kirken. Undersøgelser af folkekirkenes aktivitets- og deltagerstatistik. Fra Center for Kirkeforskning desuden senest Felter, Kirsten D. og Bjerrum, Ruth (2015): Hvad forventer folket af kirken? Et medlemsperspektiv på diskussionen om forandringer i folkekirkenes struktur på landet, i forstæderne og i byen, og Trolle, Astrid Krabbe (2015): Blandt principielle sekularister og konkrete konservatorer. Danskeres holdninger til religion og folkekirke belyst gennem fire YouGov-undersøgelser.

interviewene i dybden, som dels har til formål at vise, hvordan holdninger og synspunkter hænger sammen hos den enkelte informant, dels at skabe en bredere forståelsesbaggrund for de enkeltstående ud-sagn, som følger i kapitel 3.

Kapitel 4, som udgør rapportens tyngdepunkt, ikke kun i omfang, men også i relation til analysen, præsenterer en tværgående læsning af materialet i bredden. Læsningen dokumenterer informanternes opfattelse af fire overordnede temaer, som tilsammen indkredser opfattelsen af professionen set i et aktørperspektiv:

- Opgaverne: Hvilke opgaver bruger informanterne mest tid på? Hvilke opgaver opfatter de som de vigtigste og mest meningsfulde? Hvad forbinder de med forkyndelse?
- Rammerne: Hvordan ser informanterne samarbejde med kolleger og menighedsråd? Hvilke hindringer oplever de i forhold til, hvad de gerne vil? Hvilket udtryk beskriver bedst deres syn på arbejdet: 8-16 eller 24/7?
- Værdierne og fremtiden: Hvad er ifølge informanterne det bedste og det værste ved arbejdet som præst? Har de gjort sig overvejelser om at stoppe? Og hvad kendetegner efter deres mening en god præst?
- Grundlaget: Hvad er ifølge informanterne det særlige, præsten kan? Hvordan ser de på begreberne kald og embede, personligt og teologisk?

I kapitel 5 opsamles undersøgelsens centrale fund, idet der defineres en række analytiske "brændpunkter" som beskriver, hvilke forskellige forestillinger og perspektiver, der er på spil i interviewene i forhold til forståelsen af embedet og arbejdet.

Kapitel 6 rummer rapportens konklusion.

2 Undersøgelsesdesign

2.1 Formål

Formålet med undersøgelsen var ifølge projektbeskrivelsen¹³ at opnå dybere indsigt i, hvad præster i den danske folkekirke i dag forstår som centralt i præstearbejdet, hvordan dette reflekteres teologisk, samt i hvilken grad præsterne oplever mulighed for at realisere deres forståelse af embedets opgaver i en sammenhængende pastoral identitet. Dette skulle ske med henblik på at definere en mulig fælles kerne i præstearbejdet på tværs af diversiteten i opgaver og funktioner, og for herudfra at diskutere implikationer for en nutidig, empirisk funderet teologi om embedet, som imødekommer den faktiske mangfoldighed af opgaver, arbejdsformer og rammesætning, som kendetegner feltet.

2.2 Fokus

Med udgangspunkt i de spørgsmål, som projektbeskrivelsen udpegede med henblik på undersøgelse, definerede styregruppen mere præcist undersøgelsens formål som at undersøge og beskrive:

- pastoral praksis og arbejdsmæssige prioriteringer
- teologiske tolkninger af egen identitet og praksis, og
- forholdet mellem egen selvforståelse og arbejdsmæssige rammer

¹³ Se bilag 9: Projektbeskrivelse

Ud fra undersøgelsens formål valgte vi en eksplorativ tilgang, som er kendetegnet ved at forholde sig så åbent som muligt til det, der skal undersøges.¹⁴

2.3 Metode

Som metode valgte vi det semistrukturerede, kvalitative forskningsinterview, som er særligt egnet, når det gælder om at få indgående viden om, hvordan enkeltpersoner opfatter et givet emne eller en problemstilling. Med semistruktureret menes, at interviewet er opbygget omkring en spørgeguide, som sikrer, at man kommer omkring forskellige emner, men at det i øvrigt har form som en samtale, der har sit eget flow, og hvor rækkefølgen og den måde, emnerne behandles på, varierer fra person til person. I modsætning til f.eks. spørgeskemaundersøgelser, der er egnede når det gælder om at opnå bred viden om en stor gruppe informanter, er interviewets særlige styrke at det giver mulighed for at gå i dybden gennem tætte beskrivelser af udvalgte individer, og dermed en mere indgående forståelse af, hvordan tingene tager sig ud i deres perspektiv.

2.4 Kriterier for variation

I forhold til projektets udgangspunkt var variation et vigtigt kriterium. Som kompromis mellem ønsket om maksimal variation og mulighed for at gå i dybden med de ønskede emner, satte styregruppen antallet af informanter til 25, idet vi definerede forskellige objektive kriterier, som vi ønskede skulle indgå i udvælgelsen med henblik på at få så stor spredning inden for informantgruppen som muligt. De udpegede kriterier var alder, køn, civilstand, ansættelsesform og -sted (land- eller bysogne), stillingstype (sogne- eller funktionspræst, kirkebogsførende /

¹⁴ I modsætning til hypotesetestende undersøgelser, som tager udgangspunkt i bestemte antagelser.

ikke kirkebogsførende sognepræst), geografi og teologisk/kirkelig profil, idet vi fandt, at disse udgjorde relevante variationsmuligheder i forhold til de beskrevne forandringer i præsteprofilen¹⁵. Da formålet med en kvalitativ undersøgelse ikke er at nå frem til data, der kan generaliseres, eller at opnå grundlag for at udpege statistiske sammenhænge, er det afgørende ikke, at alle variationsmuligheder er til stede eller at alle kriterier er ligeligt tilgodeset, men derimod at valget af undersøgelsespopulation rummer en grad af variation, der svarer til undersøgelsens formål. Ved at tage udgangspunkt i præstegruppens objektive sammensætning ønskede vi desuden at undgå den ensidighed, der kunne ligge i en mere tilfældig udvælgelse af informanter.

Som et yderligere kriterium for variation ønskede vi at undersøgelsen så vidt muligt skulle afspejle spredningen på teologisk og kirkelig profil, og vi opstillede en række klassiske og nyere kategorier, som tillidsrepræsentanterne kunne vælge mellem: grundtvigsk/ tidehvervsk/ missionsk/ karismatisk/ aktivistisk/ ikke tilknyttet retning/ andet (hvad). Det viste sig imidlertid, at adskillige af tillidsrepræsentanterne vægrede sig mod at skulle indplacere deres kolleger under de foreslåede betegnelser, hvilket ledte til den overvejelse i styregruppen, om teologisk og kirkelig profil i dag ikke opfattes som egnet til offentlig markering, men nærmere opfattes som et personligt anliggende, der ikke kan opfanges af faste, forud definerede kategorier.

Samtlige kategorier blev tilgodeset ved udvælgelsen af informanter, dog uden at der her blev tilstræbt nogen overensstemmelse med de respektive gruppers faktiske størrelse i medlemsskaren som helhed. Til-

¹⁵ Andre kriterier kunne være antal børn i husstanden, seksuel orientering, sted for uddannelse, tidligere karriereforløb etc. Med kriterierne køn, alder og civilstand har vi holdt os til kategorier, der indgår som standard i religionssociologiske undersøgelser. Ansættelsesform og stillingstype afspejler undersøgelsens formål, mens geografi og kirkeligt/teologisk tilhørsforhold mere bredt afspejler den folkekirkelige situation. I bilagsmaterialet er det beskrevet mere udførligt, hvordan vi nåede frem til fordelingen af informanter mellem de forskellige grupper (bilag 1)

bagemeldingen fra tillidsrepræsentanterne førte imidlertid dels til forstærket opmærksomhed på det dilemma, der ligger i at henholde sig til andres beskrivelser, når det gælder holdningsmæssige spørgsmål, og betydningen af at lade informanterne selv gøre rede for deres teologiske og kirkelige ståsted. Dels gav den en forsmag på de nye og hybride former for teologisk og kirkelig identitet, som i informanternes beskrivelser trådte frem ved siden af mere klassiske indplaceringer.

2.5 Udvælgelsesmetode

Med henblik på at skabe en solid geografisk basis for udvælgelsen af informanter blev Præsteforeningens sekretariat bedt om at udarbejde en liste med tre tillidsrepræsentanter¹⁶ pr. stift, gerne fra både typiske land- og byprovstier. Ud fra sekretariatets forslag blev 28 af foreningens tillidsrepræsentanter kontaktet pr mail medio oktober 2015, og ud fra en kort skriftlig information om projektet og de ønskede kriterier for variation bedt om at foreslå navne på hver fem præster, som tilsammen dækkede præsteprofilens bredde i deres område¹⁷. En enkelt meldte tilbage, at vedkommende ikke kunne afse tid til opgaven. Et par stykker reagerede ikke på henvendelsen. Fra de resterende indkom i alt 120 navne på præster fordelt på samtlige stifter. 23 informanter blev udvalgt blandt de navne, der var foreslået af tillidsrepræsentanterne. Herudover blev listen suppleret med en funktionspræst og en sognepræst i gruppen 60-69-årige ud fra undersøgerens kendskab til feltet.

Informanterne blev i første omgang kontaktet telefonisk med forespørgsel om deltagelse. De informanter, der sagde ja til at medvirke, fik efterfølgende tilsendt skriftlig information med bekræftelse af den indgåede aftale og en nærmere beskrivelse af vilkårene for deltagelse¹⁸. En af de kontaktede præster ønskede ikke at medvirke på grund af

¹⁶ Angående brugen af tillidsrepræsentanter se afsnit om etiske overvejelser.

¹⁷ Se bilag 4: Indberetning af forslag til informanter.

¹⁸ Se bilag 5: Skriftlig information om projektet til informanter.

modstand mod projektet, som vedkommende opfattede som et styringsinitiativ iscenesat fra oven. En anden indvilligede umiddelbart i at deltage, men frafaldt efterfølgende på grund af vanskeligheder med at afse tid inden for det planlagte tidsrum. De øvrige sagde uden forbehold ja til at medvirke. Interviewene blev efter den enkelte informants valg gennemført i vedkommendes bolig eller på vedkommendes kontor i løbet af november og december 2015.

2.6 Transskribering, kodning og analyse

Interviewet, der havde en varighed på ca 1-1½ time, blev optaget på digital diktafon og efterfølgende transskriberet i fuld udstrækning af akademisk medarbejder ved Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter Lene Hedegaard Kastbjerg, som var ansat til denne opgave i november 2015 – februar 2016.

Lene Kastbjerg foretog ligeledes den indledende analyse af materialet ved hjælp af kodning i analyseprogrammet NVivo, som er egnet til behandling af store mængder tekst. På basis af de indledende interviews blev der udarbejdet et kodetræ som udgangspunkt for kodning af det efterfølgende materiale. Kodetræet følger i store træk interviewguidens temaer, som disse blev udfoldet og konkretiseret gennem de indledende interviews. Undervejs i arbejdet med materialet blev der tilføjet enkelte koder, i tilfælde hvor efterfølgende interviews fjede nye dimensioner til det oprindelige kodetræ¹⁹. I tilfælde, hvor materialet kunne bruges til belysning af flere temaer, blev det tilsvarende placeret under forskellige koder. Eventuelle tvivlsspørgsmål i forbindelse med transskribering og kodning blev løbende markeret og drøftet, ligesom det samlede materiale efter endt kodning blev gennemdrøftet af Lene Kastbjerg og Kirsten Donskov Felter i februar 2016.

Ud fra den grundlæggende kodning er materialet efterfølgende dels bearbejdet i form af læsninger af materialet, hvor udvalgte temaer er

¹⁹ Se bilag 8: Samling af koder

sammenstillet på tværs af interviewene; dels i form af dybtgående læsninger af de enkelte interviews med henblik på udarbejdelse af informantportrætter, der indsætter de citater, der indgår i rapporten, i en bredere kontekst.

I overensstemmelse med interviewets samtalekarakter er ordlyden i citatmaterialet så vidt muligt bevaret. Af hensyn til udenforstående læsere er der foretaget en let sproglig bearbejdning, som betyder at typiske talesprogsudtryk og gentagelser, der forstyrrer læsningen, er udeladt i den version, der gengives i rapporten. Ansvar for dette og for de foretagne tolkninger påhviler rapportens forfatter.

2.7 Brugen af kvalitative interviews

Gyldigheden eller validiteten af interviewets viden adskiller sig fra gyldigheden af den viden, der opnås gennem kvantitative undersøgelser. Når man taler om validitet i kvantitative undersøgelser, er den knyttet til kriterier som repræsentativitet og generaliserbarhed. Dette betyder at forskningens kvalitet afhænger af, om den opnåede viden kan anses for objektivt gyldig for hele det undersøgte område. Dette er ikke ambitionen i kvalitative undersøgelser. I kvalitative undersøgelser ser man i stedet validitet som udtryk for den sammenhæng, der kommer til udtryk idet undersøgelsen går i dybden med et begrænset antal informanter.

Vel vidende, at den enkelte informant ikke repræsenterer andre end sig selv, kan man i det kvalitative interview tale om eksemplarisk kvalitet²⁰, i og med at den tætte beskrivelse af en person kan være med til at vise, hvordan tingene hænger sammen i vedkommendes forståelse, og dermed fremdrage træk, som peger ud over vedkommende selv.

²⁰ Pedersen, Lene Tanggaard: Læring og identitet i krydsfeltet mellem skole og praktik, Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation 2004

Som modpol til den kvantitative forsknings positivistiske videnskabs-ideal foretrækker nogle kvalitative forskere desuden at tale om håndværksmæssig validitet. Hermed mener de, at det er selve undersøgelsens metode, der sikrer forskningens gyldighed, også selv om den viden, man opnår, ikke kan generaliseres. Ifølge dem er et vigtigt kvalitetskriterium transparens, dvs. at den måde, hvorpå viden genereres, lægges åbent frem, så læseren er i stand til at vurdere resultaternes troværdighed²¹.

I forlængelse heraf taler man om metodisk refleksivitet som et vigtigt kriterium for kvalitet i empiriske undersøgelser, dvs. at forholdet mellem fremgangsmåde og opnåede resultater gøres til genstand for systematisk overvejelse. Med den udførlige redegørelse for undersøgelsens design og metode i dette afsnit tilstræber vi at leve op til kriteriet om transparens. Ligeledes er overvejelserne i dette afsnit over det kvalitative interviews muligheder og begrænsninger, og forholdet mellem forskerens baggrund og undersøgelsesfeltet eksempler på, hvordan den metodiske refleksivitet kommer til udtryk i undersøgelsen.

Et andet punkt, hvor det kvalitative interviews sandhedsbegreb skiller sig ud fra et positivistisk syn på sandhed, vedrører undersøgelsens reliabilitet eller pålidelighed. Hermed menes der, at en undersøgelse skal kunne gentages af en anden forsker på samme måde og med samme resultat for resultaterne kan betragtes som gyldige. Til forskel herfra arbejder man i kvalitative undersøgelser ud fra en erkendelse af, at interviewets viden ikke er og ikke kan være objektiv, men at den skabes i situationen og i interaktion mellem konkrete personer. Det betyder, at den ikke uden videre kan reproducere i en anden situation. Som et eksempel på, hvordan viden skabes situationelt, gav flere af informanterne i denne undersøgelse udtryk for, at de på grund af min baggrund som teolog og præst fortalte mig ting, de ikke ville have fortalt til en

²¹ Kvale, Steinar: *InterView*, København, Hans Reitzel 1997; Brinkmann, Svend, og Tanggaard, Lene: *Kvalitet i kvalitative studier*, i: Brinkmann og Tanggaard (red): *Kvalitative metoder. En grundbog*, København, Hans Reitzel 2015

udenforstående, eller fortalte på en måde, der viste en forventning om, at jeg kendte til de ting, de talte om, f.eks. ved at sige: "Du ved jo, hvordan det er". Andre gav undervejs i interviewet udtryk for, hvordan de i situationen pludselig kunne se sammenhænge, som de ikke tidligere havde været opmærksomme på. Den viden, som interviewet bringer frem er altså ikke lig med objektive "data", der uden videre kan gentages i anden sammenhæng, men netop kontekstuel indlejret i og med at den skabes i situationen.

Set fra undersøgerens side kan nærheden til feltet og den faglige indforståethed i samtalen med en kollega positivt understøtte interviewet ved at bringe vigtig viden frem. Omvendt er det vigtigt at være opmærksom på den bias, der kan ligge i fælles baggrund mellem interviewer og informant, i og med at intervieweren forveksler sin egen erfaring med informantens. Her kan den faglige indforståethed stille sig i vejen for opnåelse af ny viden. Dette har vi i arbejdet med interviewene forsøgt at modvirke, dels ved at jeg undervejs har spurgt ind til præsternes udtalelser for at sikre korrekt forståelse, og bedt dem give konkrete eksempler. Dels har vi bevidst valgt at lade materialet kode af cand.mag. Lene Hedegaard Kastbjerg, som med sin faglige baggrund repræsenterer en anden tilgang end den teologiske, og dermed har kunnet se på materialet med andre øjne.

2.8 Ethiske overvejelser

I den indledende fase af projektet valgte vi af hensyn til eventuelle konsekvenser for de deltagende præster at indhente forslag til medvirkende fra Præsteforeningens tillidsrepræsentanter frem for provsterne. I modsætning til provsterne er tillidsrepræsentanterne ikke en del af det folkekirkelige tilsyn. Det var styregruppen magtpåliggende, at præsterne skulle kunne udtale sig uden at være nødt til at tage hensyn til eventuelle tjenstlige konsekvenser af deres deltagelse fra provst og biskop.

Af hensyn til det almindelige forskningsetiske princip om informeret samtykke blev der informeret om undersøgelsen både i forhold til tillidsrepræsentanterne og i forhold til de præster, der blev kontaktet med henblik på medvirken. Med henblik på sikring af de deltagendes mulighed for anonymitet understregede vi i forbindelse med henvendelsen til tillidsrepræsentanterne, at der var tale om en anonym undersøgelse, og at vi derfor ville bede dem omgås henvendelsen fortroligt. Enkelte henvendte sig for yderligere oplysninger og præcisering af vilkårene for deres medvirken²².

Informanterne blev i første omgang kontaktet telefonisk med forespørgsel om deltagelse, og præsenteret for undersøgelsens formål og de kriterier, vi havde lagt til grund for udvælgelse. Det blev oplyst, at tillidsrepræsentanterne havde fået til opgave at foreslå et antal præster, som tilsammen dækkede bredden i provstiet med hensyn til køn, alder, ansættelsesform, stillingstyper og kirkelig/teologisk profil. Det blev samtidig understreget, at tillidsrepræsentanterne ikke var vidende om, hvem der ville blive kontaktet i den endelige udvælgelse, og at informationer, der ville kunne identificere den enkelte præst, ville blive fjernet eller sløret i præsentationen af materialet. Det blev også oplyst, at interviewene ville blive optaget, og at materialet ville blive behandlet fortroligt, dvs. at det kun var undersøgeren samt den akademiske medarbejder, der transskriberede og kodede interviewene, der ville få adgang til dette.

De præster, der sagde ja til at medvirke, fik tilsendt en mail med skriftlig information om projektet og bekræftelse af interviewaftalen²³. I forbindelse med interviewet sikrede vi os, at informanten havde modtaget skriftlig information om vilkårene og var indforstået hermed. De

²² Det blev i denne sammenhæng præciseret, at tillidsrepræsentanterne naturligvis havde frihed til at orientere den enkelte præst om, at vedkommende var bragt i forslag som informant. Se også bilag 4: Skabelon til indberetning af forslag til informanter

²³ Bilag 5: Skriftlig information til informanter.

oplysninger, der lå til grund for udvælgelsen blev gentaget, og informanten fik mulighed for at uddybe og evt. korrigere²⁴. Det blev også understreget, at deltagelse var frivillig, og at vedkommende undervejs i interviewet kunne sige fra. Med hensyn til præsentationen af materialet ønskede vi at give de medvirkende præster mulighed for at se og godkende den måde, hvorpå de er præsenteret i rapporten. Det betyder, at informanterne i maj 2016 fik tilsendt de respektive personbeskrivelser og de citater, der benyttes fra det enkelte interview med mulighed for at kommentere og foreslå rettelser. 12 af de 25 informanter benyttede sig heraf. De øvrige accepterede det tilsendte uden kommentarer.

Af hensyn til anonymiteten præsenteres informanterne i forbindelse med gengivelse af citater kun med angivelse af køn, alder og ansættelsesform samt det "kaldenavn", som de er tildelt i undersøgelsen, dvs. et bogstav i alfabetet mellem a og z. Angivelsen af de objektive data tjener alene til at skabe overblik over informanterne og skal ikke ses som udtryk for en antaget årsagssammenhæng. Muligheden for i stedet at præsentere informanterne under et fiktivt personnavn blev overvejet, men fravalgt, da styregruppens vurdering var, at det kunne skabe uklarhed i forhold til løftet om anonymitet og forvirre fremstillingen.

I forhold til det personfølsomme materiale i undersøgelsen er FUV dataansvarlig over for Datatilsynets retningslinjer.

2.9 Resultatpræsentation

Resultaterne af interviewundersøgelsen fremlægges samlet i nærværende rapport i forbindelse med Den danske Præsteforenings repræsentantmøde juni 2016. Herudover er udvalgte dele foreløbigt fremlagt i forbindelse med embedsteologisk kursus på Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter Løgumkloster i april 2016, og i forbindelse med

²⁴ Se også redegørelse for kriterier for variation, 2.4

Nordic Symposium for Ecclesiology and Ethnography i Uppsala april 2016.

2.10 Afgrænsninger

Valget af det semistrukturerede interview som metode indebærer et fokus på tolkning og forståelse, mens det i mindre grad er egnet til at gengive objektive forhold som f.eks. tidsforbrug. Mens undersøgelsen giver et værdifuldt indblik i præsternes syn på arbejdet, giver den således kun i mindre grad overblik over forskelle og ligheder i deres faktiske praksis.

3 Portrætter

3.1 Portræt af A

A er i halvtredserne og sognepræst i byen. Hun og kollegerne deler gudstjenesterne efter en aftalt plan, mens de kirkelige handlinger bliver fordelt efter folks ønske. En af de opgaver som A prioriterer at være med i, er netværksarbejdet omkring kirkens børne- og familiearbejde og ældrearbejdet, som kirke- og kulturmedarbejderen står for. Hun har det godt med at være den, der støtter og bakker op, og synes det er vigtigt, at de ansatte fungerer som et team.

A oplever søndagsgudstjenesten som den mest krævende enkeltopgave, både tidsmæssigt og mentalt. Men hun bruger også meget tid på forberedelse og opfølgning i forbindelse med menighedsrådsarbejdet, som kræver meget, fordi der er mange nye i rådet. Noget af det mest meningsfulde i præstearbejdet er for A samtalerne i forbindelse med de kirkelige handlinger, fordi hun her kan udfolde hvad troen betyder i den konkrete situation. Hun oplever, at hun er endnu mere præst i forbindelse med begravelsen end ved gudstjenesten, fordi menigheden her er meget fokuseret; derimod synes hun, at målgruppen ved en gudstjeneste godt kan være lidt diffus.

A kan ikke forestille sig noget bedre end at være præst, og hvis hun skulle stoppe, ville det være fordi hun var tvunget til det. For hende er det at være præst en livsstil, og selv om hun godt kunne tænke sig mere regelmæssighed i sin arbejdsuge af hensyn til sig selv, prioriterer

hun at kunne møde menigheden når de er der, og når de kan. Forkyndelse er for hende ikke kun noget, der finder sted i gudstjenesterne, de kirkelige handlinger og i undervisningen, men også i forbindelse med tilfældige møder med mennesker i sognet. Hun kan undertiden synes, hun står lidt alene med de ting hun gerne vil, både i forhold til kollegerne ved kirken og menighedsrådet, som har nogle andre prioriteringer end hun selv har. Men hun finder inspiration i et netværk af kolleger uden for sognet, der er optaget af nogle af de samme ting, som hun selv.

A er ikke begejstret for ordet embede, som hun synes lyder for meget af statslig myndighed og forvaltningsafgørelser, hvor hun skal trække grænser for folk og forsvare et eller andet. Hun foretrækker ordene kald og tjeneste, som hun synes bedre beskriver det, hun gør som præst, hvor hun frit kan forkynde evangeliet uden at skulle forholde sig til, hvordan folk tager imod det. Det er det, hun ser sig som kaldet til.

Når A skal beskrive sit tilhørsforhold, siger hun om sig selv, at hun har rødder midt i kirken. Hun har en stor bevidsthed om det liturgiske og er desuden optaget af arbejdet med meditation og fordybelse. A ser en god præst som én, der vil sit sogn og vil være til stede. Og som rundhåndet formidler Guds kærlighed og nærvær.

3.2 Portræt af B

B er i halvtredserne og sognepræst i byen. Ud over de faste arbejdsopgaver, der fylder forskelligt hen over året, bruger han en del tid på at holde styr på alle de bolde, der er i luften omkring kirken. B og kollegerne ved kirken deler opgaverne ved kirken ligeligt; herudover har de hver deres egne områder, som de har ansvar for; de lægger vægt på at det er vigtigt optræde som en enhed udadtil i forhold til menigheden.

Prædikenen er ifølge B en af de vigtige opgaver, man har som præst; det samme gælder begravelsestalen, som han mener skal være perfekt hver gang. Han ser præstearbejdet som et fantastisk og privilegeret

job, der er meningsgivende på mange planer; han mener at det særlige, præsten kan, er at spille sig selv på banen teologisk og samtidig at møde mennesker, hvor de er. I hans optik er forkyndelse en meget bred ting, som ikke kun finder sted i prædikenen og begravelsestalen, men også i konfirmandundervisning og andagter, og i det hele taget som en del af hele kulturen i og omkring kirken og den måde, man er sammen på her.

Noget af det bedste ved at være præst er for B alle de åbne døre og glæden ved at kunne gøre en forskel i menneskers liv. Det værste er mest praktiske ting som ikke at kunne langtidsplanlægge, og at være forhindret i at deltage i familieaktiviteter i weekender. Han har ikke oplevet alvorlige konflikter med kolleger eller menighedsråd, som ville være noget af det, der kunne have fået ham til at stoppe som præst. Det er ikke altid, han får sine ideer igennem; men det oplever han som udtryk for positiv medtænkning.

B understreger, at det at være præst for ham er noget, man er 24/7; det er en del af hans identitet, og sådan oplever han også at andre ser det. Han har ikke problemer med at bryde sin fridag, hvis det er nødvendigt, f.eks. i forbindelse med en begravelse. Derimod gider han ikke udvalgsmøder og lignende, som lige så godt kunne være en anden dag. Han synes ikke, han oplever modstand i de ting han vil; det sker, at hans ideer bliver skudt ned i menighedsrådet, men det ser han som et udtryk for medtænken. På nogle punkter kunne han godt ønske sig mere samarbejde med kolleger, men han ser også et problem i, at man altid må ofre noget, når man er forskellige, og derfor arbejder de mest hver for sig.

For B betyder begreberne kald og embede, at han som præst er sat til at stå for forkyndelsen og forvalte sakramenterne, og hvis han f.eks. bliver kaldt til en hjemmealtergang, skubber det alle andre opgaver til side. Samtidig betyder det, at han ikke kun kommer som sig selv, men først og fremmest i rollen som præst, og det mener han er ekstremt vigtigt at tage alvorligt.

B lægger vægt på menighedslivet og betegner sig selv som et organisationsmenneske. Han mener, at en god præst er en person, der tager sit liv og sit arbejde alvorligt i det, han har med at gøre, og som kan kombinere sit personlige liv og sit præstevirke så det passer til stedet, uden at opleve det som en spændetrøje.

3.3 Portræt af C

C er i fyrrerne og sognepræst i byen. Hendes uge er typisk booket med undervisning, som hun er glad for og lægger megen energi i at forberede, og med kirkelige handlinger og samtaler. Hun lægger vægt på at lave gudstjenester, der kan samle på tværs af forskellige grupper, og hun mener, det er vigtigt at bruge tid på at skrive en ny prædiken hver gang. Men hun har haft perioder, hvor det har knebet med tiden, og hun vil også gerne have tid til at være sammen med familien.

C er meget glad for sit arbejde og finder det hele meget meningsfuldt; særligt samtalerne i forbindelse med begravelser og bisættelser, hvor hun virkelig synes, hun kan gøre en forskel og har noget at byde ind med som præst. Hun mener, nærværet er det særlige, præsten kan; det at være med folk, hvor de er, så de føler sig hørt og mødt.

Det bedste ved at være præst er for C at møde mennesker i alle aldre på alle mulige og umulige tidspunkter i deres liv og at skulle tale teologisk ind i den sammenhæng, hvor de står. Hun ser forkyndelse som det at brede bibelens budskab ud til folk på en måde så det taler ind i deres hverdag. Omvendt er det værste de meningsløse situationer, hvor børn og unge dør, og hvor hun føler, hun skal stå som Vorherres repræsentant.

C har sin egen opfattelse af, hvordan tingene skal være og har vænnet sig til at køre det på sin egen måde. Hun mener, præster er udprægede solister, og at det gør det svært at samarbejde i praksis. Men hun ville gerne have mulighed for mere sparring med kolleger, så hun kunne få nye ideer til, hvordan tingene kan gøres.

C oplever, at den største udfordring i hverdagen er at få ideer igennem i menighedsrådet, og noget af det, der ville kunne få hende til at stoppe som præst ville netop være et menighedsråd, der ville noget helt andet end hun. Men ellers ville det kun være, hvis hun blev udbændt, eller hvis arbejdet blev for uforeneligt med familielivet.

Arbejdet som præst er for C 24/7. Hvis hun er hjemme, tager hun telefonen uanset tidspunktet, og hun ser det at være præst mere som noget, hun er, end som noget, hun laver. Det er en livsstil for hende, og fordi det er noget, hun er kaldet til, er det svært at sætte arbejdstider på. Embedet ser hun mest som en praktisk ramme, bl.a. at der er en bolig, som gør at hun kan bo tæt på menigheden.

C vil helst ikke placere sig i en kirkelig gruppe; det vigtige er for hende en nærværende teologi. En god præst er efter hendes mening en præst, der er nærværende og deltagende, og som kan formidle sit budskab på en måde, så mennesker kan bruge det. En præst, der er der, hvor folk er.

3.4 Portræt af D

D er i fyrrerne og sognepræst i et blandet pastorat. Området er delt mellem ham og kollegerne ifølge et regulativ, men det synes han ikke giver mening, så i praksis deler de arbejdet nogenlunde ligeligt og dækker for hinanden når det kniber. De opgaver, der tidsmæssigt fylder mest for ham, er begravelser, men han bruger også meget tid på møder i menighedsråd og udvalg, som han har svært ved at forbinde med egentligt præstearbejde.

For D er kerneopgaven i præstearbejdet mødet med mennesker i forbindelse med gudstjenesten og de kirkelige handlinger og samtalerne, der hører med. Han synes, det er vigtigt, at mennesker, der vælger kirken til, får en god oplevelse og får mere, end de havde forestillet sig. Han oplever, at han som præst i folkekirken har en goodwill, der gør, at han bliver lukket ind i folks liv på en anden måde end andre, og den

åbenhed ser han som noget af det bedste i arbejdet som præst. For ham er forkyndelsen forbundet med et bestemt budskab, som han forsøger at formidle gennem prædikenen, talerne ved begravelser og i samtaler i forbindelse med de kirkelige handlinger.

D har fået nedsat et aktivitetsudvalg i menighedsrådet, hvor han forsøger at få nogle af sine ideer igennem, så alt arbejdet ikke går op i administration og budgetter og regnskaber. Han kunne godt tænke sig mere samarbejde med kolleger, hvor man kunne udnytte præsternes forskellige styrkesider bedre. Han synes, ideen må være at arbejde sammen om at få det bedste produkt, og i den sammenhæng kan han godt opleve reglerne omkring gudstjeneste og arbejdsdeling som en hindring for at tænke og gøre noget nyt.

D ser det at være præst som et kald og en livsstil, hvor han ikke tæller timer, selv om han kun er på deltid. Han foretrækker udtrykket 24/6 i stedet for 24/7, fordi han af hensyn til sig selv og familien lægger stor vægt på at holde sin fridag fri. Men står der et menneske ved døren på hans fridag, ville han til enhver tid lukke op.

For D er det at være præst forbundet med nogle underliggende forventninger til opførsel; det er han meget bevidst om, men det er noget, han lever fint med. Bagsiden er, at de uregelmæssige arbejdstider og lange dage indimellem går ud over familielivet. Men der er ikke noget i det, han kalder kerneopgaverne, der gør, at han kunne tænke sig at stoppe som præst. Det eneste, han kan forestille sig, ville være et menighedsråd, som som trak i en helt anden retning end han ville. Men sådan oplever han det ikke; han synes, det er et dejligt kald og et fantastisk job.

D siger om sig selv, at han nok nærmest lavkirkelig hen ad det grundtvigske, lidt ude på den kirkelige venstrefløj. Han mener, at en god præst er en, der lytter, og som ikke har et ego, der skal plejes. Præster med paver i maven; det går ikke.

3.5 Portræt af E

E er i halvtredserne og sognepræst i en mindre by. Han bruger det meste af sin tid på de ting, han også mener er kernen i præstens arbejde; det er at tænke over og tale om tro og tvivl og de store ting i livet. For ham er det vigtigste forkyndelsen, og han ser det sådan, at han forkyn-der hver gang han som præst står over for folk, uanset om det sker i prædikenen, i forhold til minikonfirmander, en busfuld turister på besøg ved kirken, eller samtaler i forbindelse med dåb og begravelse.

Noget af det mest meningsfulde for E er, når han står i kirken; her bliver han mindet om, at han træder ind i noget, der er større end ham selv. Han er glad for præstekjolen, som for ham symboliserer, at han kommer med noget, som han ikke selv har fundet på, og han oplever, at det særlige ved at være præst er, at han har noget godt at give videre, også i svære situationer.

E er glad for at være præst et sted, hvor man kender hinanden, og han synes også, det rigtige er at bo og leve sammen med de mennesker, man er præst for, selv om han nogle gange kan savne anonymiteten ved at være i en større by og muligheden for at gå til købmanden og købe en liter mælk uden at skulle snakke med alle dem, man møder på vejen. Han skelner mellem den frie tid, man har som præst, og fritid, som der aldrig rigtig er, fordi man ikke går hjem fra arbejde.

E kan ikke forestille sig noget bedre end at være præst. Han sætter pris på det uforudsigelige i arbejdet, men synes samtidig, det er det, der gør det hårdt, at man på en måde altid er på. Han sammenligner det med at være eliteidrætsudøver: man har et bestemt antal år i sig, og så kan man ikke mere. Med hensyn til hindringer og modstand er det ikke noget, han oplever; man taler sig frem og lytter til hinanden i menighedsrådet, og han oplever, at der er en særlig respekt, når præsten udtaler sig som fagperson. Men han er meget bevidst om, at der også er en sårbarhed i at være et sted, hvor man kender hinanden og hvor det private og det arbejdsmæssige i så høj grad er forviklet med hinanden;

der kan let opstå problemer, og han er glad for, at han ikke selv har oplevet det.

E kan godt lide tanken om at være kaldet til netop dette sogn, og synes det hænger godt sammen at han er præst for de mennesker, der bor netop her. Men ellers tænker han mest kaldet som det at han er en del af en højere mening, hvor det at være præst blev hans dont i livet, som han skal udfylde så godt, han kan, selv om han synes, lønnen er temmelig ringe. Han ser embedet som en ramme, der holder ham fast på det kristne indhold og de ting, han i præsteløftet har forpligtet sig på.

E betragter ikke sig selv som hørende til en bestemt fløj; han har taget lidt af hvert til sig, både det grundtvigske og det missionske. En god præst er efter hans mening en person, der føler sig forpligtet på det, han er sat til, og som forsøger at møde mennesker, der hvor de er.

3.6 Portræt af F

F er i tresserne og sognepræst i byen. Han lægger stor vægt på at kirken skal være et sted, hvor folk føler sig velkomne, og derfor gør han meget ud af at være velforberedt til gudstjenester og kirkelige handlinger. Herudover bruger han en del tid på praktiske opgaver og på at finde ud af, hvor frivillige medarbejdere har ressourcer, og at sørge for at få dem i spil.

For F er det bedste ved at være præst det evangeliske budskab og mødet med mennesker i og uden for kirken. Det giver ham energi når han oplever den positive holdning til kirken blandt folk, der ikke kommer der til daglig, og derfor frustrerer det ham, når han oplever at kirkens folk ikke kan finde ud af at samarbejde, så ressourcerne går til spilde. Det kan ske, når forskellige kulturer støder sammen, fordi man ikke forstår hinanden, og det går ud over arbejdsglæden. Men det værste er de ting, han ikke når, fordi opgaverne der hober sig op, og han frygter den dag, hvor han ikke længere kan nå til bunds i det, han skal.

F har gennem overvejet at skifte spor og lave noget andet, men blandt andet af hensynet til familie og bolig er det blevet ved tanken. Han er glad for arbejdet som præst og har altid trivedes med det, så det er ikke noget, der ærgrer ham.

F lægger vægt på, at præsten skal være tilgængelig og at menigheden altid kan få fat på ham eller hende; han har selv altid selv trivedes med at bo i embedsbolig tæt på kirken og at arbejdet var en livsstil. Men samtidig har han oplevet, at det er svært for en familie at leve med, at arbejdstid og fritid glider sammen. Det har nogle gange givet meget lange arbejdsdage, hvor han har siddet sent på kontoret.

F bruger gerne begreber som kald og embede, som han forbinder med et særligt indhold. Han lægger vægt på, at kaldet både rummer et bestemt budskab, der skal forkyndes gennem prædiken og andre steder, og et praktisk stykke arbejde, der skal gøres ved kirken. Begge dele ser han som en opgave fra Jesus Kristus selv, og han oplever, at det er det, der definerer, hvad han er sat til som præst. Han ser embedet et udtryk for de rammer, der er sat om præstens arbejde: embedet beskriver de ting, præsten er kaldet til af menigheden, og samtidig rummer det en forpligtelse for præsten til underordne sig folkekirkens ordning, både når det gælder form og indhold.

F lægger vægt på ikke at tilhøre en bestemt fløj, men at være åben for alle retninger. Han mener, at en god præst er en, der fortsat reflekterer over sit grundlag som evangeliets forkynder; en, der som menneske går ind og møder sin menighed, og som får andre mennesker til at virke med.

3.7 Portræt af G

G er i trediveerne og sognepræst i byen. Hun og kollegerne ved kirken deler gudstjenesterne og de kirkelige handlinger ligeligt; herudover har de hver deres områder, som de arbejder med. Den enkeltopgave, der fylder mest for hende i hverdagen er søndagsgudstjenesten, som

hun efterhånden prioriterer at bruge mere tid på; hun synes, hun skylder kirkegængerne at have en velforberedt prædiken, når de har valgt at møde op søndag morgen. Men herudover bruger hun en del tid på at følge op på praktiske ting og på koordineringsopgaver, selv om hun ikke ser det som egentligt præstearbejde.

Noget af det vigtigste er for G at være med til at sænke dørtærsklen til kirken og at lade folk opleve et fællesskab, der gør, at de har lyst til at komme igen. Hun mener, at noget af det særlige, præsten kan, er at bryde nogle tabuer og at sætte de store spørgsmål på dagsordenen i menneskers liv, og det er også noget af det, hun selv prøver på i de ting, hun laver.

G lægger meget vægt på det gode samarbejde med kollegerne og menighedsrådet, og hun oplever, at det fungerer godt, på trods af forskellighed i teologisk og kirkepolitisk ståsted. Hun har hørt om steder, hvor præsterne indbyrdes modarbejder hinanden, og det synes hun lægger gift for kirkens arbejde. Her oplever hun, at ansatte og menighedsråd vil kirken, og det mener hun har stor betydning som noget, folk kan mærke.

For G er det bedste i arbejdet dels friheden, både til at definere sine arbejdsopgaver og til at tilrettelægge arbejdet så det passer med familien; dels er det muligheden for at komme ind på mennesker og at blive lukket ind i deres liv på en helt unik måde. Hvis hun skal sige, hvad der er det værste, er det, at hun aldrig synes, hun er helt færdig, eller at tingene er gjort godt nok. Hun oplever ikke hindringer eller modstand i sit arbejde; den eneste hindring er tiden, som ikke slår til. Men hun kan ikke forestille sig noget, der vil få hende til at stoppe med at være præst.

G ser præstearbejdet som et kald, og med det mener hun, at det ikke er et 8-16-job, men en livsstil; hun synes, det hun laver, er relevant og spændende, og hun kan hele tiden se et behov i forhold til de ting, hun gør. Samtidig sætter familien nogle begrænsninger som gør, at hun er

nødt til at holde fri på nogle tidspunkter. Hun ser sig som kaldet af menigheden, og det betyder, at hun har en forpligtelse til at være tilgængelig for de mennesker, der bor her. Samtidig er hun glad for de rammer, der ligger i embedet, og at der er defineret nogle regler, som hun kan holde sig til.

G beskriver sig selv som stående på midten og med dybe rødder i kirken. Hun mener, at en god præst er én, der er tilgængelig for andre mennesker, og som både er lyttende og klar i mælet omkring sin tro. Og desuden en dygtig kommunikator, der kan få sit budskab ud over prædikestolen.

3.8 Portræt af H

H er i halvtredserne og præst på landet; ved siden af sine egne sogne har hun bistandspligt til et større sogn, hvor hun særligt aflaster kollegerne i forhold til de kirkelige handlinger. Søndagens gudstjeneste er klart den enkeltopgave, der fylder mest i hendes hverdag. Det er samtidig den opgave, hun finder mest meningsfuld, og hvor hun synes, hun kan bruge sin faglighed som teolog.

For H er det særlige præsten kan at sætte ord på det, mennesker ikke selv kan sætte ord på, og sætte den enkeltes specifikke situation ind i en større sammenhæng. Hun synes, det bedste ved at være præst, er at hun får lov at være en del af de allervigtigste ting i menneskers liv og at få lov til at stå i sin sorte kjole ved livets store skillelinjer og døbe, konfirmere og begrave. Derimod bryder hun sig ikke om at skulle medvirke ved stort iscenesatte bryllupper, som hun har svært ved at forkynde ind i; det giver ikke mening for hende, og hun ville hellere være fri.

H ser forkyndelse som et nøgleord for alt det, hun laver: det at få evangeliet ud og fortælle om det kristne fællesskab og at leve det sammen med andre, og helst på en måde, så det folkelige og det kirkelige kommer til at hænge sammen. Hun oplever at hun i hverdagen står meget

alene med sine ideer og de praktiske ting, der skal gøres, og det sætter en naturlig begrænsning på, hvad hun kan sætte i værk, der hvor hun er. Derfor er hun også glad for bistandspligten, som giver hende inspiration og mulighed for samtale med kolleger og ligesindede, og en fornemmelse af, at kirken er mere end de få mennesker, hun møder i det daglige.

For H er det at være præst 24/7. Når hun er hjemme i præstegården oplever hun aldrig, at hun har fri; hvis hun skal holde fri, skal hun ud af sognet, og derfor er de ekstra friweekender, hun får til gengæld for sin bistandspligt, vigtige for hende. De omkostninger, det har for familien at bo i præstegården, og ensomheden på landet er noget af det, der kunne få hende til at overveje at søge til byen. Men på den anden side er hun godt tilfreds med den måde, hun har fået tingene til at køre på her, og hun er ikke sikker på, at hun orker at skulle begynde forfra et andet sted.

H har svært ved at forbinde noget med et begreb som kald, som hun synes går for meget på det personlige, og hun kan ikke rigtig se, hvem der skulle kalde hende til det arbejde, hun laver i sognene; de menighedsråd, der i sin tid ansatte hende, er for længst gået af. Derimod kan hun godt lide ordet embede, som hun synes giver en god ramme; det udtrykker, at hun som præst går ind i noget, der var der før hende, og som giver hende ret til at træde ind og være en del af folks liv.

H beskriver sig som grundtvigsk med et stænk af mission. Hun mener, at en god præst er én, der kan rumme menigheden med alle dens skævheder, og det er det, hun selv bestræber sig på, selv om det ikke altid lykkes.

3.9 Portræt af I

I er i halvtredserne og sognepræst i byen; han og kollegerne deler gudstjenesterne efter en fastlagt fordeling, mens de kirkelige handlinger fordeles efter folks ønsker. Begravelser og gudstjenester er nogle af

de opgaver, der fylder mest i hans kalender sammen med forberedelse og undervisning af konfirmander. Hvad undervisningen angår, har han efterhånden fundet nogle skabeloner, som han kan genbruge fra gang til gang. Med prædikenen synes han det er lidt anderledes; her har han har endnu aldrig genbrugt en prædiken, som han har holdt tidligere.

For I er det vigtigste og mest meningsfulde i arbejdet at få lov til at formidle et budskab, der kan bringe trøst til mennesker. Han mener, at noget af det særlige, præsten kan, hænger sammen med kirkens ritualer; det at kunne skabe en god ramme, f.eks. om en begravelse, og han lægger vægt på at være lydhør over for folks ønsker og at få evangeliets budskab til at spille sammen med deres liv.

I synes, det bedste ved at være præst er at kunne gøre en forskel, og han bliver glad, når nogen kommer og giver udtryk for, at de har fået hjælp af noget, han har sagt. Det værste for ham er, når der bliver stillet urimelige krav; når han bliver stillet til regnskab for noget, han ikke står inde for, eller når der er så meget at lave, at der er vigtige opgaver, han ikke når.

I det store og hele oplever I samarbejdet med kollegerne som godt og uproblematisk; de har en fornuftig fordeling af opgaverne og får arbejdet til at glide uden de store skærmydsler, og det samme gælder samarbejdet med den øvrige kirkebetjening. Han mener, at der hvor der kan opstå vanskeligheder i et samarbejde, er, hvis det rygtes, at præster administrerer regler forskelligt, eller hvis fordelingen af arbejdet bliver skæv, så nogle får mange flere begravelser end andre. Men han mener også, det er svært at undgå, hvis man som præst har været længe et sted.

For I er det at være præst mere eller mindre 24/7, mest på grund af arbejdsmængden i sognet som gør, at han sjældent har sammenhængende frihed. Til gengæld synes han, han er god til at holde fri ind imel-

lem og løbe en tur eller gå lidt i haven, og han slapper af ved at engagere sig i forskellige opgaver uden for sognet, som ikke har noget med hans arbejde at gøre.

I ser sit arbejde som et kald, forstået på den måde, at han er kaldet af Gud og mennesker og udvalgt af menigheden til en opgave, som han skal udføre ordentligt, på samme måde som andre mennesker har opgaver, de skal tage sig af. Derimod bruger han ikke embedsbegrebet om det at være præst; han bryder sig ikke om den tanke, der ligger i det, som indebærer at samfundet stiller krav til præsten om at optræde på statens vegne, og han synes, embedsmandstanken ligger langt fra det almindelige præstearbejde.

I lægger vægt på at holde sig til kirkens grundlag, og han er også inspireret af det grundtvigske. Han mener, at en god præst er en præst, der passer sit arbejde i kald og stand.

3.10 Portræt af J

J er i fyrrerne og sognepræst i byen; hun og kollegerne deler arbejdet efter en vagtordning som gør, at de på skift har de kirkelige handlinger, der kommer ind. Hun har svært ved at udpege én opgave som fylder; i nogle uger er det konfirmander, i andre uger er det bisættelser, samtaler eller noget helt fjerde.

J beskriver det vigtigste og meningsfulde i sit arbejde som at forkynde; det er de briller, hun har på, både i samtalerne og de kirkelige handlinger, men også i alt det andet, hun laver; det er det samme budskab, der skal formidles, og som hun skal lægge krop til. For hende er det særlige ved præsten, at hun i modsætning til de fleste andre offentlige personer har tavshedspligt og ikke skal indberette til noget system. Men hun mener også at præsten er særlig i og med at hun ikke kommer alene men som bærer af Kristus. Det er hendes egen overbevisning, og sådan oplever hun også at det forventes af hende at hun er mere end en besøgsvæn, når hun kommer som præst.

Det bedste ved at være præst er for J, at hun får lov til at tænke hele tiden. Det værste er, når hun føler sig trængt; når hun bliver presset til at sige eller gøre noget, hun ikke føler, hun kan være i. Men hun er glad for at være præst og kan ikke forestille sig noget, der ville gøre, at hun stoppede. Hun oplever ikke modstand eller hindringer i forhold til de ting, hun gerne vil. Det er ikke altid, hun er enig med menighedsrådet eller sine kolleger; de er meget forskellige, men i det store og hele er det ikke noget hun oplever som et problem, og desuden tror hun ikke på, at græsset er grønnere andre steder.

J ser det at være præst som 24/7, og dermed mener hun, at folk altid er velkomne. Af hensyn til familien prøver hun at holde sin kontortid i kirken inden for faste rammer, men hun er altid parat til at tage en samtale eller til at rykke ud til et dødsleje, eller hvor der ellers er nogen, der har brug for at høre ordet. Men hun kan godt blive irriteret, når folk henvender sig uden for almindelig arbejdstid om ting, hun ikke synes er vigtige her og nu.

J ser sit arbejde som et kald i den forstand at menigheden gennem menighedsrådet har kaldet hende til at være deres præst; hun oplever, at de tager imod hende i den måde, de bruger hende på, og hun har også en følelse af, at sjælesorgen er hendes særlige kald. Derimod er hun ikke så glad for ordet embede, som hun synes har en klang af højtidelighed og statsansættelse, hvor præsten bliver den, der har kasketten på.

J vil helst bare kalde sig luthersk. På spørgsmålet om, hvad hun mener, der kendetegner en god præst, svarer hun: En præst, der lytter.

3.11 Portræt af K

K er i fyrrerne og sognepræst i byen; herudover er han tilknyttet en institution, som han betjener over rådighedsordningen. Han og kollegerne deler arbejdet med gudstjenester og kirkelige handlinger ligeligt,

og har herudover hver deres områder, som er fordelt efter evner og interesser. Hans tid er nogenlunde ligeligt fordelt mellem prædiken, undervisning og administration, og han oplever ikke, at der er noget af dette, der fylder mere end andet.

For K er det mest meningsfulde i arbejdet, når han mærker, at han gør en forskel. Han synes, noget af det særlige ved præstens arbejde er friheden fra at skulle levere bestemte resultater. Og så synes han, at studierne har givet ham en stor viden og en ballast, som kommer ham til gavn ved siden af den livsvisdom, han har opnået gennem arbejdet.

K oplever ikke nogen form for modstand eller hindringer i sit arbejde, hverken i sognet eller på institutionen, hvor han nyder stor tillid og kan gøre, hvad han vil. Men han mener også, det hænger sammen med, at han forsøger at lytte sig frem til, hvad der vil give mening på stedet. Han er meget glad for sit samarbejde med kollegerne; de er enige om at fremstå som en enhed udadtil og de er også gode til at dække hinanden og give hinanden fri, når de har brug for det.

For K er det bedste ved at være præst at være med til at vække glæde hos mennesker, helt overordnet. Det værste er, når der opstår konflikter, som han synes er unødvendige, eller når nogen vil have ham til at gøre noget, der ikke giver mening for ham; det gider han ikke. Tanken om at søge et andet embede har af og til strejfet ham, både for sognets skyld og for sin egen udviklings skyld. Men han kunne ikke forestille sig at stoppe som præst.

K ser det at være præst som en mellemtid mellem 8-16 og 24/7; han oplever, at han i folks bevidsthed altid er præsten, og at det kan være svært at skille tingene ad. I princippet ser han det sådan at han er tilgængelig 24/7, men af hensyn til sig selv og familien prøver han i praksis at holde sin arbejdsuge på et normalt antal timer. Han bruger ikke udtrykket embede, men derimod gerne ordet kald. Med det mener han både et indre kald til at give nogle ting videre, som han har modtaget

via sin bibellæsning, og et ydre kald fra menigheden til at udføre nogle bestemte opgaver, og det synes han sætter en god ramme om arbejdet.

Teologisk vil K betegne sig som konservativ, men siger samtidig, at det ikke har nogen betydning her på stedet. Han mener, at en god præst er en præst, man kan stole på; som gør en forskel, og som bringer en noget godt lige præcis i den situation, man nu står i.

3.12 Portræt af L

L er i fyrrerne og sognepræst på landet. De opgaver, der fylder mest i hans hverdag, er prædikenskrivning og forberedelse af undervisning, både konfirmander og minikonfirmander. Han kan bedst lide at holde gudstjeneste, når prædikenen er velforberedt, og han gør også meget ud af undervisningen; det er også de opgaver, han synes er de vigtigste og meningsfulde i hans arbejde. Indimellem forsøger han at få tid til at læse noget, men til daglig er det ofte det, der bliver skubbet i baggrunden.

Som L ser det, indgår forkyndelsen i alle de ting, han gør som præst. Det kommer klarest til udtryk i prædikenen og begravelsestalerne, men det kan også være i konfirmandundervisningen, når han udlægger en fortælling, og i samtalerne ved de kirkelige handlinger. Der kan også være elementer af forkyndelse i forbindelse med deltagelsen i menighedsrådsarbejdet, hvis han finder det nødvendigt at holde fast i den kirkelige relevans af de aktiviteter, der bliver foreslået.

L er generelt glad for sit arbejde som præst, og oplever ikke som sådan hindringer, men han kan godt føle, at det er svært at samle opbakning til de ting, han selv synes er relevante. Han kunne godt tænke sig at komme til et sogn i nærheden af en større by, hvor der sker lidt mere og hvor der er større opbakning til kirkens arbejde end han oplever her. Men han kunne ikke forestille sig at stoppe som præst. Det eneste,

der for alvor kunne få ham til at overveje det ville være mere administrativt arbejde; et eksempel er kirketællingerne, som han synes er noget af det mest meningsløse.

For L er det at være præst en livsstil, hvor arbejde og fritid ofte flyder sammen. Han prøver at holde fri om aftenen og holder også ret fast på sin fridag. Men hvis det passer bedre og han ikke skal noget med familien kan han godt tage en begravelse på sin fridag, og så i stedet holde fri en anden dag. Han mener ikke, det er muligt at holde præstearbejdet mellem 8 og 16; folk kan jo også blive dårlige om aftenen. Til gengæld har han ikke dårlig samvittighed over at tage en tur til byen en hverdagsformiddag, og han oplever ikke, at folk skelner mellem om han er på arbejde eller ej.

L ser sit arbejde som et kald i den forstand, at menighedsrådet har kaldet ham til først og fremmest at løse de klassiske præsteopgaver. Han oplever, at det giver ham en legitimitet til at være der, som han ikke tror, han ville have på samme måde, hvis de ikke havde valgt ham.

L betegner sig selv som klassisk midtkirkelig. Han mener, at en god præst er én, som folk, der ikke kommer så meget i kirken, føler de kan gå hen og snakke med og blive taget alvorligt.

3.13 Portræt af M

M er i tresserne og sognepræst i byen; hun har et godt samarbejde med kollegerne i nabosognet, som hun bytter ferie og fridage med, men arbejder i det daglige alene. Ud over arbejdet med gudstjenester og kirkelige handlinger har hun en del sjælesorgssamtaler, og hun bruger også meget tid på konfirmanderne, fordi hun synes, arbejdet med børn og unge er en af kirkens vigtigste opgaver. Noget af det, der giver mest mening for hende er begravelserne, som hun også ser som noget af det allervigtigste i præstearbejdet. Det er efter hendes mening den eneste ting, hvor der simpelthen ikke må gå noget galt; det skal være godt og

varmt og stærkt for de mennesker der er der, så de oplever, at det budskab, der bliver forkyndt, også er for dem, selv om de måske ikke har noget med kirken at gøre til daglig.

M mener, at det særlige, som præsten og kirken kan komme med, og som man ikke finder andre steder, er bønnen. Som præst synes hun, at hun på den måde kan række noget om Gud ind i hverdagen, som det ikke er alle andre, der kan, og noget af det bedste i arbejdet er for hende, når mennesker oplever at Gud giver dem styrke og fred midt i deres liv. Ud over de tragiske begravelser, som er svære, synes hun at det værste er, når man som præst kommer i konflikter, hvor man oplever angreb på sin person, og hvor det også går ud over familien. Men egentlig synes hun ikke, at hun møder modstand eller hindringer i hverdagen. Menighedsrådet er på alle måder positive over for det, hun gerne vil og støtter velvilligt de ting hun kommer med, og hun kan ikke forestille sig noget bedre arbejde end at være præst.

M vil gerne se alt det, hun gør i sit arbejde, som forkyndelse, og sådan håber hun også det virker. For hende er det at være præst ubetinget 24/7. Det, hun laver som præst, er forbundet med hendes personlige tro, så hun skiller ikke tingene ad. Desuden har hun altid været bevidst om, at hun som præst er en offentlig person, og det har familien også været vant til at leve med. Siden hun var helt ung har hun vidst, at hun skulle være præst; hun følte, at det var et kald fra Gud, og sådan ser hun det stadig. For M udtrykker embedet nogle rammer, som hun skal rette sig efter; herunder en pligt til at opføre sig kollegialt over for kolleger og loyalt over for den etat, der har ansat hende.

M beskriver sig selv som en, der står solidt i folkekirken. Hun mener, at en god præst er en, der er ærlig omkring sin tro og omkring sig selv, og som ikke er bange for en gennemsigtighed i sit liv og sine ord og sin hverdag.

3.14 Portræt af N

N er i halvtredserne og er sognepræst i byen. Hun og kollegerne ved kirken deler gudstjenester og kirkelige handlinger efter en nærmere aftalt fordelingsnøgle. Desuden har hun bistandspligt til et nabosogn, hvor hun varetager begravelser og bisættelser, vielser og gudstjenester. Herudover bruger hun en del tid i sit eget sogn på arbejdet med børn og unge, som hun er meget optaget af og som hun synes er vigtigt, og på at engagere menighedsrådet i at tage ansvar for de ting, der sker omkring kirken.

N mener, at det er vigtigt at aktivere de ressourcer, der ligger i menighedsrådene. Hun ser sin rolle som præst som den, der kan komme med forslag og lægge nogle ting frem, men hun mener, det er menighedsrådet, der må tage ansvar for det, der sker omkring kirken, og træffe beslutningerne.

For N er der rigtig mange ting ved præstearbejdet, som hun oplever som meningsfuldt. Det gælder både arbejdet med konfirmanderne, samtalerne i forbindelse med de kirkelige handlinger og oplevelsen af at lave gudstjenester, der gør noget ved de mennesker, der deltager i dem. Hun mener, at noget af det særlige præsten kan, er at skabe relationer mellem menneskers liv og kirkens fortællinger, og at fungere som katalysator for et fællesskab omkring kirken.

N ser alt, hvad hun laver, som forkyndelse, og derfor mener hun også, at det at være præst er 24/7. Eftersom kristendommen er hendes livsgrundlag, skelner hun ikke skarpt mellem arbejde og fritid. Hun kan godt lidt ordet kald, netop fordi det signalerer, at det at være præst er 24/7 – det er lidenskab. Samtidig mener hun, det er vigtigt at kunne trække sig tilbage og holde fri, og hun hader, når det bliver alt for personbåret. Hun er glad for præstekjolen og for embedsbegrebet, som for hende signalerer, at hun som præst ikke skal bære det hele, men at hun er en del af noget større. Med det mener hun også at hun som præst ikke behøver at kunne det hele, men at man som kolleger kan supplere

hinanden. På det område synes hun, præster kunne blive meget bedre til at samarbejde og anerkende hinanden frem for at konkurrere.

N synes, at noget af det bedste ved præstearbejdet er fleksibiliteten og bredden, og det ville hun meget nødtigt undvære. Omvendt er det værste, når der er så meget at gøre, at man må løbe spidsrod fra det ene til det andet og ikke kan nå at gøre tingene ordentligt. Hun elsker at være præst og vil meget nødtig undvære det, men på den anden side er det sådan nogle ting der gør, at hun indimellem overvejer at stoppe.

N vil helst ikke sætte sig selv i en bestemt kirkelig bås; hun er optaget af det frivillige arbejde og at engagere lægfolk. Hun mener, at en god præst er en troværdig præst.

3.15 Portræt af O

O er i tresserne og sognepræst i byen. Den arbejdsopgave, der fylder mest i hendes hverdag, og som hun også selv finder vigtigst, er samtalerne; både samtaler i forbindelse med de kirkelige handlinger, og sjælesorgssamtaler i det hele taget. Herudover bruger hun meget tid på søndagens prædiken, og det generer hende, når der af og til er så mange andre ting, der skal gøres, at hun skal kæmpe for at finde tiden til det.

O lægger meget vægt på at kunne holde en vielsestale, hvor hun rammer netop det par, som hun har haft en god snak med, og derfor bruger hun heller ikke bare den samme tale. Hun mener, noget af det særlige, som hun kan som præst, er at snakke med folk, og hun mener, at det personlige møde er vigtigt, hvis folk skal få lyst til at komme i kirken. På den måde mener hun også at der altid en form for forkyndelse i det, når man som præst taler med mennesker: i og med at folk får en god oplevelse af at tale med en præst, kan det være, at de vender tilbage en anden gang. Hun ser det sådan, at det særlige ved præsten er, at Gud altid er med i mødet, og at det også er sådan, folk opfatter det.

O har somme tider overvejet at skifte spor, men mest for at prøve noget andet, for hun har aldrig været træt af sit arbejde. For hende er det at være præst en livsstil, hvor hun er på 24/7. Hendes telefon er altid åben, og hun tjekker løbende sine mails; hun synes, det er en måde at lette sit eget arbejde på, så hun ikke kommer hjem til en bunke mails og beskeder, når hun har holdt fri.

Til gengæld kan hun godt finde på at tage i sommerhus, hvis der ikke er noget i kalenderen. Hun trives godt med det sådan, men hun mener også, at det fungerer, fordi hendes mand har det på samme måde med sit arbejde. Hun oplever ikke hindringer eller modstand; menighedsrådet bakker alt det op, hun gerne vil. Hvad hun kunne ønske sig var kolleger og medarbejdere, der ville hjælpe med at sætte ting i gang. Her kan hun undertiden godt føle, at hun står alene med det.

O er tøvende over for at bruge ordet kald om sit arbejde. Det er ikke sådan, at hun har haft en særlig kaldsoplevelse, så hvis hun skal bruge ordet vil det være i den betydning, at det at være præst er et arbejde i kald og stand som ethvert andet arbejde. Når det er sagt, mener hun at det at være præst er et meget særligt arbejde, og at det blandt andet er det, der udtrykkes med embedet; det er både en livsform og noget, der står respekt om i samfundet som sådan.

O siger om sig selv at hun er rundet af det grundtvigske, men i dag mere ser sig selv i en kirkelig midterposition. Hun mener, at en god præst er en god samtalepartner og en god prædikant; én, man kan få fat i, og som står til rådighed på den gode måde.

3.16 Portræt af P

P er i tresserne og sognepræst i byen. Han og kollegerne ved kirken deles ligeligt om gudstjenesterne, og begravelser og bisættelser i sognet fordeles ud fra distrikter. Ud over det pligtige arbejde bruger han en del tid på at være med i kirkens forskellige arbejdsgrupper, hvilket han

oplever som en vigtig del af det, han er der for som præst. Den enkelt-opgave, han bruger mest tid på, er søndagsgudstjenesten; her bruger han gerne en dag eller måske halvanden på prædikenen. En anden tidkrævende opgave er arrangementer for børn, som han synes kræver meget energi og forberedelse for at lykkes. Derimod finder han ikke bisættelser og begravelser helt så krævende; i og med at det er nye mennesker hver gang behøver han ikke opfinde det hele forfra.

Noget af det, P finder mest meningsfuldt i arbejdet, er søndagens gudstjeneste og bibelgruppen med de faste kirkegængere. Men han synes også, det er meningsfuldt at lave foredrag, der kan være med til at skabe en fælles forståelse af at være kirke, og at lave arrangementer, hvor sognets unge familier med børn bryder sig om at komme. P lægger vægt på hele tiden at stikke fingeren i jorden og mærke efter, hvad der giver mening i sognet, fremfor at drive mission og risikere at skræmme folk væk. Det bedste ved arbejdet er for ham den klassiske højmesse, som også er det sted, hvor han mener, forkyndelsen står redest og klarest. Det værste er, når han føler, at arbejdet ikke lykkes, eller når han oplever, at han bliver misforstået; samtidig er han klar over, at det ikke kan være anderledes, når man kommunikerer med mennesker i sit arbejde.

I det daglige oplever P ikke egentlige hindringer eller modstand. Men han oplever at arbejdet slider, fordi opgaverne ofte lander hos ham, og det er sådan noget, der kan gøre at han ikke regner med at fortsætte så længe ud over pensionsalderen.

P skelner mellem en principiel opfattelse af arbejdet som 24/7, og praksis i byen, hvor han og kollegerne i provstiet skiftes til at have vagten. Men selv om han ikke i praksis er på altid, oplever han at det er svært at slippe følelsen af ansvar. Han bruger ikke ordet kald til daglig, men hvis han skal være højtidelig, så opfatter han det, at han blev præst, som udtryk for et kald fra både Gud og mennesker. For ham indebærer kaldet en forpligtelse på noget, han skal vie sit liv til, også selv om der er nogle ting i jobbet, han gerne ville være fri for.

O vil helst sige om sig selv, at han står for en bibelsk og evangelisk-luthersk kristendom. Han mener, at en god præst er en præst, der er god til at få kontakt med mennesker, og til at lytte. Og ikke mindst: som kan forkynde evangeliet, så det når mennesker til tro og opbyggelse.

3.17 Portræt af Q

Q er i halvtredserne; hun arbejder som institutionspræst og er desuden tilknyttet et større bysogn, hvor hun har nogle tjenester af og til. Hun understreger, at hun ikke ser sig selv som en særlig præst, men som en almindelig præst der er et særligt sted. Det meste af hendes tid går med samtaler, ritualer i form af kirkelige handlinger og små andagter, samt undervisning. Hun taler både med brugere og pårørende, og med det faglige personale på stedet. Nogle gange om året mødes hun med præstekolleger i lignende stillinger i en supervisorsgruppe. Men ellers er det job, hvor det er op til hende selv at finde nogen, hun kan arbejde sammen med, og hvor hun hele tiden skal arbejde på at være synlig.

For Q er det meningsfuldt, hver gang der er et ordentligt møde mellem hende som præst og de mennesker, der er her. Hun mener at hun som præst er i stand til at være i øjenhøjde på en anden måde end f.eks. en psykolog, fordi hun deler de eksistentielle spørgsmål med dem hun taler med, og ikke vil et bestemt sted hen med dem. Hun ser den forkyndelse, hun kommer med, som en vekselvirkning, hvor det, hun siger, skal give genklang; hvis den anden ikke kan bruge det til noget, duer det ikke, når forkyndelsen er i samtalens form.

Noget af det bedste ved arbejdet er for Q, at hun bliver inviteret ind i menneskers liv og får lov at reflektere sammen med dem. Omvendt er noget af det værste uvisheden om, hvordan det går med de mennesker hun taler med på længere sigt, fordi hun altid kun er en del af en proces, hvor hun må håbe på at andre tager over, når de kommer ud herfra.

For Q er arbejdet 24/7 i den forstand, at man når som helst kan ringe til hende, men i praksis prøver hun på at have en 37 timers arbejdsuge som andre mennesker. For glad og gerne at kunne give sin tid på skæve tidspunkter, sørger hun for at holde fri på andre tider, så der er balance i regnskabet, og så hun ikke bliver træt af arbejdet, for det er der ingen, der har glæde af.

Adspurgt om hun bruger ordene kald og embede siger Q, at det ikke er ord, hun forbinder så meget med; hun forstår embede som et gammeldags ord for et arbejde, og hun ikke ser det som, at Gud har kaldet netop hende til at være her. Men omvendt synes hun, at det giver rigtig god mening at være her og kan ikke se for sig at skulle noget andet. Så hvis hun må sige, at det er et kald, når hun ikke arbejder for sig selv, men for at evangeliets tankegang skal brede sig og folkekirken være til stede, der hvor folk er, så vil hun gerne være med til at kalde det et kald.

Q betragter sig selv som folkekirkelig i bred forstand. Hun mener, at en god præst er et menneske, der selv kan rumme den mangel på sammenhæng og de dilemmaer, som folk sidder med. Det er den første forudsætning. Så mener hun, at forkyndelsen følger, som det der kaldes på og giver mening i situationen.

3.18 Portræt af R

R er i halvtredserne; han arbejder som institutionspræst og er desuden tilknyttet et bysogn hvor han har nogle gudstjenester hvilket han er glad for, fordi han synes, det giver ham en god tilknytning til det almindelige sognearbejde. Den opgave, han bruger mest tid på i hverdagen, er samtalerne, og det er også det, han selv synes er vigtigst og mest meningsfuldt. Han oplever, at kirken i den sjælesørgeriske samtale har noget, der er umiddelbart relevant for moderne mennesker, og det kan undre ham, at der ikke er flere i folkekirken, der har opdaget det.

R mener, at præsten kan noget særligt i kraft af sin teologiske faglighed, som gør, at han kan bruge nogle andre ord end psykologer og andre faggrupper. Men mindst lige så vigtigt mener han det er, at præsten kan være til stede som et troende menneske. Dels ligger der for ham en form for forkyndelse i selve nærværet; dels har han tit oplevet, at samtalen kan løftes ind i en anden dimension ved hjælp af bønner, og det er også noget af det, han flere gange har hørt fra institutionens brugere.

Det bedste ved arbejdet som præst er for R den frihed, der ligger i det, og mulighederne for selv at skabe og udvikle de ting, han brænder for i samarbejde med dem, der vil være med. Han oplever ingen hindringer som sådan i hverdagen, men kan indimellem ærgre sig over manglen på organisering og struktur i det folkekirkelige system som gør det svært at komme igennem med noget nyt. Men der er ikke noget i arbejdet, der kunne få ham til at overveje at stoppe. Han forventer at blive ved med at være præst hele livet, og gerne i en stilling, der ligner denne her.

For R er det at være præst 24/7. Han skelner ikke mellem arbejde og fritid; tikker der en besked ind klokken 23, svarer han på den med det samme, og når han sidder en sen aften over et glas vin med nære venner, der arbejder med nogle af de samme ting, er det stadig arbejdet, de snakker om. Han er glad for den fleksibilitet, der er i arbejdet, og som betyder, at han kan tage fri, hvis han har behov for det. Det gør, at han ikke føler sig stresset, selv om der er meget at lave.

På spørgsmålet, om han ser sit arbejde som et kald, svarer R klart ja. Han ser arbejdet som et kald i den forstand, at for ham er det meget mere end et job at være præst; det er det hele. Han opfatter det sådan, at han er kaldet af mødet med de mennesker, der er her på stedet, og det ser han samtidig som et kald fra Gud.

Teologisk er R optaget af at finde tilbage til kirkens rødder og at hente inspiration i andre traditioner end kun det lutherske. Han mener at en

god præst er en, der ikke står stille, men som bliver ved med at fordybe sig og udvikle det, han arbejder med.

3.19 Portræt af S

S er i trediverne og præst på landet. Ud over de faste opgaver med gudstjenester, undervisning og kirkelige handlinger bruger hun en del tid på arbejdet med kirkeblad og sognenes hjemmeside, og hun er også med i mange af de aktiviteter, som menighedsrådet eller andre frivillige arrangerer i sognet.

S har svært ved at pege på bestemte opgaver, der tager mere tid end andre; det kommer meget an på situationen. Noget af det, hun synes er mest meningsfuldt, er at holde begravelser. Her oplever hun virkelig at hun kan gøre en forskel som præst. Men hun synes også, at det giver rigtig god mening at holde gudstjeneste og undervise konfirmander eller lave ting for børn; fordi hun oplever, at dem der er med, er glade for det.

Omvendt kan hun godt synes at der går for meget tid med hjemmesiden og at det ligger for langt fra det, hun er uddannet til. For hende betyder det noget, at det ikke kun er dem, der kommer i kirken om søndagen, der møder forkyndelsen, men at hun kan være med til at sprede kirkens fantastiske budskab i alt, hvad hun siger og gør.

For S er det særlige ved præsten den tillid og åbenhed, hun møder. Men hun mener også at det er vigtigt, at hun ikke er bange for at tale om sin tro. Noget af det, hun har haft sværest ved at vænne sig til, er at folk synes, hun er noget særligt; det rimer ikke med hendes syn på det almindelige præstedømme. Og så kan hun være træt af altid at skulle arbejde på skæve tidspunkter; det er sådan noget, der gør det svært at forene med et familieliv og som betyder, at hun godt kunne tænke sig at prøve et 8-16 job i nogle år. Men alt i alt fylder det positive meget mere end det negative, og hun kan ikke forestille sig noget, der ville få hende til at stoppe helt som præst.

De hindringer, S oplever, er mest af praktisk art; hun kunne godt tænke sig nogle mere moderne kirkerum, der var mere fleksible, og der er nogle ideer hun har været nødt til at opgive, fordi der ikke rigtig kom nogen. Men hun har fuld opbakning fra menighedsrådene til de ting, hun gerne vil, og hun har fundet en kollega, som hun tit laver arrangementer sammen med og som hun er glad for.

S ser det at være præst som et job mere end som en kald eller en livsstil, og med det mener hun, at hun prøver at holde fri om aftenen, hvis der ikke er noget, hun skal. Men i praksis er det ikke noget 8-16 job, og hun sover altid med telefonen tændt, hvis nogen skulle have brug for at få fat på hende.

S siger selv, at hun er lidt aktivistisk. Hun mener, at en god præst er en, der gider være sammen med både unge og gamle, og gider menighedsrådsmøder, selv om de ikke altid er lige sjove. Og som også kan finde ud af at sige nej, så hun ikke knækker halsen.

3.20 Portræt af T

T er i fyrrerne og sognepræst i byen. Hun og kollegerne ved kirken deler gudstjenesterne efter en fast plan; begravelserne fordeles efter, hvad folk ønsker, og bortset fra møder om planlægning af ferie og fridage, arbejder de hver for sig og har hver deres områder, som de interesserer sig for.

De opgaver, der fylder mest i hverdagen, er begravelser med selve den kirkelige handling og med samtaler før og efter. T bruger også en del tid på tale og salmevalg; hun vil gerne, at det skal være ordentligt, og at hun selv kan være til stede i det. Hun synes, begravelser er noget af det mest vigtige og meningsfulde, hun laver; det er her, hun kan mærke, at hun som præst virkelig er der for folk. Men hun synes også, det er rigtig meningsfuldt at holde gudstjeneste med den faste menighed, derimod synes hun, bryllupper godt kan være lidt opslidende, fordi det tit er så opstillet.

T ser det særlige, hun kan som præst, som at være til stede, og at tilbyde noget ro og nærvær. Forkyndelse er et vigtigt ord, når hun skal beskrive, hvad det er at være præst, og med det mener hun ikke bare at tale, men i lige så høj grad at lytte. Noget af det bedste er for hende, at arbejdet i så høj grad er en del af hendes person, og at tingene ikke kan skilles ad.

Det værste er, når der opstår samarbejdsproblemer; det er sådan noget, der dræner hende for energi og gør, at hun ind i mellem overvejer at stoppe af hensyn til sit eget og familiens helbred. Men i det daglige oplever hun ikke de store hindringer. Menighedsrådet er gode til at bakke op, når præsterne har nogle ønsker, og er ellers ikke nogen, der kommer med en masse ideer til, hvad de skal. Hun kunne godt tænke sig mere samarbejde og sparring med kollegerne, men hun oplever, at de tilhører en anden generation, som har været mere vant til at arbejde alene.

For T er det at være præst helt klart 24/7. Hun prøver så vidt muligt at holde skrivearbejdet inden for normal arbejdstid, hvor familien er væk, men hun har altid telefonen åben, og det kan sagtens ske, at hun sidder med arbejdsmails om aftenen, efter at hun er taget hjem fra sit kontor i kirken, eller at en fridag må tages i brug. En anden grund til at hun har svært ved at skille arbejde og fritid er, at hun finder inspiration til prædikener i alle de relationer, hun indgår i, og det, hun ellers beskæftiger sig med. Hun har det lidt ambivalent med et ord som kald. På den ene side synes hun, det særlige ved at være præst er, at det er en del af ens identitet, hvor man giver sig selv helt, men på den anden side oplever hun, at det er godt for både hende og familien at holde lidt igen og prøve at skille arbejde og fritid en smule ad.

T ser ikke sig selv som hørende til en bestemt retning; hun prøver at favne bredest muligt, men henter meget inspiration i det grundtvigske og folkelige. En god præst er for T en præst, der tør være nærværende; en, der hellere lave lidt for lidt end for meget og så er til stede i det, sådan at menigheden kan mærke, at hjertet er med.

3.21 Portræt af U

U er i tresserne og sognepræst på landet. Noget af det han bruger meget tid på er at skrive prædiken og vælge salmer til søndagens gudstjeneste som noget af det, der er tilbagevendende de fleste uger. Men kommer der en begravelse ind, fylder det mere i kalenderen, og det lader han det også gøre, fordi han oplever begravelser som utroligt vigtige. Som U ser det, er begravelser et af de steder, der giver allermest kirketilknytning, og derfor er det noget af det, han prioriterer at bruge tid på. I modsætning til søndagsgudstjenesten, hvor der tit kun kommer en lille flok, oplever han begravelserne som meningsfulde på en helt anden måde. Her er et andet fællesskab og en anden alvor, og her synes han virkelig, han har noget at bidrage med som præst.

For U er det særlige ved præsten, at han i kraft af ordinationen er sat til at varetage de opgaver, der står i præsteløftet. Det er ikke fordi han vil gøre det til noget særligt fint at være præst, og han mener sagtens, der kan være nogle i menigheden, der er klogere eller har længere uddannelser, end han selv har. Men når det alligevel er noget særligt, så skyldes det netop at præsten er ordineret, og dermed kan gøre noget, som ingen andre kan. I det daglige arbejder han typisk alene; dels kan det være svært at få menighedsrådene med i et samarbejde med andre sogne, og dels synes han ikke, det er noget mål i sig selv at samarbejde, med mindre man har en god ide.

U opfatter det at være præst som noget, han er 24/7 i den forstand, at han tænker teologisk hele tiden, også i fritiden. Men han kan godt synes, det er anstrengende, når nogen får det til at lyde, som om de altid er på. Adspurgte om han ser det som et kald at være præst, er han lidt tøvende; han ville lige så gerne have været noget andet, så det er ikke sådan, at han har følt sig særligt kaldet på den måde. Han vil hellere tale om embedet, som for ham betegner, at det at være præst er noget, man er indsat i, og som medfører nogle særlige krav og nogle særlige formelle kompetencer i kraft af ordinationen, som gør det at være præst til noget andet end et almindeligt job.

U beskriver sig selv som en, der ligger i spændingsfeltet mellem det grundtvigske og det tidehvervske, uden helt præcist at kunne definere det nærmere. Han mener, at en god præst er en, der gør sit arbejde godt, opmærksomt og ansvarsfuldt, og med det mener han de opgaver, som præsten særligt har ansvaret for ifølge sit præsteløfte. Når det er sagt, mener han at man kan være en god præst på mange måder og som den person, man er på godt og ondt.

3.22 Portræt af V

V er i fyrrerne og sognepræst i byen; ved siden af arbejdet ved kirken er hun ansat i en deltids projektstilling i provstiet. De opgaver, der fylder mest i hendes hverdag er gudstjenester og undervisning, men begravelser tager også tid, fordi hun lægger vægt på at have god tid, både til samtalen inden og til at følge op bagefter. Herudover kan hun nogle gange synes at hun bruger meget tid på bare at være i huset, fordi der er så mange, der kommer og snakker. Men det giver samtidig en god føling med stedet, som hun synes er vigtig.

Noget af det, som V finder mest meningsfuldt, er kontakten med mennesker og formidlingen af kirkens budskab ind i den situation, de står i; både unge og ældre. Hun ser sig selv mere som formidler end som forkynder, og foretrækker at tro, at det sidste er noget, Helligånden selv klarer. Hun oplever, at noget af det særlige, hun kan som præst, er at være til stede som et menneske, der lytter, og som samtidig har nogle ritualer, hun kan gøre brug af. Og når hun tager kjolen på og udfører ritualet; her bliver det meget tydeligt for hende selv, at hun har en særlig rolle, hun skal udfylde.

For V er det bedste at skulle formidle et budskab om håb og tro og at være med mennesker i livets store situationer. Hun er rigtig glad for at være en del af arbejdsfællesskabet omkring kirken, og noget af det bedste her er, når hun har tid at sætte sig sammen med organisten og det andet personale og planlægge gudstjenesten. Modsat er det værste, når tingene går op i fnidder og samarbejdsproblemer; det dræner

hende for energi og er noget af det, der kunne få hende til at overveje at søge væk. Hun oplever ikke egentlige hindringer i det daglige, men hun kunne godt ønske, at der var en større åbenhed for at prøve nogle ting af, også i forhold til menigheden og menighedsrådet.

V opfatter det at være præst som 24/7, hvor hun ikke sætter klare grænser mellem, hvornår hun arbejder, og hvornår hun har fri. Ord som kald og embede er ikke nogle, hun bruger til daglig, og hun ser mest sig selv som et almindeligt menneske. Men hun er meget bevidst om, at når hun står på prædikestolen, kommer hun ikke med sine egne uforgribelige meninger; der er nogle, der har bedt hende om at stå der, og det giver hende en særlig forpligtelse til at formidle noget fra Gud. V har svært ved at sætte sig selv i nogen bås; for hende er det vigtigste at formidle evangeliet. Og hun mener, at en god præst er en, der forsøger at være præst som den person, hun nu er. Og tror på det.

3.23 Portræt af X

X er i tredive år og præst på landet. En af de ting, han oplever at han bruger meget tid og energi på i hverdagen, er praktiske ting som at få givet beskeder og informationer, fordi der ikke er noget fælles sted, hvor man mødes i det daglige. Koordinering og kommunikation mellem menighedsråd og medarbejdere er i det hele taget noget af en udfordring, her kan han undertiden synes, at han mere kommer til at agere som diplomat end som præst.

Noget af det, X finder mest meningsfuldt i arbejdet, er, når han er med til at give dem, der ikke så tit kommer i kirken, en tilknytning. Det er noget af det, han hele tiden har haft som sit mål, og det gør ham glad, når f.eks. en dåbsfamilie deltager i nadveren, for så oplever han at det lykkes. Han mener, at noget af det særlige, præsten kan, er at være til stede i menneskers liv og sætte ord på det uden nødvendigvis at ville flytte dem. På den måde mener han også, at kirken har en unik stemme i forhold til resten af samfundet, hvor der tværtimod er et krav om, at man hele tiden skal udvikle sig.

For X er det bedste ved at være præst at hjælpe andre til at have fællesskab med Gud. Omvendt synes han, at det værste er den ensomhed, der ligger i arbejdet; selv om man kan sparre med kolleger eller gå i supervision, står man som præst grundlæggende alene med opgaverne. X kunne godt tænke sig mere samarbejde med kolleger, både for at kunne deles om opgaverne og for at have nogen at sparre og lave konkrete projekter med. Noget af det, han gerne vil fremme, er fællesskabet i kirken, og her synes han, det gamle kirkerum er en hindring. Det er sådan noget der gør, at han godt kunne tænke sig at blive præst i en mere moderne kirke med kolleger, som rimer bedre med hans tanker om kirken som et fællesskab.

I sin selvforståelse er X præst 24/7, men af hensyn til familien prøver han at lægge arbejdet i tidsrummet 8-16; skal han rykke ud sidst på eftermiddagen eller først på aftenen med kort varsel skal det være meget alvorligt. Han opfatter det at være præst som et kald, og det bliver han bekræftet i, når han ser, at nogle af de ting, han laver, lykkes og giver mening. Derimod synes han ikke at det giver mening at tale om at være kaldet af en menighed via et menighedsråd; han oplever mere, at han som præst er blevet valgt til arbejdet på stedet på samme måde som en lærer vælges efter en jobsamtale på en skole.

X betegner sig som lavkirkelig og er optaget af fællesskabet og kirkens mangfoldighed, hvilket bl.a. kommer til udtryk i, at han i studietiden har mødt mennesker fra flere forskellige kirkesamfund. Han mener, at en god præst er en, der tør vise, at det er i orden at lave fejl.

3.24 Portræt af Y

Y er i trediverne og præst i et blandet pastorat. På spørgsmålet om, hvilken opgave, hun synes fylder mest tidsmæssigt, svarer hun uden at tøve menighedsrådsmøder. Hun og kollegerne forsøger at deles lidt om det, men hun føler, hun er nødt til at være med alle steder, selv om hun ikke synes, udbyttet står mål med tiden.

For Y er de mest meningsfulde opgaver det klassiske præstearbejde: gudstjenester, begravelser, dåb og vielser; det er de ting, hun holder mest af, og det er også det, hun selv vil opsøge, hvis hun en dag ikke længere er præst. Hun synes, det er vigtigt at kirken er til stede der, hvor livet har noget på spil, og hun mener, at det særlige ved præsten er, at hun kan sætte ord på nogle tidspunkter i vores liv, hvor folk kan have svært ved at sætte ord på det selv. Hun synes, fællesskabet om gudstjenesten er vigtigt, og derfor er hun begyndt at arbejde mere bevidst på, at folk skal føle sig hjemme, når de kommer i kirken.

Det bedste ved at være præst er for Y at hun får lov til at beskæftige sig med noget, hun selv synes er vigtigt. Og så sætter hun stor pris på alsidigheden og fleksibiliteten der gør, at hun kan tilrettelægge arbejdet som det passer bedst i familiens liv. Det værste er gråzonerne og det forventningspres, hun synes ligger på hende som præst i forhold til at skulle finde på nyt for at få folk til at komme.

Af hensyn til familien forsøger Y at holde arbejdet inden for tidsrummet 8-16. Tidligere blev det ofte 24/7, men hun synes, folk er flinke til at henvende sig i arbejdstiden, så det kan godt lade sig gøre. Det sker, at hun arbejder om aftenen, og hun kan også godt arbejde på sin fridag, hvis hun i stedet kan holde fri om lørdagen. Hun ville nødig være enepræst; dels er hun glad for at have kolleger at sparre med, og dels synes hun det er rart at kunne dele opgaverne. Hun ser ikke sit arbejde som et kald på den måde, at hun er parat til at ofre familien. Men hun vil godt kalde det et kald i den forstand, at hun vil værne om de klassiske præsteting; og hun er kun præst, så længe hun kan få lov til at lave de ting, der giver mening for hende selv.

Y synes ikke de kirkelige mærkater giver mening, men hun vil kalde sig selv konservativt funderet. Hun mener, at en god præst er tillidsvækkende og folkelig; en, der kan se en værdi i at snakke med unge og ældre, og som kan prædike, så man som kirkegænger får noget ud af det. Og samtidig en, der ikke har et eller andet embedssyn der gør, at han opfatter sig som noget særligt.

3.25 Portræt af Z

Z er i fyrrerne og præst i byen. En af de enkeltopgaver, hun bruger meget tid på, er kontorarbejde, og det kan godt frustrere hende, fordi det går fra andre opgaver, som hun finder det mere relevant at bruge tid på som præst.

Det, Z synes er vigtigst i præstearbejdet og det, som hun selv har mest glæde af, er de traditionelle opgaver; at holde gudstjeneste og begravelser og undervise. Hun mener selv, det handler om, at det er her, hun gør det, hun er uddannet til, og som hun kan, fordi hun er præsten, og som hun ikke bare kunne sætte en anden til. Begravelser er et af de områder, hvor hun virkelig føler, hun gør en forskel. Hun mener, at forkyndelsesopgaven, det at oversætte og formidle bibelens indhold til nutiden, er noget af det særlige, præsten kan i kraft af sin uddannelse. Og så oplever hun, at hun som præst kan være til stede med et nærvær, fordi hun gennem sit arbejde har fået noget erfaring, der gør, at folk kan støtte sig til hende, f.eks. i forbindelse med en begravelse.

Z synes, det bedste ved at være præst er den tillid, folk viser én, og den bredde, der er i arbejdet i og med at hun får lov at være til stede i både de lykkeligste og de sørgeligste stunder i menneskers liv. Det oplever hun som en fantastisk gave. Det værste er meget nogle praktiske ting, når systemer ikke fungerer, eller når hun er nødt til at feje op efter nogen, der ikke har gjort deres arbejde. Indimellem kan hun også godt være frustreret over, at arbejdet falder så ujævnt at det er svært at planlægge; det er noget af det, der kunne få hende til at overveje at lave noget andet.

For Z dækker 24/7 helt klart bedst hendes opfattelse af, hvad det er at være præst, i og med at hun ser det som situationer og opgaver, hun går ind og ud af. Hun lægger vægt på, at hun er kaldet af menigheden til at være deres præst, og det oplever hun som utroligt positivt, fordi det rummer en accept der giver hende ret til at være der, selv om hun ikke altid magter det hele. Ordet embede forbinder hun mest med at være embedsmand, og de regler, der er forbundet med det, og som hun

nogle gange finder irriterende, men som skal overholdes. Men ellers oplever hun ikke hindringer for de ting, hun gerne vil; menighedsrådet er positivt og giver hende og kollegerne meget frie tøjler.

Når Z skal placere sig i det kirkelige spektrum, siger hun om sig selv, at hun er der, hvor alle vil være; et sted på midten med baggrund i de kirkelige organisationer; måske aktivistisk. Hun mener, at nærvær og indfølelse er noget af det vigtigste i jobbet og det, der gør hele forskellen på en god præst og en dårlig præst.

4 Hvad siger informanterne?

Med henblik på at beskrive informanternes syn på embedet og arbejdet præsenteres interviewmaterialet i dette kapitel i form af nogle tværgående læsninger, som viser, hvad informanterne siger om udvalgte emner. Emnerne, som er egnede til at belyse, hvordan professionen opfattes indefra, er synet på arbejdsopgaverne, synet på arbejdets rammer, synet på arbejdets værdier og fremtiden, samt synet på arbejdets grundlag.

4.1 Opgaverne

Et af de områder, som undersøgelsen skulle afdække, var opfattelsen af, hvad der under et kan kaldes præstearbejdets kerneydelse. Med henblik på at belyse dette spørgsmål blev informanterne blandt andet spurgt, hvilke opgaver, der fyldte mest for dem tidsmæssigt; hvilke opgaver, de fandt mest vigtige, og hvilke af de opgaver, de varetog, som de opfattede som mest meningsfulde. Der blev også spurgt til deres opfattelse af forkyndelse, som er et nøgleord i præsters ansættelsesgrundlag.

I det følgende præsenteres det billede af præsternes arbejdsmæssige praksis og prioriteringer, der tegner sig ud fra interviewene.

4.1.1 Hvilke opgaver fylder tidsmæssigt

En af de opgaver, der særligt fremhæves som tidkrævende, er søndagens gudstjeneste:

Det gør gudstjenesten jo. Det gør gudstjenesten? Ja, heldigvis. Det er også den, jeg selv synes er mest meningsfyldt. (H; kvinde i 50erne, sognepræst på landet)

Det gør søndagsgudstjenesten nok, fordi jeg synes, det tager noget tid at skrive en prædiken, og der skal vælges salmer. Men det gør den jo så også, fordi den falder de fleste af ugerne. (U, mand i 60erne, sognepræst på landet)

I min bevidsthed fylder søndagens gudstjeneste rigtig meget og de forbedelser og salmer, der skal afleveres. Dåbssamtaler, prædikener og tekstovervejelser og sådan noget. Det fylder meget. Og kan så vældig mærkes, når man ikke er på om søndagen. Alt det jeg ikke skal tænke på. (A, kvinde i 50erne, sognepræst i byen).

Interviewene minder om, at søndagens gudstjeneste for landpræsterne udgør en ugentligt tilbagevendende opgave, som også U fremhæver. Men også A, der er præst i byen, peger på gudstjenesten som krævende, både tidsmæssigt og mentalt.

G fremhæver særligt prædikenen som en opgave, der kræver tid:

Det, der fylder mest mentalt, men også tidsmæssigt, det er helt klart en højmesse, og der tror jeg, at jeg er blevet mere ydmyg. For vi har en god kirkegang, og jeg er klar over, at når der sidder et sted mellem 50 og 70 mennesker, som er stået op søndag morgen og har fået deres pæne tøj på og har fået morgenkaffen til tiden for at komme til gudstjeneste, så skylder jeg dem også at have en velforberedt prædiken. Det er jeg blevet mere og mere bevidst om i den tid, jeg har været præst, at det må ikke være venstrehåndsarbejde lørdag aften. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

C uddyber, hvorfor hun særligt mener, det er vigtigt at prioritere prædikenskrivningen:

Jeg synes, prædikenen tager lang tid. Og jeg synes, det er undervurderet, hvor lang tid det egentlig tager at skrive den. Men det er også, fordi jeg gerne vil skrive en god prædiken. For hvis jeg laver en god prædiken, så kan jeg håbe på, at folk kommer igen, for så er der noget at komme efter. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Prædikenen som en opgave, der i særlig grad kræver opmærksomhed, og som ikke kan gøres til genstand for rutinisering, skinner også igennem i det følgende, hvor O fortæller, hvad der fylder i hans kalender:

Det klassiske det er jo søndagsgudstjenesten, og det er selvfølgelig også det, som er det mest opløftende. Jeg bruger i hvert fald en dag om ugen og sommetider halvanden dag alt i alt på prædikenforberedelse. Men det er jo så ikke hver uge. Bisættelser fylder ikke helt så meget mere for en gammel præst, fordi, det er nye folk hver gang, og man kan være ret sikker på, at det også er et nyt følge hver gang, så man behøver ikke lave alting fra bunden af hver gang. (O, mand i 60'erne, sognepræst i byen).

At arbejdet med prædikenen er forbundet med faglig stolthed kommer også til udtryk hos I:

Til en gudstjeneste skal der jo skrives en prædiken hver gang, og jeg har endnu aldrig holdt en prædiken jeg har holdt tidligere. (I, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

C giver udtryk for noget lignende, idet hun uddyber, hvorfor hun ikke bare genbruger en gammel prædiken:

Lørdag har man haft en begravelse, måske to og måske et bryllup, og så har man sine børn, og man har sin familie, og man har egentlig mere brug for bare at være ved dem, men man skal alligevel sidde og lave den her prædiken. Og så kan man jo så sige, nå hvorfor ikke rive en frem fra

gemmerne. Nej, for det sløver dig jo også. Altså hvis man bare genbruger og genbruger og genbruger. Det er jo noget med at holde sig skarp, og det er jo trods alt også ens opgave som formidler. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Søndagens gudstjeneste fylder. Dels fordi den indgår i det faste præstearbejde og især for de præster, der er alene ved kirken, tager en forholdsvis stor del af deres arbejdstid. Og dels fordi det ifølge informanter er en opgave, de prioriterer højt. Det gælder ikke mindst arbejdet med prædiken som et af de steder, hvor de træder i karakter som teologer.

En anden af de opgaver, interviewmaterialet udpeger som tidkrævende, er begravelser og bisættelser – ikke mindst i kraft af antallet:

Jamen det, der fylder mest, det er jo de kirkelige handlinger. De fylder rigtig meget. Sidste år havde jeg 51 begravelser på et år, det vil sige en om ugen. (I, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

At det også kan være et spørgsmål om prioritering kommer til udtryk i det følgende, hvor U sammenligner tidsforbruget ved gudstjenester og begravelser:

Egentlig fylder en begravelse mere for mig, men den har jeg jo ikke så tit, og jeg lader den også fylde... Den lader jeg også fylde, for jeg synes begravelser er utrolig vigtige. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

En grund til at begravelser i særlig grad fylder kan hænge sammen med, at selve handlingen indgår i et forløb, som flere understreger at de lægger vægt på:

Begravelser fylder jo meget. Og det er fordi, de kommer sådan i forskellige stadier. Man er ude til en samtale inden handlingen, og så har man jo selve begravelsen, man har skullet forberede sig til. Og så kommer der også noget bagefter. Jeg vil gerne ud til folk, især hvis det er enker eller

enkemænd, der sidder tilbage. Komme ud og besøge dem og høre, hvordan de har det. Om det måske var et behov for dem at komme i en sorg-gruppe eller et andet arrangement vi har i huset, hvor de kan komme lidt ud. Altså jeg er jo ude hos dem mindst to gange. Så det er klart at sådan noget, det fylder meget. Jeg bruger også tid på tale og salmevalg, for jeg vil gerne have, at det skal være i orden, og at jeg kan være til stede i det. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen).

Jeg holder ikke bare sådan et kort møde. Det tager tit et par timer med sådan en samtale, hvis den er god, og jeg bruger også tid på talen og bagefter at få ringet til folk og hørt, om vi lige skal mødes igen. Så begravelser tager tid for mig. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projekt-præst)

Som begrundelse for at samtalerne prioriteres, peger O på ønsket om at kunne tale personligt ind i den konkrete families situation:

Ved begravelsessamtaler forsøger jeg altid at komme ud til folk. Det er ikke altid, de ønsker det, for nogle gange bor familien langt væk, men det giver mig en bedre baggrund for at skrive en tale, når jeg har været ude i den lejlighed, hvor afdøde har boet. Så det går der så også lidt ekstra tid med. Men jeg bruger meget tid på de samtaler, og jeg bruger måske også for meget tid. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen).

Den konkrete situation kan dog også spille ind på tidsforbruget, som det kommer til udtryk hos S:

Det kommer meget an på situationen. For eksempel med begravelser. Hvis det er en familie, som fungerer, og det er et ganske almindeligt dødsfald, så er det jo fint, og man bruger den tid på det, man skal, men hvis det nu er en svær begravelse, bruger man selvfølgelig rigtig lang tid på den. Men det giver jo sig selv. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

Nogle af informanterne anlægger et mere generelt blik, når de svarer på spørgsmålet om, hvilke opgaver der fylder mest i hverdagen:

Det er det, jeg synes, en præst skal gøre. At tænke og tale om det som er vores hovedopgave om tro og tvivl og de store ting. Det synes jeg helt klart. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Konkret kan det handle om en nogenlunde ligelig fordeling af forskellige typer af opgaver:

Jeg synes, det er svært at sige, hvad der fylder mest. Der er nogle hovedblokke. Det er selvfølgelig helt klart gudstjenestens forkyndelse og undervisningen, både konfirmander og voksenundervisning, og så også møder og udvalgsmøder og administration og sådan noget. Jeg synes ikke, der er noget, som tager meget mere tid end andet. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen)

Bortset fra den objektive mængde af kirkelige handlinger og konfirmandhold kan andre ting spille ind, f.eks. variationer hen over året og de forefaldende opgaver, eller en arbejdsdeling, der gør, at opgaverne skifter fra uge til uge:

Jeg synes konfirmanderne fylder rigtig meget; når jeg har dem både onsdag og torsdag, så fylder det da rigtig meget også i mine tanker både før og efter. Men så ugen efter har jeg bisættelser, og så er det det, der fylder. Jeg vil ikke sige, jeg lever i nuet, men jeg er der. Det er der, jeg er nu, så kan jeg ikke bruge tid på alt det, der sker om et par dage, fordi der er jeg ikke endnu. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Det er meget forskelligt. I perioder her for eksempel, hvor jeg har skulle læse op til en Luther studiekreds, har det fyldt rigtig meget; andre gange er det sådan noget som kirkebladsarbejde og andre gange er det prædikenskrivning eller begravelsestaler. Men jeg bruger nok også en god del tid på simpelthen at holde styr på alle de bolde, der er i luften. Det er sådan også en rolle jeg har fået, eller taget. Det kan både være årstid og

det kan være hvilke opgaver, der byder sig til. (B, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Særlige gudstjenester kan tage meget tid – men hører til gengæld til sjældenhederne:

Jeg bruger da lang tid på sådan noget som allehelgen og på dåbsjubilæum, men det er også sådan noget, der er en gang om året. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Omvendt kan den rutine, man opnår med erfaringen, være med til at reducere tidsforbruget, som I peger på:

Her er jo rigtig mange konfirmander. Jeg har 3 hold fra skolen, 68 i alt. Det fylder meget. Det er mange timer, der går om ugen med forberedelse. Jeg vil sige, med konfirmandundervisning har jeg nok høstet så meget erfaring, så jeg har nogle skabeloner, jeg ved virker, og så fylder jeg nye ting på. Den behøver jeg ikke opfinde hver gang. (I, mand i 50erne, præst i byen)

En anden faktor, der har betydning for tidsforbruget, er den personlige prioritering, som kommer til udtryk i interviewene med C og L:

Jeg bruger også en hel del tid på min konfirmandforberedelse faktisk, men det er jo fordi i det øjeblik, jeg vælger at lave den anderledes, for eksempel når jeg nu flytter den udendørs – det fungerer godt, og konfirmanderne er bare så gode, men det tager tid. (C, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Jeg vil nok sige, at undervisning bruger jeg meget tid på, når jeg har gang i både konfirmander og minikonfirmander. Og prædikenskrivning vil jeg sige, det bruger jeg også meget tid på. Og så læser jeg også engang imellem. Når jeg har perioder, hvor der er lidt mere luft i kalenderen, så prøver jeg også at få læst lidt. Men det kan godt desværre ryge lidt i baggrunden, ærgerligvis. Men undervisning synes jeg, at jeg bruger meget

tid på, for det synes jeg er vigtigt. Og det er også sjovest at undervise, hvis man er ordentlig forberedt. (L, mand i 40'erne, sognepræst på landet)

4.1.2 Opgaver, der fylder for meget

I nogle af interviewene nævnes udtrykkeligt opgaver, der efter informanternes opfattelse fylder mere end de burde. Blandt disse nævnes blandt andet de mere administrative opgaver som kontortid og kommunikation med menighedsråd og kirkebetjening:

Jeg har sommetider prøvet at lave sådan noget tidsregistrering på min tid, og jeg kan jo se, at jeg bruger rigtig meget tid på det, jeg kalder kontortid, og det er sådan noget med at besvare mails. Det jeg vil kalde kontorarbejde, altså sidde og læse mails og få løst småopgaver, det tager rigtig lang tid. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Jeg bruger rigtig meget tid på at få beskederne de rigtige steder hen. (X, mand i 30'erne, sognepræst på landet)

Møder, der fylder, kan også opleves som problematiske:

Det er jo lige før jeg vil sige møder, menighedsrådsmøder, for det er det, der godt kan tage lang tid, og det er jo så der hvor jeg synes... Det er jo ikke engang en kerneopgave i min optik. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

At nogle opgaver fylder for meget kan også handle om, at informanterne bruger tid på ting, som de egentlig ser som noget, andre burde tage sig af:

Jeg synes udvalgsarbejde med menighedsrådet fylder meget, fordi det er et nyt menighedsråd. Der går så meget tid med oplæring, og alle har så travlt. Der er lidt en tilbøjelighed til at det må være de ansatte, der skal gøre arbejdet og så er jeg for flink og så påtager jeg mig opgaver, som

slet ikke er mine. Jeg bruger for meget tid på det. (A, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

Jeg tror nok, jeg synes, jeg bruger al for meget tid på at printe programmer og sådan noget, og der er jeg ikke ret god til at sige, at det kan kirketjeneren lige så godt gøre. Men jeg tror, jeg bruger for meget tid på ting, som ikke er hardcore pastorale opgaver. Jeg tror måske, at jeg har en tendens til at samle op på lidt for meget. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

Der kan også være tale om frustration over at bruge tid på opgaver, som ikke harmonerer med uddannelsen:

Jeg bruger for meget tid på hjemmesiden, tror jeg. Og kirkeblad og sådan noget. Det er sådan nogle ting, hvor jeg tænker: er det virkelig det her, jeg er uddannet til. Specielt hjemmesiden synes jeg er træls. Men det er også, fordi jeg er ikke særlig god til det, så jeg bruger så lang tid på det. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Forholdet mellem tidsforbrug og oplevelsen af relevans fremhæves i forhold til deltagelsen i menighedsrådsmøder i flere sogne:

I forhold til hvor mange timer vi bruger på at gennemgå de samme kvartalsrapporter og budgetter og de samme nye regler, altså det er jo fuldstændig det samme, og der kommer ikke ret meget ud af det, og timerne går virkelig med det. Det synes jeg er dræbende. Og fordi man som præst jo bare er født medlem og meget gennemgående i det hele, så synes jeg, der er rigtig mange ting, man ender med at skulle forholde sig til. Hvor jeg også sådan tænker, at det er ærgerligt, at det er det, jeg skal bruge min energi på, for jeg er virkelig ikke særlig god til det. Og det går lidt fra noget andet også. (Y, kvinde i 30erne, sognepræst blandet pastorat)

Oplevelsen af, at tiden går fra mere vigtige opgaver, skinner også igen hos Z:

Det kan godt sommetider frustrere mig, at man er så meget skrivebordspræst. At det går ud over den tid, man kunne være ude at tale med nogle mennesker. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Sammenfattende synes især to ting afgørende for, hvad præsterne bruger deres tid på: dels de opgaver, der foreligger her og nu, og dels deres personlige prioriteringer. Som også Steen Marquard Rasmussen gør opmærksom på²⁵, rummer præstearbejdet spillerum for, at den enkelte kan fordybe sig særligt i det, der interesserer ham eller hende. Informanternes udsagn peger på, at oplevelsen af relevans og at kunne bruge sin uddannelse er noget af det, der er vigtigt for præsterne, når de skal fordele deres tid, og at de er bevidste om, hvor de særligt har noget at byde på. Omvendt tyder citaterne på, at det, der opleves som tidkrævende på en negativ måde, er opgaver, hvor informanterne ikke synes, de gør fyldest med deres specifikke faglighed, eller hvor de bruger tid på ting, som de mener, andre kunne eller burde tage sig af.

4.1.3 Særligt vigtige opgaver

Med spørgsmålet om, hvad informanterne oplever som det vigtigste i arbejdet, drejes synsvinklen fra det konkrete tidsforbrug til deres oplevelse af de forskellige opgavers betydning.

Et synspunkt på det vigtigste handler ikke om en konkret arbejdsopgave, men mere generelt på formidlingen af et budskab:

At give det videre til folk. Få dem selv til at undres eller forundres eller tænke over noget. Det er nok det største. Og det føler jeg mig forpligtet på. Ligesom jeg forventer, når jeg kommer til slagteren, at jeg får noget godt kød, så skal kan man også kunne regne med, at når man kommer til præsten, så har han også et budskab. Det er den sammenligning jeg plejer at bruge. At det er det, vi er her for, og det, der er brug for. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

²⁵ Rasmussen (2009): Præsten som generalist og specialist

Lidt senere uddyber E, hvor det efter hans opfattelse sker:

Jeg tror det vigtigste er samtalen. Prædikenen. Altså der hvor man møder folk, når man har dem lige over for sig i dåbssamtale eller begravelses-samtale. Eller i kirken til gudstjeneste, for det er der, det gælder. Eller når der er en skoleklasse, der spørger om man ikke vil fortælle lidt om kirken, eller en busfuld af menighedsrådsmedlemmer. Altså prøve at finde ind til, hvad det er, vi har med at gøre. (E, mand i 50erne, sognepræst i bysogn)

B understreger vigtigheden af at gøre sig umage med den mundtlige formidling. Det gælder prædikenen, men måske i endnu højere grad talen i forbindelse med en begravelse:

En prædiken er måske nok noget af det vigtigste, vi laver, eller i hvert fald en af de vigtigere opgaver vi har. Ligesådan en begravelsestale – den skal jo være, undskyld udtrykket, perfekt hver gang. Vi må aldrig lade en familie gå derfra og tænke, at det kom han altså for nemt om ved. (B, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Begravelsens betydning kan ses ud fra dens funktion som bindeled til folkekirken, som U peger på:

Jeg ved ikke, hvor længe jeg bruger på en begravelse, men jeg tænker, at tiden er rigtig godt givet ud. Så der kommer også en politisk side ind i forhold til folkekirken, om man så må sige. For jeg tror, det betyder utrolig meget for folkekirkens medlemstal og også for holdningen til folkekirkens indhold, nemlig kristendommen, at for eksempel børn hører, at far-mor var så glad for den begravelse af farfar. Jeg tror, at der ligger så meget kirketilknytning i det der med begravelse. ... Så det er der, jeg lægger mit bidrag til den danske folkekirke (griner). Om jeg så må sige. (U, mand i 60erne, sognepræst på landet)

M betoner begravelsens betydning ud fra et sjælesørgerisk synspunkt:

Begravelser, der tænker jeg virkelig meget over, at det er den eneste ting, der simpelthen skal være rigtig, rigtig god. Der må ikke gå noget galt. Det skal være varmt og godt om det menneske. Det skal være stærkt og levende og Guds håb og lys i mørket, og det skal være for dem. Altså for dem der sidder der; de skal kunne mærke, at det er dem, man taler til. Det er enormt vigtigt. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Den personlige adresse ind i situationen ved de kirkelige handlinger kommer til udtryk hos O, der begrundet sin prioritering af samtalerne:

Dåbssamtaler og begravelsessamtaler, begravelser og bisættelser er en meget vigtig del. Det synes jeg også med bryllupperne. Der er en, der har spurgt mig engang: "Bruger du så den samme tale?" Nej, det gør jeg ikke. Det ved jeg godt, at der er nogle præster, der gør, men jeg prøver virkelig på at gøre det til dem. At prøve at ramme lige det par, hvis man har haft en god snak med dem inden. Det har jeg det bedst med selv. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

R understreger ud fra sin egen erfaring betydningen af den individuelle samtale, som efter hans opfattelse rummer nogle helt særlige muligheder:

Det vigtigste for mig er samtalen, og det er også det, jeg bruger mest tid på. Vi taler rigtig meget i tiden om, hvordan kirken når borgerne. Altså hvordan vi får omsat budskabet, om det er blevet gammeldags, om det kan bruges ind i en moderne verden og så videre. Nogle gange har jeg en undren over, at man ikke opdager, at vi altid har haft noget, hvor vi var stensikre på, at vi var i kontakt med folk, og at det kunne bruges og det gav mening, nemlig i sjælesorgssamtalen. Den har for mig en kongeplacering. (R, mand i 50'erne, institutionspræst)

Mere generelt opfattes orienteringen mod medlemmerne som en af præstens vigtigste opgaver, som det blandt andet kommer til udtryk hos F:

Jeg synes, at alle ting som helhed er vigtige. Jeg synes, at det er meget vigtigt, at man som kirke er velforberedt til de ting man skal. Folk skal føle, at de er velkomne, og at de altid får det, de kommer for at få, for ellers så får vi ikke mennesker til at stå op og komme herhen. Så forberedelsen, især til gudstjenesten og de kirkelige handlinger betyder umådelig meget. Også i forhold til dem, der ikke kommer så meget i kirken. Det er vigtigt at de føler, at der bliver taget godt imod dem, når de kommer. (F, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Med til kerneopgaven hører ifølge C det at skabe en positiv oplevelse af kirken i forbindelse med de møder, der finder sted – hvilket ikke er ensbetydende med at skru ned for ambitionerne:

Jeg synes, vores kerneopgaver er gudstjenester og de kirkelige handlinger og de samtaler der hører med til det. Når folk vælger kirken, så er det på grund af et aktivt tilvalg, og så skal vi også sørge for at give dem en god oplevelse, når de kommer. Det mener jeg, og der er min opfattelse, at det er vores kerneopgave, det er det her møde med mennesker. At hjælpe og give dem, ikke hvad de vil have, for det er lidt en glidebane, men give dem det, vi som kirke kan tilbyde, det jeg som præst kan tilbyde. Og også nogle gange det, som de ikke ved, at de har brug for. Det synes jeg er hovedopgaven. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Betydningen af kvalitet i mødet med kirkens mere distancerede medlemmer understreges også af G, der peger på det at sænke tærsklen til kirken som præstens vigtigste opgave og som forudsætning for et eventuelt videre engagement:

Jeg oplever det vigtigste som at få folk til at erfare, at dørtærsklen ind til kirken ikke er så høj, som mange går og tror. Det er enormt vigtigt for mig, at de der babysalmesangsmødre de finder ud af, at man kan også godt komme, selvom man ikke er "from", for at bruge et af deres egne ord. For når man først har fået den oplevelse, så vil man jo forhåbentlig komme og derefter opleve, at vi har et fællesskab i kirken, som er relevant på en eller anden måde. Så et første positivt møde og et fællesskab,

*for så tror jeg, der er så meget andet, som kommer automatisk derefter.
(G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)*

Sammenfattende synes et vigtigt aspekt, når informanterne taler om vigtige opgaver, at være den pågældende opgaves betydning udadtil, dvs. i forhold til det eller de medlemmer af folkekirken, som handlingen vedrører. Det kommer særligt til udtryk i forhold til begravelser og bisættelser. Som citaterne viser, opfatter præsterne begravelsen eller bisættelsen som en opgave, der i særlig grad er vigtig for tilknytningen til kirken. Dette kan tolkes som en afspejling af den betydning, som begravelser ifølge andre undersøgelser har for kontakten mellem kirken og medlemmerne, i og med at begravelser er den enkeltaktivitet, som flest danskere deltager i²⁶.

Men også mere generelt peger de citerede interviews på betydningen af det gode møde med kirken, som præsterne ser sig som forpligtede på at facilitere. Informanternes udsagn kan ses som udtryk for, at de i meget høj grad er bevidste om den funktion, der ligger i at åbne folkekirken for de medlemmer, der har et mere distanceret forhold til den. Det afgørende i mødet er ifølge informanterne dels som præst at sænke tærsklen til kirken ved at signalere en åbenhed og en jævnbyrdighed, der gør, at folk føler sig velkomne. Og dernæst at man som præst er i stand til at melde ind med et indhold, der opleves som relevant af medlemmerne. Citaterne synes at afspejle den betydning, som de kirkelige handlinger har som central kommunikationsform set fra præsternes side; at det er her, de som oftest møder medlemmerne af deres menigheder, og at det derfor for mange af dem er her, den vigtigste indsats ligger.

4.1.4 Mest meningsfulde opgaver

Adspurgt om, hvilke opgaver, de finder mest meningsfulde, peges der på det traditionelle præstearbejde som det sted, hvor informanterne

²⁶ Felter og Bjerrum (2015): Hvad forventer folket af kirken

særligt kan bruge deres faglighed, og som de personligt oplever som udbytterigt:

Det er gudstjenesten. Det er både den der giver mig selv noget, og samtidig er det der, hvor jeg kan give noget, som jeg synes, man ikke kan få andre steder. Ja, det er der, hvor det giver mening at være præst. Det gør det også i de kirkelige handlinger selvfølgelig. Men der er jo meget af det, vi laver, som er det der sammensurium af det folkelige og det kirkelige, eller hvor bare fordi præsten er der, bliver der kastet et eller andet himelskær over det. Men synge højskolesange behøver man jo ikke være teolog for at gøre. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Betydningen af samklang mellem opgaver og uddannelse kommer også til udtryk hos Z:

Det er faktisk de traditionelle opgaver. Det er at holde gudstjeneste og begravelser og undervise. Det er det, jeg både synes er vigtigst og får mest glæde af. Jamen, det handler nok om, at det er der, hvor jeg mest synes, jeg gør det, jeg er uddannet til, og som jeg kan, fordi jeg er præsten. Og hvor jeg også synes, at det her er præstearbejde, og ikke noget, jeg bare kunne sætte en eller anden anden til. Og så synes jeg, at det er, når man arbejder med prædikener, man mest har med at gøre med det, man har lært i sin uddannelse. Så er det jo man slås med de teologiske temaer, og med temaer i biblen og skal finde ud af at få dem oversat, så de siger mennesker i nutiden noget som helst. Så jeg tror altså det hænger sammen med, at det er de opgaver, jeg synes, jeg er mest præst. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

E peger på betydningen af at opleve sig som del af en større virkelighed, hvilket for ham kommer til udtryk i kondenseret form i kirkerummet:

Det tror jeg er, når jeg står i kirken. Det kan være, når vi synger en salme. Det behøver ikke være noget med det jeg siger; det kan også være bare at sidde i kirken. Rummet taler jo også til en. Altså det, at jeg har at gøre

med noget, der er større end mig selv, det er fantastisk og det er virkelig givende på alle mulige måder. Det at vi har det hus, vi kan gå op i, når vi kommer i vores store tvivl og frygt og sorg og glæde. At det er stort, det, det bygger på. Det synes jeg er fantastisk. (E, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Betydningen af at opleve, at det, man har gjort sig umage med, bliver modtaget, fremhæves af L:

Undervisning og prædikenskrivning. Ja, jeg kan godt lide, hvis man har god tid til det at sidde og lave en prædiken, man synes er gennemarbejdet og god og klar. Og så glæder jeg mig også til at komme på arbejde om søndagen, hvis man har lavet en god prædiken. Og lige sådan med undervisning. Hvis man har lavet en god undervisning, og man så kommer ind og kan mærke, at i hvert fald nogle konfirmander tager fra, eller man kan mærke, at hov – der forstod de lige pludselig noget, de ikke havde forstået før. (L, mand i 40'erne, sognepræst på landet)

Sammenhængen mellem den personlige oplevelse af relevans og erfaringen af at budskabet vinder genklang hos andre fremhæves også af Y:

For mig personligt så er det gudstjeneste og begravelse. Og dåb og vielse også. Altså det traditionelle. Jeg synes, at det med at kirken får lov at spille en rolle der, hvor menneskelivet har noget på spil, det synes jeg er vigtigt, og jeg synes det er helt vildt interessant. Jeg oplever, at folk, der siger, at det bare er tradition at de får deres børn døbt eller at de bliver viet, at de faktisk bliver ramt af storheden i det. Og det synes jeg jo er helt vildt spændende. Så det der med, at der bliver sat ord på nogle tidspunkter i vores liv, hvor vi kan have svært ved at sætte ord på det selv, eller gerne vil have et eller sted, hvor man kan komme med det liv man har, det synes jeg virkelig er godt. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Mere overordnet peger J på forkyndelsesopgaven som det perspektiv, der giver mening til alt, hvad hun foretager sig:

Forkynde. Jeg anser faktisk alt det, jeg laver, som at være noget jeg forkynder. Det er simpelthen de briller, jeg har på. Det er det mest meningsfulde for mig. Altså jeg elsker for eksempel når jeg i den her uge har haft et dødsfald, og vi skal snakke om det, og jeg har en psykisk syg, hvor vi skal snakke om det, og så har jeg et par, som er enormt glade for at deres lille barn skal døbes på søndag. Og det er den samme Kristus, der skal forkyndes til dem alle sammen. Det synes jeg, det er stort, og det er stort for mig at blive ved med at leve i. Så det er forkyndelsen. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Betydningen af at kommunikere et budskab, der opleves som meningsgivende og som bliver modtaget, fremhæves af I:

Nu kan det lyde flot, men det er det, at jeg kan få lov at formidle et budskab, som kan bringe trøst til mennesker. Det, jeg næsten kan blive allermost glad for, det er, hvis der er nogle mennesker der kommer efter en gudstjeneste eller en begravelse og siger: "Der sagde du et eller andet, som hjalp mig". Og nogle gange er det ikke lige det, man tænkte, når man sad derhjemme og skrev talen, men så er det bare noget andet, der popper op hos folk, og det er jo så godt. Så bliver man jo også mindet om, at der nok også er en Helligånd, der gør et stykke arbejde. Det, tror jeg, er meget godt som præst at vide. Selvfølgelig skal man gøre det så godt, man kan, men der er mere mellem himmel og jord. (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Arbejdet med begravelser og bisættelser som særligt meningsgivende, fremhæves af C, der forbinder det med, at præsten her i særlig grad har noget at komme med:

Jeg vil jo sige det hele. Jeg er bare rigtig glad for mit embede og mit præstearbejde. Alligevel tror jeg, at det mest meningsfulde er begravelserne og bisættelserne og de samtaler, jeg har i den forbindelse. Der synes jeg simpelthen, jeg kan gøre en forskel som præst. Det er vigtigt at de føler sig set og hørt og mødt og får lov at komme igennem hele følelsesregistret i samtalen. Så kan der lige pludselig være noget, man sidder og

griner af, og pludselig er der en der sidder og græder lidt, fordi man kommer til at tænke på noget andet, og så synes jeg, at teologisk set er det jo bare der, vi har noget at byde på. Det er langt værre, når vi sidder med vielsestalerne, hvor teologien jo er noget mere spinkel. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Også T fremhæver begravelserne som særligt meningsfulde, i og med at hun her oplever at gøre en forskel som præst. Noget lignende gælder gudstjenester med den faste menighed:

Det første jeg tænker på er begravelser. Det er der, man kan mærke, at man hjælper folk. Det vil jeg faktisk sige. Du kan komme og være til stede og lytte til dem og bare være der egentlig. Også når jeg er ude at besøge dem efterfølgende. Det er sådan noget, jeg kan mærke giver god mening. Og det synes jeg også, at søndagens gudstjeneste gør. Der er en meget fast menighed, der kommer, og den er vokset støt de sidste år. Så kommer der også tit dåbsfolk, altså de kommer selvfølgelig, fordi barnet skal døbes..Det er også noget af det, jeg synes, er vigtigt. Vielser kommer lidt længere nede af en eller anden grund. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Det meningsgivende hænger for A sammen med muligheden for at udfolde et teologisk indhold i forhold til konkrete mennesker i deres aktuelle livssituation:

Det er samtalerne ved begravelse og dåb. Mest samtalerne ved begravelse, men også i forbindelse med dåb. Når jeg sidder hjemme hos familien og snakker om barnet eller den døde og alt det gode, vi overøses med i dåben og som så minder de pårørende om ved begravelsen, at det er nu, det gælder... de der gode ting. At vi er set, at vi er elsket, at vi er i Guds hænder, at vi er mærkede, at vi er tilgivet en gang for alle i dåben. At være døbt til syndernes forladelse. Det er mærkelige ord. Men når man får lov til at pinde det ud, det kan jeg rigtig godt lide. (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Oplevelsen af at være mødt med tillid og af at bidrage med noget, andre finder værdifuldt – uanset om der er tale om mange eller få – fremhæves af S:

Jeg synes det mest meningsfulde er begravelse og selvfølgelig også gudstjenester. Men ved begravelsen føler man, at man gør en forskel på en måde. Det at man sidder og snakker med totalt fremmede mennesker, og de har så stor tillid til, at du er der for dem, at de bare åbner op og fortæller om alt muligt. Det er sådan nogle ting, hvor man bare tænker: hold da op. Det synes jeg er vildt stort, at folk tør bruge en på den måde. Der synes jeg, at man kan komme med noget godt. Det er ikke altid, at man snakker om Gud på den måde. Mere sådan om der er en mening med det her skidt. Og det synes jeg giver rigtig meget mening. Så synes jeg, det giver mening at holde gudstjenester, fordi dem, der kommer, er så glade for at være der. Og så synes jeg også, det for det meste giver mening med sådan nogle børneting som spaghettigudstjeneste og sådan noget. Det kommer der ikke særlig mange til, men man kan bare se på dem, der er der, at de synes, det er mega sjovt. Og det kan jeg godt lide. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

Betydningen af at bidrage med noget, der flytter noget for andre, fremhæves også af N og K:

Jeg synes, der er så mange ting. Jeg synes det giver rigtig god mening at få givet børn og unge en ø af en glæde, når vi er her sammen. Og jeg synes, det er meget, meget meningsfuldt at sidde til samtaler med folk i forbindelse med begravelser og kirkelige handlinger og få lavet en tjeneste, hvor man kan mærke, at man både rummer deres sorg og deres frustrationer, eller hvad der nu måtte være i forbindelse med et dødsfald, og man får sat ord på det. Man får givet dem et sprog, så man åbner en horisont. Det synes jeg også er meningsfuldt. Jeg synes også at gudstjenesterne er meningsfulde. At få skabt en gudstjeneste, som gør, at man kan mærke på både konfirmander og konfirmandforældre, at det gør noget ved dem. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Helt overordnet set, så er det mest meningsfulde selvfølgelig at kunne gøre en forskel for mennesker og være andre til glæde og gavn. Det mærker jeg både i forbindelse med gudstjenesterne og på institutionen; glade konfirmander, der synes, det er dejligt at komme og sådan noget. Det synes jeg, jeg mærker ret meget af. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

X peger særligt på glæden ved at andre vælger at deltage i noget, han selv finder meningsfuldt:

Noget af det mest meningsfyldte, det er det her med at give dem, der kun har et perifert forhold til kirken en tilknytning, og det er jo bl.a. i forhold til dåbsfamilier og folk, der måske er døbt eller ej, men altså har et perifert forhold til kristendommen. Noget af det, der gør mig mest lykkelig i mit arbejde, det er, når der er mange, der deltager i nadveren. Når der er et dåbsfølge, som så netop tager imod invitationen til at deltage i det. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

Meningsfuldhed kan ifølge V også hænge sammen med oplevelsen af ikke blot at levere et planlagt budskab, men at være i ægte dialog med de mennesker, man er over for:

Det er kontakten med mennesker i forbindelse med kirkelige handlinger, og det store der sker i deres liv fra dåb til begravelse, men jo også kontakten med de unge mennesker. Det er jo også en kontakt, hvor man formidler. Det sjove er jo, at det er ikke sådan, at man kommer og tænker, nu skal de have det her, eller nu skal de høre... Der sker jo et eller andet imellem mennesker, når kontakten er god, når man sidder og lytter til begravelsessamtaler og fanger, hvad der er væsentligt i deres liv. Så spænder det jo sammen med det håb, som man så vil give den her tale som en ramme. Få dem til at forstå det her levede menneskeliv. (V, kvinde i 40erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Jamen, jeg synes jo, at hver gang der er et ordentligt møde mellem mig som præst og enten en patient, en pårørende eller noget personale, så synes jeg, det er meningsfuldt som præst. (Q, kvinde i 50erne, institutionspræst)

Mere overordnet hænger det meningsgivende for B sammen med oplevelsen af at skabe en dialog mellem kirkens udtryk og det, der er på spil i menneskers liv:

Jeg kan finde mange meningsgivende ting. Jeg synes, det er meningsgivende at få en gudstjeneste til at leve via salmevalg, via prædiken, via den måde, som ritualet forvaltes på og så videre. Jeg synes, det er meningsgivende, når jeg sidder ude hos gamle fru Lind med kaffekoppen og spiser rundstykker og snakker i halvanden time. Jeg synes, det er meningsgivende, når jeg er ude til en begravelsessamtale eller en dåbssamtale, at finde ud af, hvad det er, der rører sig, og hvad det er, kirken kan byde ind med i de menneskers liv. Eller kirken, kristendommen, troen. Hvor er vi egentlig henne? (B, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Sammenhængen mellem egen intention og oplevelsen af at ramme et behov på stedet kan også være noget af det, der har betydning for om arbejdet opleves meningsfuldt:

Jeg synes, at søndagsgudstjenesten, hvor den faste flok kommer, og hvor vi tit også har et dåbsfølge, den er meget meningsfuld. Men ellers synes jeg også, det er meget meningsfuldt inde i maskinrummet med dem, der ønsker at være med til at skabe kirke, og hvor vi sidder en 10-15 stykker omkring bordet og undersøger bibeltekster. Det giver også meget mening at kalde på foredrag. Vi inspirerer både med overskriften højskole og med overskriften kirke til at bygge en menighed op til en bred forståelse af at være kirke på folkekirkens præmisser. Det giver meget mening med den helhed. Og det giver også meget mening med kirkens børnearbejde. Der kommer rigtig mange unge mennesker, som har fået børn, og som kan lide at se deres børn kan lide det og er glade for samværet. Det,

jeg har set som min opgave, det er også lige først at stikke fingeren i jorden og se, hvad der giver mening her i sognet. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Det meningsgivende kan ifølge U også hænge sammen med oplevelsen af at tale ind i en sammenhæng, hvor budskabet indgår i en helhed for dem, der er til stede:

Jeg synes, at begravelser vejer rigtig tungt..... og så synes jeg også det vigtigste, det er gudstjeneste, men der er jo et spring fra begravelser til gudstjenester. Mens der til begravelse kommer et sted mellem 10 og 150 alvorlige mennesker, så kommer der om søndagen til mine gudstjenester et sted mellem 5 og ... enkelte gange kan der være 20-30 stykker tilfældigvis. Men ved begravelsen er der større aktivering af hele mennesket, så derfor synes jeg, det er en særlig gudstjeneste. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

Begravelsen som ultimativt meningsgivende fremhæves også af M, der peger på betydningen af sammenfald mellem præstens intention om at forkynde, og behovet hos den menighed, der er til stede:

For mig er det vigtigt, at selv om det er mennesker, der overhovedet intet har med kirken at gøre, så er det en ramme, hvor man kan få lov til at pege på, at det ikke er vores tro, der bærer Gud, men ham, der kommer til os.... Altså det, der skete julenat. Han kom til os, og han kommer også til dem, der sidder og sørger over deres mor i morgen. Et håb om at kunne pege på, at han kan bære med, når man står med savnet, og at de minder, man har, kan være en utrolig glæde at tage med sig. For mig er det bare ekstremt vigtigt, at det er sådan noget, der bliver sagt. Jeg tror, det er derfor jeg godt kan lide det. Jeg tror, næsten alle præster er glade for begravelser, fordi det simpelthen giver mening. Det er mening, og folk er der for a reason: det giver mening for dem, at de er der. Så hele strukturen i det giver mening for alle. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Sammenfattende udtrykker det meningsfulde, som det også ses af de mange citater der handler om dette, hvad der i særlig grad giver informanterne glæde i arbejdet som præst. Som det kommer til udtryk i materialet, handler det i høj grad om beskæftigelsen med de ting som de selv sætter pris på og som de mener, de er uddannet til: at udføre de klassiske præsteopgaver som at holde højmesse, undervise og udføre kirkelige handlinger, og mere generelt at være til stede som teologer med en særlig faglighed i de ting, de gør.

Materialet peger imidlertid også meget tydeligt på mening som forbundet med oplevelsen af at arbejdet lykkes. Der, hvor informanterne oplever deres arbejde som meningsfuldt, er i høj grad hvor de oplever, at det, som de kommer med, bliver modtaget. Som det kommer til udtryk i citatet oven for med M, kan det netop være denne samklang mellem situation og intention, der gør, at så mange præster fremhæver begreber og bisættelser som særligt meningsfulde: I modsætning til mange andre situationer, hvor det kan være mere uklart, hvad der forventes af dem, og hvad de egentlig kan bidrage med, oplever de her at stå med en ydelse, som efterspørges, og et budskab, som de selv opfatter som centralt. Begravelsen synes på denne måde at inkarnere oplevelsen af at kunne gøre en forskel som præst, som fremhæves af flere informanter som det, der er med til at gøre arbejdet meningsfuldt.

4.1.5 Forkyndelse

I det normative grundlag for præstens arbejde indgår forkyndelse som en central, om end overordnet, indholdsmæssig bestemmelse. På denne baggrund blev præsterne bedt om at udfolde, hvordan de forstår forkyndelsesopgaven i forbindelse med deres arbejde.

Forkyndelse kan ses som et bestemt indhold, der i varierende grad indgår i de konkrete arbejdsopgaver, man varetager som præst, primært prædikener:

Forkyndelse er jo at fortælle, at vi ikke skal bære det hele selv, at det ikke er os, der står til ansvar for alt, men at vi godt kan lægge det over i en andens hænder. Og det er så det, jeg tror jeg forsøger at bibringe alt, hvad jeg laver. Til samtaler, til prædikener jo selvfølgelig også, og til bisættelsestaler. Nok ikke så meget til menighedsrådsmøder, der kan man bare være magtesløs. Men det er da det, det handler om hele tiden i det her møde med mennesker. (D, mand i 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

Det er jo en del af undervisningen af konfirmanderne. Det at lære dem om den fortabte søn, hvor jeg fortæller dem, at de skal tænke på Gud som ham faderen i den historie. Jeg synes selvfølgelig, at i kirken om søndagen forkynnder jeg. Det er klart. Ved begravelsessamtaler kan der også godt være en lille smule forkyndelse. Og selvfølgelig i begravelsestaler. Men det kan også være nogen gange, synes det kan være nødvendigt for mig til menighedsrådsmøder at sige et eller andet, som nok i virkeligheden er forkyndende, hvis der skal kaldes til orden, eller vi skal prøve at holde os til det, der er vigtigt. Hvis man vil lave et eller andet, hvor den kirkelige relevans helt fortaber sig i tågerne, føler jeg mig også kaldet til at sige noget. Jeg er ikke en, der sidder og slår folk oven i hovedet med en bibel, men forkyndelsen er jo, at man prøver at fortælle videre. (L, mand i 40erne, sognepræst på landet)

Forkyndelse som indholdsmæssigt kriterium for præstens aktiviteter kommer også til udtryk hos Y:

Mit arbejde er med i rigtig meget af det (jeg laver, KF), og det er jo langt hen ad vejen forkyndelse. Noget af det, jeg gerne vil lave er en aften for kommende brudepar. Sådan ligesom for at sige at vi skal have noget mere dybde i det. Jeg vil gerne have at vi får snakket om det at indgå ægteskab og kærlighedens rolle i parforhold og alt det der, som jeg synes er det vigtigste i vielsen, men som også drukner lidt, når man mødes lige 14 dage før og planlægningen bare kører på sit højeste. Så ja, jeg er meget bevidst om, at det jeg gør skal være indholdsmættet ud fra et kristent synspunkt. (Y, kvinde i 30erne, sognepræst i blandet pastorat)

P giver udtryk for sit syn på forkyndelse som en begivenhed, der principielt teologisk ligger uden for, hvad præsten kan disponere over:

Jeg ser det som en målsætning at det, jeg gør ved gudstjeneste, det er forkyndelse. Men jeg ved også godt, at den dag, jeg står og fortæller børnene de bibelske fortællinger, så er der også meget forkyndelse i det. Det er der helt sikkert. Jeg vil bare gerne værne om forkyndelsen som det specifikt lutherske, som ligger i at være redskab for at bære med på menneskers tro på Gud. For det er også en god luthersk forståelse, at troen går du ikke hen og tager. Den får du givet. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

En opfattelse af forkyndelse som både et kognitivt indhold, der skal formidles, og forkyndelse som indlejret i den kulturelle praksis kan gå hånd i hånd, som det udtrykkes af C:

Det er både til begravelse og selvfølgelig prædiken først og fremmest. Men egentlig også i konfirmandundervisningen, eller når jeg siger noget til kirkens tirsdagstræf til afslutning. I går for eksempel talte jeg selvfølgelig om den katastrofe, der skete i Paris i lørdags; altså prøver at få den vinkel indover. ...Selvom det kun tog 3 eller 4 minutter, så kan man godt nå meget. Og så har vi en ide om, at selv om der ikke er en direkte evangelieforkyndelse med en reference til en bestemt bibeltekst, så finder der faktisk en forkyndelse sted qua den måde, vi holder vores møder på. Når sydamerne sidder og synger, og vi dukker op som præster, så er der egentlig også en forkyndelse af, at vi hører hjemme. Kirken her er vores fælles hjem. Og den der rodfæstethed i en kultur er sådan set også en forkyndelse. Så forkyndelse er meget bredt i min optik. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Et bredt blik på forkyndelse som underliggende intention i arbejdet kommer også til udtryk hos H:

Det er et nøgleord for alt, det andet jeg laver. Det at få fortalt om det kristne fællesskab og få vist det eller leve det sammen med andre, det er

vel forkyndelse.... Jamen for mig er det at få kirkens fællesskab og evangeliet ud. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Mere formelt peger Z på forkyndelse som et kriterium for, hvad der opfattes som egentligt præstearbejde:

Forkyndelse er at få oversat de budskaber og det vidnesbyrd der er i biblen til nutiden. Det tror jeg, hvis jeg skal sige det sådan på kort form. At når jeg prædiker, så er det selvfølgelig en helt konkret prædiketekst, jeg ligesom skal få fortalt menigheden, hvad har denne her historie eller denne her lignelse overhovedet med jer og jeres liv at gøre. Altså det sker jo i det jeg kalder de traditionelle præsteopgaver. Og så er der jo så som sagt alle de administrative opgaver, som jeg ikke synes, der er for fem flade øre forkyndelse i, og det er nok derfor, de irriterer mig. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

C skelner mellem forkyndelse og formidling, hvor forkyndelse betegner det kognitive indhold og formidling den proces, som gør dette nærværende for tilhøreren:

Jamen, forkyndelse det omhandler jo, kan man sige, bibelsk indhold. Ting med bibelsk indhold. At kunne forkynde Guds ord rent og purt. Samtidig handler forkyndelse for mig om at brede biblen ud til folk på et sprog og på et niveau, som de kan tage imod, og som taler ind i deres hverdag. Så at omsætte og formidle det bibelske indhold så det kan bruges stadigvæk. Det tænker jeg, at det er det, forkyndelse handler om for mig. Prædikenen, det vil være primært der, min forkyndelse vil ligge. Men ellers så er det nok mere formidlerrollen jeg ser som min primære opgave, og via den så have noget forkyndelse med (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i bysogn)

V benytter en tilsvarende skelnen til at forklare, hvorfor hun foretrækker formidlerrollen:

Forkyndelse så tænker jeg "nu skal I høre, hvad der står i biblen", eller "sådan her hænger det sammen med Gud og Guds søn". Det er ikke det første ord, jeg tænker, at jeg er forkkynder. Måske tænker jeg mere formidler. I starten havde jeg den der kryds af-liste: Nu fik jeg sagt det med Jesus Kristus, der var Guds søn og sådan. Men det synes jeg ikke, der altid kom særligt meget ud af. Det kan godt være, man nu kunne sige, at nu havde man forkyndt, men det var i hvert fald ikke sikkert, det altid var modtaget. (V, kvinde i 40erne, sognepræst i bysogn/projektpræst)

Forkyndelse som dialogisk proces kommer til udtryk hos Q i en understregning af betydningen af at undersøge, hvor den anden er i samtalen:

Jeg kan godt lide vekselvirkningen mellem, at man undersøger, hvordan folks virkelighed er, og at man også spiller ud med noget, altså giver dem noget... Men fordi det foregår i en samtale om et menneskes eget private liv, så må jeg hele tiden tjekke af, om den anden kan bruge det til noget. Der er ikke noget af min forkyndelse, som dur, hvis ikke at jorden er til det. (Q, kvinde i 50erne, institutionspræst)

T tilslutter sig en dialogisk opfattelse af forkyndelse, men henleder opmærksomheden på den forkyndelse, der ligger i selve det lyttende nærvær:

Forkyndelse er jo ikke kun, når du står og prædiker. Forkyndelse er lige så meget, at du også lytter til det, der bliver sagt. Så forkyndelse tror jeg meget er noget, der sker i vores relationer til hinanden. Det er i hvert fald det, jeg er meget optaget af. At det ikke nødvendigvis er det, der bliver sagt, men også det, der bliver hørt. Og det sker i vores relationer. Det, jeg synes, vi er forpligtede på at vise, at der er imellem os mennesker. At der er en magt større end os, som er med til at binde os sammen. (T, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

En lignende opfattelse af forkyndelse som relationelt fænomen, der ikke er udtømt med det, der bliver sagt, kommer til udtryk hos R:

Selv om det er en ren psykologisk samtale, så er det ren forkyndelse, fordi vi er omsluttet af Guds kærlighed. Og det er vi i mødet. (R, mand i 50erne, institutionspræst)

Forkyndelse som det overordnede perspektiv på hele præstens virke og som forpligtende norm for præstens måde at være på kommer også til udtryk hos J:

Altså forkyndelsen skal jo også have min krop. Så gælder det jo også om ikke at sende et fordømmende blik. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Forkyndelsen som formidling af et bestemt budskab betyder for A, at den ikke kan begrænses til de pligtige opgaver, men må ses som en dimension ved alle præstens aktiviteter:

Jamen det er at være der. At være til stede og være tilgængelig. Og bekræfte folk i, at de er gode nok, og at det er godt, det de gør. A Gud ikke er en som dømmer og fordømmer, men som vil dig, lige netop som du er. Det er den forkyndelse, som er vigtig for mig, og det bliver de der mærkelige steder, inklusive selvfølgelig gudstjenester og begravelser og konfirmandundervisningen. Men også i de andre tilfældige møder. Det vil jeg gerne formidle. (A, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

M specificerer idealet om at forkyndelsen indgår i alle opgaverne:

Jeg vil måske nok sige, at alt, jeg laver, er forkyndelse, og jeg håber, det er det. Det tror jeg faktisk. Måske tænker jeg det lidt som når Paulus altid var parat til at fortælle om Jesus uanset hvor han var. Det tror jeg faktisk. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Modviljen mod at reservere forkyndelsen eksplicit til prædikenen kan også handle om dennes begrænsede gennemslagskraft:

Jeg tænker da også prædikenen er forkyndelse, men så når man bare ikke ud til særlig mange. Så er det de 25-30, der sidder i kirken, og der tænker

jeg, at det er lidt trist, hvis det kun er dem, der hører forkyndelsen. Så jeg håber da, at det er en del af alt det, jeg gør. Det vil jeg da gerne tro. Det jeg gør og siger. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

N giver udtryk for en mere principiel betragtning over forkyndelsens allestedsnærvær, som hænger sammen med at den ikke kan skilles fra præstens person. Hun tilslutter sig en opfattelse af, at alt det, hun laver som præst er forkyndelse:

Det er det helt klart. Men definer lige forkyndelse. Og det er derfor jeg siger, at jeg hører til i det narrative. For jeg kan ikke skille tingene ad, så der er ikke noget, jeg gør uden at det har en kobling til fortællingerne, fordi fortællingerne er en del af mig. Det er et farvet glas vi ser i. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

O ser præsten som bærer af forkyndelse allerede ved at hun ved sin måde at være på holder den fortsatte samtale med kirken ved lige:

Når der er en, der går fra mig efter en samtale og tænker, "Ej det var da en præst, der var til at snakke med", jamen så er der jo også en form for forkyndelse i det. For så går man videre med noget, man synes, man måske godt kan vende tilbage til i en anden sammenhæng. Jo, jeg synes, man på en eller anden måde også er forkyndende i den måde, man møder folk på, uden at man siger et bestemt indhold eller noget andet. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Sammenfattende er opfattelsen af, hvad forkyndelse er, og hvor den finder sted, bred og kompleks, som det også fremgår af citaterne. Forståelsen af forkyndelse som et bestemt kognitivt indhold, der kommunikerer verbalt i prædikener, lejlighedstaler, og i et vist mål i undervisning og andre aktiviteter, står stærkt i materialet. Når nogle informanter foretrækker udtrykket formidling frem for forkyndelse, kan det ud fra sammenhængen tolkes som udtryk for opposition til et forkyndelsesbegreb, der for dem ikke indeholder tilstrækkelig opmærksomhed

på modtagerens perspektiv, men samtidig med fokus på det kognitive indhold.

Forkyndelse kan imidlertid også tolkes som noget, der er indlejret i selve samværet og den lyttende tilstedeværelse. I lighed med hvad vi så oven for, er der ikke nødvendigvis tale om et enten-eller; mellem de mere absolutte udsagn befinder der sig et kontinuum, hvor kommunikation af et bestemt indhold ikke kan tænkes løsrevet fra det menneskelige møde. I alle tilfælde peger interviewene på, at opgaven som kommunikator af et evangelisk budskab og en kristen livstolkning står som en stærk og integreret del af præsternes selvforståelse, og at deres opfattelse af, hvad forkyndelse er, er det, der langt hen ad vejen farver deres prioriteringer og den måde, de arbejder på i hverdagen.

4.2 Rammerne

I det følgende præsenteres materiale fra interviewene, der vedrører arbejdets rammer. Det gælder dels informanternes udsagn om samarbejdet med andre, kolleger og menighedsråd, som en del af arbejdets rammesætning, og de eventuelle hindringer, informanterne oplever for at udføre det arbejde, de gerne vil. Dels gælder det de tidsmæssige rammer om arbejdet i form af modstillingen 8-16 vs. 24/7, hvilket dækker kontrasten mellem en opfattelse af præstens arbejde som et job som andre, henholdsvis som udtryk for en livsform eller identitet, der i sin essens ikke kan rummes inden for en 37 timers arbejdsuge.

4.2.1 Samarbejde med præstekolleger

X peger på den begrænsning for samarbejde, der ligger i at være ansat i hver sit pastorat:

Vi kan selvfølgelig godt mødes og planlægge gudstjenester eller snakke om, hvad der nu er sket eller hvordan og hvorledes, men simpelthen træde aktivt ind som kollegaer det kan vi jo netop ikke, fordi vi har hver

vores ret specifikke område og de her sogne at passe. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

Manglende kontakt til kolleger kan ifølge O også skyldes fravær af et fælles sted at mødes inden for sognet:

Det synes jeg at man savner, også netop for at holde gejsten lidt oppe med de ting, jeg synes, der skal i gang. Problemet er jo også her med ensomheden, at kordegnkontoret ligger et helt andet sted, så der er ikke den trafik her, hvor man sådan møder hinanden og lige drikker en kop kaffe. (O, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Begrænsningen i samarbejdet hænger sammen med sognet som ansættelsesområde, som dog over tid i folks forståelse kan udvides til også at rumme den afløsende kollega:

Nu har vi så haft samarbejdet så længe, så jeg tror vores menigheder tænker på os næsten som en del af hinandens kirker (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

For U er det vigtigt at understrege, at samarbejde skal være sagligt begrundet for at give mening:

Jeg synes, det er fint nok, hvis der er et eller andet at samarbejde om, men det skal ikke være samarbejde for samarbejdets skyld, men for sagens skyld. Noget andet er om man kan få sine sogne med. Så jeg har det sådan med den slags ting, at det tænker jeg ikke på, medmindre jeg pludselig får en ide. Altså man kan pludselig få en tanke: Det er da åndssvagt, at vi ikke gør det her. Så bliver det aktuelt for mig. Jeg går ikke og tænker kunne vi ikke lave noget sammen, for så tager jeg det lidt som udtryk for, at man er i gang med at lave et eller andet for at lave noget. Altså groft sagt. (U, mand i 60erne, sognepræst på landet)

B beskriver bypræstens virkelighed, hvor samarbejdet dels til udtryk i en ligelig fordeling af de faste opgaver, dels konsensus om specialopgaver, som ikke på samme måde behøver være fordelt ligeligt:

Vi siger en gudstjeneste til dig og en til mig og en til dig og ligesådan med begravelser. Vi skiftes. Og lige sådan med næsten alt muligt andet. For eksempel det der tirsdagstræf med vores ældremøde, der skiftes vi til at komme, så vi springer sådan lidt buk over hinanden og er lidt med i det hele begge to. Og så har vi selvfølgelig nogle traditioner. For eksempel har jeg kørt en lang årrække med nogle meditationsgudstjenester. Det har min kollega aldrig haft. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Flere informanter peger på betydningen af en ligelige fordeling af de pligtige opgaver gennem et vedtaget system, som i interviewet med P:

Vi har lavet en distriktsdeling til fordeling af bisættelser, og gudstjenester fordeler vi ligeligt. Det fungerer godt, og det har været nødvendigt for at få det til at fungere, at vi kører med nogle faste regler for det. Det kirkelige arbejde tæller man jo ikke med, når man gør op, for det er ikke noget, man behøver. Du behøver at gå på husbesøg og sådan noget, men du behøver ikke at lave alle mulige aktivitetstilbud. Men det gør vi selvfølgelig alligevel, for det er også det, vi er her for. Det er bare ikke ligeligt fordelt. Det er det ikke. Fordi det har jo lidt at gøre med, hvad man selv ønsker at være med i. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Nødvendigheden af systemer, der sikrer ligelighed, udtrykkes også af N:

Vi har kørt med et system, som skulle have fungeret, men som så kollapsede i det forgangne år, for lige pludselig havde en af min kollegaer bare alt for mange begravelser. Så nu har jeg simpelthen kridtet banen op og sagt, at så må vi lave en fuldstændig løbende optælling af tingene, så vi får lige meget. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

At det ikke altid er uden problemer at få systemerne til at fungere, når mennesker er involveret, fremgår af interviewet med I:

Vanskelighederne kan opstå, ved at vi har så enormt mange tjenester, hvor vi har lavet nogle aftaler, for eksempel at lørdagsdåb de ligger 1. og 3. lørdag, eller hvor vi er nødt til at sige, at der skal være en tilknytning for at man kan blive viet her. Og hvis nogen så bliver taget alligevel uden der er noget tilknytning... rygterne går lynhurtigt andre steder. Der kan ind imellem ske nogle smuttere. Og så er det jo altid problemet, når man har været et sted i mange år, at begravelserne ikke falder helt lige. (I, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Det gode samarbejde kan dels ses som den uproblematisk fordeling af opgaver og indbyrdes dækning, dels som mulighed for at realisere ønsket om at fremstå som en enhed udadtil i forhold til menigheden, som K peger på:

Vi har et ønske om ikke at agere forskelligt udadtil; vi vil gerne have fælles fodslag. Altså fælles liturgi om søndagen, selvom vi måske godt kunne have ønsket os ting lidt anderledes. Men vi synes, det tjener et højere formål, at vi kan blive enige, og det mærkes på stedet. Vi er privilegerede ved at være flere, der kan fordele opgaverne, og ikke skulle være i kirken hver weekend. Det er sådan set næsten det vigtigste for os at give hinanden de fridage, vi har brug for. Så kan vi en hel del på de andre dage. (K, mand i 40'erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Gevinsten ved samarbejde med en kollega er dels muligheden for større frihed og samvær med familien i weekender, dels muligheden for sparring, som Y fremhæver:

Jeg ville meget, meget nødig være et sted, hvor jeg var den eneste præst. Jeg ville meget, meget nødig kun have mine seks friweekender om året, sådan rent familiemæssigt. Der synes jeg det hjælper, at der trods alt er nogle prædikenfri weekender og man deles om bryllupperne om lørdagen. Og så ville jeg meget gerne have en sparringspartner. Det med at

være alene et sted, det synes jeg var for meget. (Y, kvinde i 30erne, sognepræst i blandet pastorat)

En hindring for at udvide samarbejdet til f.eks. fælles gudstjenester, er ifølge B ønsket om at kunne gøre tingene på sin egen måde:

Jeg vil aldrig kunne gå ind og lave en gudstjeneste med min kollega hvor vi for eksempel laver noget prædikenpingpong. Det vil vi ikke kunne finde ud af. De tror jeg ikke. Men altså det er jo også en måde at få tingene til at fungere på: Det er at sige, at vi holder hvert vores spinatbed, for hvis vi skulle ind og samarbejde, ville det trække for mange tænder ud. Altså man må altid ofre noget. Det er fordelene ved at være alenepræst. Men hvis du er et sted med flere præster, og i øvrigt skal give et ordentligt udtryk udadtil, så er du også nødt til at vise et samarbejde, en enhed. (B, mand i 50erne, sognepræst i byen)

C forklarer vanskeligheden ved at skulle ofre noget for samarbejdet med en udpræget individualistisk kultur, der både bunder i strukturen og i arbejdsopgavernes karakter:

I og med at jeg er alene, har jeg min helt egen måde, som jeg kører (markerer anførselstegn) kirken på. Havde der været en kollega, kunne det være, at han eller hun så helt anderledes på det, og så skulle vi jo finde ud af det. Så jeg ser det faktisk som en fordel, at jeg kører det selv, men at jeg samtidig har en kollega i nabosognet, jeg kan sparre med, og vi kan snakke og diskutere, og så tager vi hjem hver til sit og kører det på vores egen måde. Jamen, det er jo fordi præsterollen også på mange måder rummer tanken om 'den ensomme ulv', idet vi jo som præster står alene i mange sammenhænge. Vi står for eksempel alene ved kisten, når der er en begravelse eller på prædikestolen, når vi hver søndag prædiker. Vi befinder os altså i nogle sammenhænge, hvor vi er vant til at optræde selv. Der er ikke nogle, der bærer det for os. (C, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

R peger på manglen på etablerede traditioner på institutionen som en fordel, i og med at det giver frihed til at definere og fordele opgaverne indbyrdes efter, hvad man hver især brænder for:

Det kommer naturligt, for en af mine kolleger vil gerne lave gudstjenester i kirken, hvor jeg mere opholder mig her i huset og laver ting, som folk kommer til. Men det opstår igen naturligt, hvordan vi fordele det mellem os, fordi der ikke er noget fast, vi skal. (R, mand i 50'erne, institutionspræst)

Ønsket om mere samarbejde i form af den fælles samtale om opgaverne i sognet kommer til udtryk hos T, der ser det som udtryk for en generationel forskel, når hendes kolleger foretrækker at arbejde alene:

Jeg synes jo, at det kunne være rart sådan lige at tage en kop kaffe i hverdagen og lige snakke lidt om, hvad vi synes går godt i sognet. Hvad synes vi går godt af det, vi laver. Hvad kan vi gøre bedre? Hvad behøver vi måske ikke bruge så meget energi på? Og det er sådan noget, der kunne være rart sådan i den daglige gang at kunne tale om, for hvis man kun mødes en sjælden gang, når man sådan ikke lige til at tale om sådan noget. Så er det mere sådan lige at få ferieplanlægning på plads ikk også. Der er jeg altså en anden generation end mine kollegaer. De er lige den generation ældre, som har været vant til noget andet. Vi har jo lært meget sådan fx på pastoralseminariet om samarbejde og teamwork. At man ikke skal sidde alene med det. Og der kan jeg mærke på mine kollegaer, at det har de jo aldrig nogensinde beskæftiget sig med. Det er fuldstændig fremmed land for dem. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

H fortæller, hvordan hun er kommet med i et kollegialt fællesskab, og hvordan det har løftet hende at være sammen med ligesindede:

Det at man bare mødes og laver planlægning og finder ud af, hvad skal vi og hvem gør hvad. Det har virkelig løftet. Det er også en ide om, at kirken er større end de få mennesker, man er i kontakt med her. Det synes jeg er

dejligt.... Jeg er meget glad for at have kollegaer. Det giver mig inspiration. Det giver mig blik for hvordan man også kan gøre det. Det giver et fællesskab, og det er bestemt ikke fordi jeg har det dårligt med personalet her, med organist, og graver her og sanger, men vi laver ikke det samme. Men det at have nogle, hvor vi laver det samme og så alligevel gør det forskelligt, det er rigtig rart. At mødes med nogle, der også engang imellem læser en bog. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

V giver udtryk for, at værdien ved samarbejdet for hende handler om den fælles opgaveløsning på tværs af faglige grænser:

Selvom jeg er præst, så føler jeg, at jeg er en del af et fællesskab, hvor vi er mange forskellige, der byder ind. Der er organisten med sin faglighed, og en kirke- og kulturmedarbejder, en kordegn og en kirketjener, og jeg ser os alle sammen som sådan et fællesskab, der får kirken til at hænge. Når det er rigtig godt, og vi har tiden til det, så sidder vi sammen og snakker om de gudstjenester, der skal være. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

For Q som institutionspræst er ensomheden i arbejdet givet i kraft af opgavens karakter. Samtidig fremhæver hun den mulighed for inspiration, der ligger i den daglige interaktion med andre faggrupper:

Man kan jo sige, at i forhold til at vi er alene om samtalerne, og det er det, der fylder det meste, så er det et ensomt job. Der sidder vi jo ikke med ved hinandens samtaler. Gudstjenesterne har vi selvfølgelig delt... men ellers så er det sådan, at vi har lidt hver vores afdelinger, hvor vi er primære. Men så er der jo meget samarbejde med andet personale på stedet. Jeg holder meget af det tværfaglige samarbejde, det inspirer mig til at yde mit bidrag til situationen som præst. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Betydningen af kollegialitet består for D dels i, at man praktisk træder ind for hinanden, og dels at man som præster i samme sogne har et

fælles mål, der burde gøre det naturligt at lave en form for funktionsdeling:

Jeg har et fantastisk samarbejde med min kollega og havde jeg ikke haft ham, så var jeg gået ned med stress. Så jeg er ufattelig glad for det samarbejde, og vil gerne have mere af det. For vi er jo forskellige og vi har nogle forskellige styrker og svagheder, og hvis en af mine kollegaer var fantastisk til noget, jeg ikke var fantastisk til, så var det da naturligt, at han tog sig af det, også selvom det måske var i det sogn, som jeg har hovedansvaret for. Vi arbejder sammen om noget, vi arbejder sammen for at få det bedst mulige produkt. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Sammenfattende peger interviewene på samarbejde som et område, der primært udfoldes i form af koordinering og arbejdsdeling. Ifølge informanterne hænger det i høj grad sammen med den strukturelle ensomhed der ligger i, at man som præst i udførelsen af en lang række opgaver, f.eks. ved samtalerne og de kirkelige handlinger, står alene. Men som citaterne også viser, opfattes dette ikke udelukkende negativt. Når informanterne efterlyser kollegialitet, handler det for flertallet ikke i første omgang om mere direkte samarbejde, der tværtimod kan ses som problematisk, fordi det med nødvendighed indebærer, at man skal tilpasse sig andres stil og udtryk. Det, der efterlyses, er derimod i højere grad mulighed for sparring, som ikke udvisker den enkeltes mulighed for at udføre arbejdet på den måde, vedkommende finder relevant, men som giver mulighed for udvikling og erfaringsdeling.

4.2.2 Samarbejde med menighedsråd

Præstens rolle i forhold til menighedsrådet er ifølge A at være den, der hjælper til at løfte blikket over den daglige drift:

Det er både at være teologen og den, der kan sige noget på tværs. Men den type drøftelser er der meget lidt af. Det er rigtig mange praktiske og økonomiske og vedligehold, og selvom vi har gjort flere forsøg på at der

skal være et kirkeligt liv og vækst-tema, så falder det ud. Jeg havde på et tidspunkt en kollega, som var meget optaget af den del, og så blev det også til noget. Vi var gode til at holde fast i, at vi skal oplære menighedsrådet. Der er rigtig mange ting, de ikke ved. (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

D forbinder sin rolle som præst i menighedsrådet med at være den, der tager sig af det indholdsmæssige i det kirkelige arbejde til forskel fra menighedsrådet, som primært er optaget af de ydre rammer:

Menighedsrådsarbejdet handler for dem meget om, at vi skal sørge for vores bygninger og personale og alt sådan noget, og det fylder rigtig meget, fordi det er et stort og tungt arbejde, overholde budgetter, lave regnskab. Og så har jeg fået lavet et lille aktivitetsudvalg, hvor vi så forsøger at få lavet nogle aktiviteter også. Men gudstjenestemæssigt er det nok mig, der kommer med mange nye forslag og ideer. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

N lægger vægt på, at hun er blevet mere bevidst om betydningen af at inddrage menighedsrådet som ansvarlige for i det indholdsmæssige – men også at hun opfatter sig som en, der har en særlig stemme:

Jeg lægger mere og mere vægt på, at det er menighedsrådet, der skal træffe beslutningerne omkring deres sognekirke. Jeg kan gå ind og sige: Jeg ser de og de muligheder, men det er jer, der har ansvaret for jeres kirke, og det er jer, der skal sørge for, at I også repræsenterer sognet bredt. Det er jeres beslutninger. Og jeg lægger vægt på, at når der kommer tilbud eller muligheder, så kontakter jeg formanden med det samme: Vi har fået den her mulighed, hvad siger du? Jeg tror, det er rigtig vigtigt, at vi får øjnene op for, at der ligger enorme ressourcer og en enorm betydning for folkekirken og en enorm overlevelse for folkekirken i, at de både har ansvar og føler, at de også har noget at gøre godt med i det ansvar. De bliver hørt. Men engang imellem er jeg jo nødt til at sige dem imod med nogle ting, selvfølgelig. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

K lægger vægt på, at menighedsrådet er orienterede om de ting, som han og kollegerne er involveret i, og forklarer det ud fra en intention om at involvere menighedsrådet i mere fundamentale drøftelser om kirkens tilbud og præsternes prioriteringer:

Vi er jo gensidigt afhængige af hinanden. Vi har brug for at vide, hvad andre tænker om os og vores arbejde og vores prioriteringer, og vi har i høj grad brug for at vide, hvad andre synes der er relevant, at vi skal bruge vores tid på. Så det er en forventningsafstemning. Og vi synes jo også, at vi skal have mulighed for at snakke om andet end bare det her med mursten og økonomi. (K, mand i 40'erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Præstens rolle i forhold til menighedsrådet kan også ses som den at sikre helheden ved at repræsentere de grupper ved kirken, som rådet ikke nødvendigvis har blik for, som det kommer til udtryk hos V:

Nogle af dem, der sidder i menighedsrådet er dem, der kommer om søndagen, så det, de forventer eller har stor interesse i, er gudstjenesterne eller sogneaftenerne eller det, der handler om det med 60+. Der kan man godt fornemme, at alt det andet, der sker, skal man bruge noget tid på at formidle videre. Det er ikke altid, de helt har fornemmelsen for, at det er også vigtigt, det er her. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

For M er det ikke nødvendigvis en del af forventningen til menighedsrådet at de går i kirke, men at de støtter og bakker økonomisk op om de ting, som præsten sætter i gang:

Menighedsrådet er ikke nødvendigvis nogen, der går i kirke hver søndag. Det ved jeg ikke, om det er alle steder, men det er det ikke så meget her. Nogle af dem gør, nogle af dem gør aldrig, men de er ekstremt positive over for arbejdet. Det er det vigtigste for mig, vil jeg sige. Det er med at holde igen på pengene, det gør de ikke, og hvis de er positive og velvillige,

så synes jeg, det er dejligt at have nogle, der sidder og arbejder med den form for funktion. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Bevidstheden om, at moralsk og praktisk opbakning fra menighedsråd og medarbejdere ikke er nogen selvfølge kommer til udtryk hos S:

Der har været fuld opbakning om nærmest alt, jeg gerne ville lave. Og både menighedsråd og frivillige er rigtig gode til at hjælpe, altså bager kager og kommer og står for det. Jeg synes egentlig ikke, der er samarbejdsvanskeligheder. Jeg har et ualmindeligt godt menighedsråd og gode kollegaer og medarbejdere på kirkegården, organist og kirkesanger. Og jeg oplever også, når jeg har været på efteruddannelse og hører andre fortælle, så er jeg virkelig meget heldig med, hvor jeg er endt. Folk er bare meget lige til. Det er et godt sted. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

Værdien af at arbejde selvstændigt og uden indblanding fra menighedsrådet understreges af både Z og T, der dog samtidig i lighed med O understreger betydningen af menighedsrådets opbakning:

I det store hele så synes jeg, at jeg har ret fri tøjler. Der er meget opbakning i menighedsrådet til de ting, vi laver. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Vi har et meget godt menighedsråd, der sådan set lader os være i fred og er utrolig flinke og gode til at bakke op om de ønsker, vi har. Det er ikke dem, der kommer med en masse ønsker om, hvad de synes, præsten bør gøre. På den måde har vi virkelig meget frihed. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

De er rigtig gode og bakker alt op, synes jeg. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

I de tilfælde, hvor menighedsrådene går ind og udtrykker ønsker til, hvad præsterne skal eller ikke skal, kan det opleves problematisk, som Y giver udtryk for:

Skal der ske en aktivitet, så er det præsten, der gør det. I et af sognene er de meget søde til bare at sige, at I skal selvfølgelig holde jeres gudstjeneste, I skal undervise vores konfirmander, og vi forventer at basiskirken er i orden, altså at I begraver de gamle. Hvad I så har tid og lyst til ud over det, det er selvfølgelig dejligt, men det må I selv styre. I samspil med hvad der fungerer med sognet. I et af de andre sogne, der går de så heller ikke ret meget i kirke, men det er mere, at så må I gøre sådan og sådan og sådan, og så må I skabe gudstjenestelivet og kirkelivet... det siger de jo ikke direkte, men det er meget det, der ligger i deres udtryk. (Y, kvinde i 30erne, sognepræst i blandet pastorat)

Forventningen fra menighedsrådet om initiativ fra præstens side kan opleves som inkonsekvent, som L giver udtryk for:

Menighedsrådene vil selvfølgelig også gerne have at der sker noget mere. De er også trætte af, hvis der ikke sidder så mange, som de synes, der skal eller burde i kirken, selvom de heller ikke selv sidder der (griner). Men det er så hvad det er. (L, mand i 40erne, sognepræst på landet)

F understreger nødvendigheden af at samarbejde og peger samtidig på den iboende fare for at tabe ressourcer i mødet mellem menighedsrådets frivilligkultur og de ansattes værdisæt:

Vi har jo nogle ideelle opfattelser af, hvordan tingene skal fungere, men sådan kan det nødvendigvis ikke være, hvor der er tale om nogle daglige folk og så nogle rådsfolk. Det er forskellige kulturer, der på en eller anden måde skal finde sammen, og vi ser måske tingene fra forskellige vinkler. Men det er meget væsentligt, at hvis der er ting, der ikke fungerer optimalt i en kirke, eller hvis man ikke helt lavpraktisk kan samarbejde, så tabes der ressourcer hver gang. Og den vigtigste ressource det er altså

medarbejdernes gåpåmod og arbejdsglæde og rådets arbejdsglæde. (F, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Konfliktpotentialer mellem præst og menighedsråd beskrives også af C, der sætter fingeren på uenigheder i ledelsen af kirken som den største udfordring:

Jeg vil egentlig sige, at den største udfordring som præst er menighedsrådet. Vel er det da det. Nu har jeg sagt det meget direkte. Jamen det kan være konflikter; det kan være i forhold til at man er så forskellige i sit syn på kirken, at man i virkeligheden ender med at stå meget langt fra hinanden som præster og menighedsråd, eller det kan være nogle enkelte medlemmer i menighedsrådet. Og så splitter det jo mere i virkeligheden end det samler. Et menighedsråd burde jo egentlig være med til at arbejde for kirken, men det kan også komme til at arbejde imod den, hvis det er meget uenig med sin præst. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Et andet konfliktpotentialer ligger ifølge E i forviklingen mellem arbejdsmæssige relationer og private forhold, og det lidt tilfældige, der ligger i om det lykkes:

Det er jo selvfølgelig forviklet ind i hinanden. Du kan have det fint med menighedsrådet, og samtidig bor du jo også i en embedsbolig. Det er rigtig svært, og vi er et lille samfund, så hvis der er problemer, kan det være svært med de der forhold. Vi er heldige, at vi har det godt med dem. (E, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

X giver udtryk for, at samarbejdet med flere menighedsråd kan kræve både logistisk snilde og diplomatisk sans:

Det her med at have flere forskellige menighedsråd, man skal huske at sige noget til, og hvem gør hvad der, og hvem gør hvad der, og får alle beskeder ud, når man ikke holder møder på samme dag, det giver mig et diplomatisk overarbejde, hvor jeg i højere grad kommer til at se mig selv

som politiker end som præst, der forkynder troen. Så det her med at navigere i flere menighedsråd er i hvert fald noget, som tager meget tid. Og gør, at der er mindre til prædiken- og konfirmandforberedelse. (X, mand i 30'erne, sognepræst på landet)

Sammenfattende om samarbejdet med menighedsråd peger interviewene på præsten som den, der hyppigt indtager den initiativtægende og udførende rolle i forhold til de ting, der skal gøres. Ud fra informanternes udsagn synes dette også at være i overensstemmelse med den måde, hvorpå præsterne ser sig selv. I forhold til menighedsrådene som samarbejdspartner lader det for informanterne til at være afgørende, at de har friheden til at arbejde med de ting, de selv finder vigtige. Værdien af præstens uafhængighed af menighedsrådet synes at ligge bag, når informanter ser det som positivt at kunne arbejde uden rådets indblanding. Omvendt peger materialet på, hvordan enighed om prioriteringer er afgørende – og det konfliktpotentiale, der kan ligge i samarbejdet i de tilfælde, hvor præst og menighedsråd trækker i hver sin retning.

4.2.3 Hindringer/modstand

På spørgsmålet, om præsterne oplever at møde hindringer eller modstand i forhold til arbejdet og de ting, de gerne vil, henviser B til det principielt umulige i at det kan ske. I det tilfælde, hvor andre opponerer mod hans ideer foretrækker han at se det som udtryk for konstruktivt medspil:

Fra hvem skulle modstanden komme? For menighedsrådet er jo sat til at virke fremmende for menighedslivets vækst, og medarbejderne er ansat af rådet for at være med til at støtte dem i det, så jeg synes egentlig ikke, jeg har modstand i den forstand. Det kan godt være, jeg har fået nogle ideer engang imellem, som bliver skudt ned, men det er ikke modstand. Det er medtænken. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

En grund til ikke at opleve hindringer kan også være at man udviser situationsfornemmelse – og at der generelt står respekt om præstens person, som K oplever de steder, hvor han færdes:

Det er klart, vi sætter ikke ting i søen, som vi har en ide om ikke giver nogen mening her hos os. På den måde forsøger vi at tale os lidt til rette, før vi begynder på en masse aktivitet. For så er der mere fælles konsensus om, at det er det, vi gør nu. Og på institutionen er jeg respekteret og elsket, og ledelsen vil ikke drømme om at sige nej om noget som helst, jeg spurgte om. Så jeg har ikke nogen modstand mod noget som helst. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Det at præsten generelt har opbakning tolkes af E som udtryk for respekt om embedet – og at præsten forudsættes at have en kvalificeret mening:

Vi lytter jo til hinanden, og menighedsrådet kan også have nogle ønsker, og så snakker vi om dem og sådan noget. Men der er en respekt omkring embedet. Altså selvfølgelig har vi respekt for hinanden som mennesker, men også det, at hvis det er præstesager og man udtaler sig som præst, så er der en lydhørhed for, hvad præsten siger. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Fraværet af deciderede hindringer betyder imidlertid ikke, at arbejdet uden videre går, som præsten gerne vil. De komplicerede forhandlingsprocesser og manglen på klare kompetencer, der kendetegner arbejdet som præst på en institution, betyder ifølge R at man vælger sine kampe:

Nej, der er ingen hindringer. Der er ingen regler, der er ikke nogen struktur, så det hele er noget, man skal tale sig til rette om. Og det kan være til at få pip af nogle gange, fordi alle har en mening. Men man bliver jo bedre og bedre til at manøvrere i det og finde ud af, hvad man ikke skal gøre. Ligesom med menighedsrådet. Hvad der ikke kan betale sig af bøvl og ballade og kampe. (R, mand i 50erne, institutionspræst)

A peger på hindringer i form af modstand, der skyldes forskellige prioriteringer mellem præst og menighedsråd:

Fordi det er mennesker af kød og blod, man skal lave ting med. Og så er der et menighedsråd, der har nogle andre prioriteringer eller... der kan være en skepsis. (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

J vælger at se det som naturlig konsekvens af engagement, at andre kan have andre prioriteringer, men giver i øvrigt udtryk for at opleve stor frihed som præst:

Altså det er jo altid begrænsninger, når andre også har en aktie i tingene. Sådan er det altså at være et menneske, der er sat i en social sammenhæng, uanset hvad det så handlede om. Så nej, det synes jeg ikke. Jeg synes ikke, jeg bliver pålagt noget som helst stramning, rent forkyndelsesmæssigt eller min forvaltning eller noget som helst. Nej, overhovedet ikke. (J, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

V peger på, hvordan faggrænser i personalet og vaner i menigheden kan forhindre afprøvning af nye gudstjenesteformer og er tid- og arbejdskrævende at ændre:

Hvis man gerne vil prøve noget af i gudstjenesten, eller man har sin ide om, at det her kunne være godt, så møder det jo modstand eller er knyttet sammen med nogle andre her i huset. For eksempel nu hvor der er allehelgensgudstjeneste, der tænkte vi, at der var alt for mange bønner, så vi strøg ind- og udgangsbønnen. Det rører jo ved kordegnens identitet. Måske kan det med lang tids forberedelse godt lade sig gøre, men det er noget, der godt kan komme til at fylde meget. Og folk har også en mening om, hvordan gudstjenesten skal være. Jeg tror gerne, at jeg ville en større åbenhed til at prøve noget af. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Menighedsrådets afgørende betydning kommer til udtryk hos C, der peger på arbejdet med at motivere et traditionelt orienteret råd til at bruge penge på det, hun gerne vil:

Egentlig synes jeg den største udfordring ligger her, når det kommer til stykket. At der er nogle ting, nogle tanker, ideer, som jeg har, som jeg virkelig skal ind og kunne sælge for at komme videre med dem. Jamen man har et billede af kirken og den skal være, som den altid har været. Især hvis man er kommet der i 50 år. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Hvor forhindringerne ikke ligger hos menighedsrådet, som er positivt og engageret, kan tiden være en hurdle, som G peger på:

Forhindringerne skulle være tiden ind imellem. Jeg oplever, at vi jævnligt er nødt til at køre igennem med et eller andet uden at vi har gjort så meget ved det. Men sådan er det jo. ... Jeg synes, vi har et menighedsråd, som er vældig positive og bakker op om de ideer, der kommer. Så når der kommer ændringsforslag eller nye ideer, eller jeg spørger om det er okay, at vi bruger nye kollekter og sådan noget, så siger de ja, det er bare helt i orden. Det kan være, vi ser forskelligt på nogle ting, men vi vil kirken, og det kan folk mærke. (G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)

De fysiske rammer kan også udgøre en hindring. H peger på de begrænsninger der sættes af logistik og dilemmaet med at gentage alt eller lave fælles arrangementer hvor der er flere kirker:

Der er nogle arrangementer her, jeg ikke kan lave, fordi præstegården ligger hvor den ligger. Altså børn og unge kan jo ikke komme hertil. Og der er så også nogle ting ved det at have flere kirker. Så har vi høstgudstjeneste i det ene sogn og så har de andre ikke gudstjeneste. Der er altså stadig nogle folk, der helst ikke går så langt over sognegrænsen. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Selve kirkerummet kan opleves som en hindring for S og X, der begge godt kunne tænke sig et mere moderne udtryk:

Man kunne da godt engang imellem tænke sig en mere moderne kirke, hvor man kunne lave nogle andre aktiviteter med bands. At der var mere plads til at flytte nogle stole, så vi kunne bruge kirkerummet på en anden måde og sådan noget. Men det ved man jo, at når det er en landsbykirke, så er det ikke sådan, det er. Det kan være, man skal prøve det en anden gang. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Ud fra det jeg vil vise, der kommer jeg til kort med de der kirkebænke, hvor folk sætter sig helt nede bagved. At de moderne kirkerum indbyder i højere grad til fællesskabet.... Altså jeg skal stadigvæk tage en dyb indånding og tænke, at det her er også en kirke, når jeg går over til min hvidkalkede landsbykirke, fordi det er så fremmed for mig, at et kirkerum ser sådan ud. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

At fysiske begrænsninger også kan have fordele påpeges af O, der ser det som en mulighed for at undgå en aktivitet, hun ikke bryder sig om:

Med hensyn til at have folk her i kirken, der er vi lidt stækkede her, for vi har ikke ret mange sidelokaler der er store nok. Hvis man for eksempel har en foredragsholder, der kan trække rigtig mange mennesker, så kan vi ikke være her. Jeg har så vendt det til min egen fordel ved at sige, at der ikke var lokaler til spaghettigudstjenester og sådan noget. For der sidder jo altid nogle i menighedsrådet, der synes, at sådan noget er vældig interessant, og så er det så nemt at sige, at det kan vi ikke. (O, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

T peger på vanens magt som en hindring for at forsøge nyt:

Jeg tror, det er den fare, der er, at lige meget, hvor man starter, så vil man høre, at det har vi prøvet før, og det gik ikke. Eller det plejer vi ikke at gøre, og hvorfor lave om på tingene, når det nu fungerer så godt. Og det kan være lidt hårdt, fordi man måske lidt opgiver på forhånd. (T, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

At den oplevede modstand ikke altid kommer fra hverken menighedsråd eller mennesker i menigheden, som tværtimod er positive og opbyggende, men fra systemer, der opleves som tunge og uhensigtsmæssige, kommer til udtryk hos Z:

De hindringer, jeg oplever, det er tit i forhold til de administrative systemer, som ikke altid fungerer optimalt. Og så har vi et regnskabskontor, der sommetider er et pernittengryn på grænsen til det sygelige. En ting er, at alt skal dokumenteres, men somme tider er det jo nærmest, som om det skal dokumenteres i tre eksemplarer og en gang om ugen, og hvor jeg synes, vi bruger meget tid på at dokumentere, at ting er som de er. De der slagsmål med vores regnskabskontor de tager noget tid, og de tager først og fremmest kræfter, fordi jeg bliver ærgerlig over at skulle bruge tid på den slags. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

D peger på reglerne omkring gudstjenesteordning og regulativer, som han finder ufleksible og en hindring for at tænke nyt, både omkring samarbejde og indhold:

Altså ritualbogen, hvis man skal lave en lille ændring, så kræver det menighedsrådets tilladelse og så kræver det biskoppens tilladelse. Det kan godt være en hindring, at ritualerne er så hårdt opstillet, som de er. Og så står der i mit regulativ, at jeg skal have 10.30 gudstjenester, og det kan være lidt en hindring for samarbejdet med mine kollegaer, for så har vi gudstjenester på samme tid, så der er nogle præsteressourcer, der bliver bundet op der. (D, mand i 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

Sammenfattende kan det siges, at ud over de hindringer af mere praktisk art, der ifølge informanterne kan ligge i dårligt fungerende systemer og kirkeligt bureaukrati, peger interviewene på de fysiske rammer, som kan opleves som kontraproduktive i forhold til de ting, de gerne vil. Det kan både gælde præstegårdens placering i forhold til skoler og institutioner, kirkerummets indretning og selve sognestrukturen, som opleves som en hindring for mere rationel udnyttelse af præ-

stens arbejdskraft. Andre alvorligere hindringer er modstand fra kirkens personale, fra menighedsrådet eller medlemmer af menigheden. Men interviewene kan også læses som vidnesbyrd om, hvordan informanterne pragmatisk finder deres vej og agerer inden for det, der er muligt, frem for at søge konfrontationen. Så længe, de er i stand til at realisere det, de oplever, at de er der for, tyder interviewene på, at de kan leve med meget.

4.2.4 8-16 eller 24/7

I sammenhæng med rammer er spørgsmålet også, hvordan præstearbejdet skal opfattes i et overordnet tidsperspektiv. Er der tale om et arbejde, der kan rummes inden for almindelig arbejdstid, hvilket signaleres med udtrykket 8-16? Eller stiller arbejdet som præst krav til at man på en anden måde står til rådighed alle døgnets timer, udtrykt som det at være på 24/7?

B peger på det principielle, at man som præst altid er på, men henviser også til den frihed, der ligger i at være flere præster om at deles om arbejdet, og som gør, at han måske er mere tilbøjelig til at ofre en fridag. På den anden side betyder det ikke, at fridagen inddrages til opgaver, der ikke ses som nødvendige:

Mandag er min fridag, og der har mine kollegaer også fri, men vi bryder den hvis det er. For når vi er flere præster, har vi flere friweekender og sådan noget, så vi er ikke firkantede. Det kan være hvis der kommer en begravelse. Eller en akut sjælesorgssamtale eller sådan noget. Men hvis menighedsrådet vil holde et udvalgs møde eller lægge menighedsrådsmøder, så siger jeg nej, det gider jeg ikke. Jeg er absolut ikke tilhænger af den meget firkantede måde, at mandag har jeg fri og så må man ikke ringe til præsten. Jeg kan slet ikke have det med de unge teologers måde at gå til deres fridag på. Jeg kan godt forstå de skal beskytte sig selv og deres familieliv og sådan. Men et eller andet sted, så er man altså præst 24/7. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

L beskriver, hvordan hans vilje til at ofre en fridag hænger sammen med, at arbejdsbyrden er konstant, og at personlige grunde kan tale for at skifte fridagen ud med en anden. Herudover understreger han nødvendigheden af at stå til rådighed også uden for almindelig arbejdstid:

Hvis jeg ikke skal noget på min fridag, og der er nogle, der gerne vil have en begravelse der, så kan jeg godt finde på at tage den der. Det kan jeg godt finde på at gøre. For ellers skal jeg bare have den om en anden dag, ikke. Oplever du, at folk skelner mellem om du arbejder eller har fri? Nej, overhovedet ikke. Det er meget få. De kan måske strække sig til at sige, at jeg ved godt du holder fri i dag, hvis de ringer, men kan du ikke lige... Så nej, det er der ikke nogen, der tager hensyn til. Men jeg synes heller ikke præstearbejdet er 8-16. Det kan det ikke rigtigt være. Folk kan jo også få det dårligt om aftenen. (L, mand i 40'erne, sognepræst på landet)

På spørgsmålet om det at være præst er 24/7, henviser C til manglen på faste kontortider og forventningen om, at man altid kan få fat på præsten:

Ja, det er det faktisk. Det vil jeg sige. Det er det. Det er svært at lægge det fra sig. Nu i går aftes, hvor jeg laver aftensmad lidt sent, og vi får først spist kl. 18.15, der ringer min embedstelefon, og det er bedemanden. Man kan spørge, hvor mange andre arbejdspladser besvarer man sin telefon 18.30 om aftenen og tager imod arbejde. Så ja, det vil jeg sige, jeg er, et eller andet sted. Jeg er meget på. Men jeg siger også til folk, at hvis jeg er her, så tager jeg telefonen, men til gengæld kan jeg også være væk, og så kan jeg jo ikke tage den... Jeg synes, det er fint, at man kan sende mig en mail. Jeg besvarer den ligeså hurtigt, jeg kan. Når jeg kommer hjem tjekker jeg lige om der er kommet noget, man kan lægge en besked til mig på min telefonsvarer. Det må række. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

I forbinder primært begrebet 24/7 med arbejdsmængden og det faktum, at frihed er noget, man må hente ind imellem opgaverne:

Jeg er god til at gå fra og til. Jeg kan godt tage ud og løbe en tur, hvor jeg har halvanden times pause og så gå i gang igen. Eller gå ud i haven og rode med jorden og så få lidt ny energi. Er det 24/7? Ja, det er det på en måde. Selvom området her ikke er specielt kirkeligt, så har vi jo en medlemsprocent her, som er over landsgennemsnittet. (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Arbejdets karakter af 24/7 forbindes af H med at bo i tjenestebolig, som gør det umuligt at skelne mellem arbejdstid og fritid:

Jeg har aldrig fri, når jeg er her. Det er også derfor jeg hader at bo i præstegård. Jeg ville meget gerne være fritaget for bopælspligt. Det er lidt en karikatur, men jeg har faktisk oplevet, at der var en der bankede på og sagde, at din telefonsvarer sagde at du havde fri, og så tænkte jeg, at så havde du nok tid til lige at tale med mig. Det er 24/7 her. Der er kun en vej og det er at gå min vej. Forlade sognet, så har jeg fri. (H, kvinde i 50erne, sognepræst på landet)

Kombinationen mellem at bo på sit arbejde og den uforudsigelighed, der ligger i hverdagen som præst, er ifølge E også medvirkende til, at det principielt og i praksis er 24/7:

Selvfølgelig ved du, hvornår der skal prædikes i kirken og hvornår du har en begravelse og så videre, men du kender ikke alt. Du ved ikke, hvor mange bedemænd der ringer, eller folk, der kommer forbi. Du kender ikke dagen. Det synes jeg, der er noget godt ved, men det tærer også. Du er jo på 24 timer. Du har fri tid, men du har ingen fritid. Jeg bor her, og jeg synes også, at præsten skal bo i sognet, og det er også godt, men det kan være krævende ind imellem. At du ikke bare går hjem... (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

F understreger de omkostninger, det har for familien og for præsten selv at han eller hun principielt er at træffe døgnet rundt:

Kirken kan ikke undvære at præsterne er i sognet, og at de er tæt på, og at de altid er ansvarsbare; at man mere eller mindre altid kan altid træffe præsterne. Det er meget vigtigt. Men når man bor med en familie så tæt på, så kommer de også og stiller nogle krav om at man er der. At man er hjemme og man er der. Og for familien kan det være meget svært at skelne mellem arbejdstid og fritid. De ved jo selvfølgelig godt at jeg egentlig altid er på arbejde. Og når vi så ser om aftenen, hvad var det, vi skulle have gjort, så kan jeg sidde helt hen omkring midnat og arbejde med nogle mails, som simpelthen bare skal afsted. (F, mand i 60erne, sognepræst i byen)

Præstearbejdet som livsform tolkes af G som givet med kaldet og oplevelsen af et konstant behov. Omvendt nødvendiggør hensynet til familien at arbejdet ikke breder sig ud over det hele:

Præsteembedet er et kald. Og det betyder også, at det er en livsstil på mange måder. Så det er bestemt ikke et 8-16 job. Jeg er ikke bange for at bruge ordet kald. Jeg skal så også have det til at hænge sammen med at være småbørnsmor og ikke tage telefonen, mens jeg spiser aftensmad. Der sætter jeg nogle begrænsninger. Mine børn hjælper mig rigtig meget til at holde fri, når det er nødvendigt. Jeg tænker tit, og det er i fuld alvor, at hvis jeg var single, så ved jeg dybest set ikke, om det ikke var fuldstændig kørt sammen for mig. Fordi jeg synes, det er spændende det jeg laver, og fordi jeg synes, det er relevant, og fordi jeg hele tiden ser et behov. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

For D hænger livsformen sammen med kaldet, som suspenderer ethvert tilløb til at tælle timer. På den anden side ser han fridagen som en nødvendighed, både af hensyn til familien og sin egen overlevelse. I tvivlstilfælde er det dog kaldet, der vinder:

Det er 24/7, eller 24/6. Jeg har min fridag, og der tager jeg ikke min telefon, og der tjekker jeg heller ikke mine mails, og det har jeg lært, at det skal jeg ikke gøre, fordi så er der aldrig fri. Fredag er min fridag, og så må det næsten vælte det hele. Men der er jo selvfølgelig undtagelser. Står

der et menneske ved min dør, så lukker jeg selvfølgelig op. Det er også det med, at du tæller ikke timer, for man kan ikke tælle timer i et kald, og jeg har ikke nogen møllesten om halsen. Altså min krave er ikke tung, og jeg føler ikke, at det er et åg. Sådan er det bare. (D, mand i 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

V fortæller om, hvordan hun tidligere har været i en deltidsansættelse, hvor hun i højere grad skelnede mellem arbejde og fritid, mens hun nu ser sig selv som mere forpligtet:

Det er med årene blevet lidt anderledes, vil jeg sige, på den måde at jeg tænker mere 24/7 og svarer med det samme, hvis nogle lige skriver og sådan noget. Jeg tror måske at det betyder noget, at jeg havde nogle fuldtidskolleger, som boede i sognet, og som folk kunne kontakte. På den måde tænkte jeg det måske ikke som et 8-16 job, men i hvert fald noget med at jeg kørte på arbejde, og jeg kunne køre hjem og slukke og så faktisk glemme alt om det. Nu synes jeg, at det går i en anden retning også. (V, kvinde i 40erne, sognepræst i byen/projektpræst)

T beskriver, hvordan arbejdsopgaverne i praksis har det med at brede sig ud over døgnets timer, men at det også hænger sammen med, at det at være præst ikke kan skilles fra hendes person:

Det er 24/7. Det er ikke sådan, at jeg sidder på mit kontor ved kirken og arbejder, og så tager hjem og så vidt muligt holder fri. Faktum er at jeg arbejder hjemme, når det handler om skriverierne, og det forsøger jeg at holde inden for en "normal" arbejdstid, når famillien alligevel er væk, selvom det langt fra lader sig gøre. Der må også aftener og af og til fridage i brug. Og så er jeg selvfølgelig i sognet ved handlinger, samtaler, møder og hjemmebesøg og så videre. En anden væsentlig ting der gør, at det bliver 24/7 er også, at i alt det du foretager dig, og i alle de relationer og sammenhænge du indgår i, og alt det du læser og ser, er der inspiration at hente særligt til prædikenarbejdet... Jeg tror også, at det, jeg

godt kan lide ved præstegerningen, det er, at det flyder så meget sammen, som det gør, fordi det at være præst netop er en stor del af vores person. (T, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

O fortæller, hvordan det at praktisere arbejdet som en livsstil for hende er et valg, hun har truffet for at håndtere de indkommende opgaver – og giver samtidig udtryk for bevidsthed om, at denne måde at leve på formentlig kun fungerer takket være en ægtefælle med samme indstilling:

Det er vist det, man kalder 24/7. Altså det er i hvert fald ikke 8-16 og har aldrig været det, og det er også ferier og fridage. Jeg tager altid min telefon. Også i ferien. Og nu har jeg en iphone så jeg også kan følge med i mails, og dem svarer jeg så også på, men det er simpelthen for at lette mit eget arbejde. Sådan føler jeg det, så jeg ikke kommer hjem til en stor oprydning i mails og aftaler, som så er blevet væk fra mig undervejs. Så det er hele tiden. Det er en livsform. Jeg synes, det fungerer, men det fungerer måske så også i kraft af, at min mand har det på samme måde. Det tror jeg betyder rigtig meget, at der er en gensidig forståelse for og samme holdning til arbejdet. Ellers er jeg ikke sikker på, at det ville kunne lade sig gøre. (O, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Z tilslutter sig uden tøven karakteristikken 24/7, og uddyber ved at beskrive, hvordan hun ser det at være præst som noget, man går ind i og ud af i dagens løb, alt efter hvor man er og hvem man er sammen med:

24/7 dækker helt klart bedst, og det er fordi det jo ikke er sådan, at jeg går hjem kl. 16 og så ikke er præsten mere. Det er mere sådan, at det afhænger af situationen, om jeg er præsten. Så derfor kan det jo godt hoppe sådan ind imellem. Altså jeg kan godt for eksempel være præsten i løbet af dagen og nu skal jeg så have spejderne her i eftermiddag. Det vil sige, at mens jeg så har dem, så er jeg ikke præsten, men så kan jeg godt fortsætte til et menighedsrådsmøde og være præst igen. Så det er opgaver, jeg går ud og ind af. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Forholdet mellem principper og praksis udtrykkes af P, der peger på hvordan præsterne i byen deler arbejdet efter en vagtordning. På spørgsmålet om arbejdet er 24/7 svarer han:

Det er det principielt, men det er det ikke i praksis. Altså, der er fritid, og det er også sådan, man kan sige, at nu har jeg fri. Men det er stadigvæk sådan, at du skal have haft sommerferie et par dage, før du rigtigt kan glemme, at du er præst og kan komme ud af det og få en pause fra det, for selvfølgelig er man det hele tiden. Så i den forstand er det 24/7: Man har følelsen af ansvar for det hele tiden. Men i praksis arbejds-mæssigt er det jo ikke. Der er orden i tingene, og det fungerer. Og kan måske også lade sig gøre, fordi vi er i byforhold, sådan at der altid er nogle, man kan få fat på. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

J tolker betegnelsen 24/7 som udtryk for en indforståethed med at være til rådighed for alle, der har brug for forkyndelsen, som hun ser som det, der i særlig grad udgør præstens opgave. Derimod mener hun ikke, hun er forpligtet til at stå til rådighed for henvendelser, der for hende at se ikke er udtryk for et akut behov:

For mig er 24/7 vel egentlig, at de er velkomne. De er altid velkomne. Jeg er altid parat til at tale med dem uanset hvem det er, også dem jeg ikke kan fordrage. De må også gerne komme og tude. Jeg vil ikke løbe skrigende bort. Og jeg kommer også gerne og giver et kram og ær dem på kinden, når de ligger på dødslejet, hvis det er det. På den måde er det 24/7, at jeg egentlig tænker, at jeg altid er åben for, at der er nogen, der kan have brug for ordet. Er der nogen ting som ikke på den måde vil være favnede af den forståelse? Ja, jeg er skide sur, når konfirmandforældre ringer to år før og synes, at nu skal de lige preppe mig til et eller andet. Ej nu må de godt lige. (J, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Den principielle grænseløshed, der ligger i at være tilgængelig 24/7, opvejes ifølge K af, at det ikke bliver misbrugt. I praksis søger han i videst muligt omfang at lægge arbejdet til rette, så det passer med en mere almindelig arbejdsuge:

Jeg synes ikke, at jeg som præst bliver kontaktet i tide og utide. Folk er velkomne til at gøre det, men de gør det ikke. Og hvis folk gør det, så skal der noget til, før jeg ikke siger ja. Men på den anden side er jeg heller ikke bleg for at sige, at jeg er optaget, hvis jeg har noget andet i kalenderen, og hvis jeg har et arrangement med familien, så er jeg også optaget. Så på den måde er jeg til at træffe når som helst eller 24/7, men i praksis så finder vi et tidspunkt, der passer bedre. For ellers kan vi ikke holde til det. Og min fridag .. jeg laver ikke noget på min fridag, som jeg lige så godt kunne lave på en anden dag. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Q understreger, at 24/7 for hendes vedkommende ikke indebærer en pligt til at arbejde mere end andre mennesker, men derimod angiver det tidsrum, arbejdet kan fordeles inden for:

Jamen jeg er jo 24/7 i og med, at man kan ringe til mig når som helst. Jeg siger så også til mig selv, at dels er det forbudt at arbejde 24/7 og dels så står det heller ikke på min lønseddel, at jeg gør det. Så på den måde, så tænker jeg, at det er fordelt over 24/7, og jeg skal i gennemsnit have 37½ time ligesom alle andre, der har et fuldtidsarbejde. Jeg har ikke på den måde faste arbejdstider. Og jeg tænker også, at når jeg skal stille op indimellem midt om natten, så kan jeg også en gang imellem rive en formiddagstime ud til at gå til frisøren. Også for faktisk glad og gerne at give min tid på de skæve tidspunkter så også at tage mig tiden på de skæve tidspunkter. (Q, kvinde i 50erne, institutionspræst)

Sammenhængen mellem arbejdet og identiteten som kristent menneske indebærer for M at tingene ikke kan skilles ad:

Jeg er helt klart præst 24/7. Det er helt sikkert. På mange måder, men det er nok fordi mit præstejob er meget forbundet med min stilfærdige personlige tro. Så for mig er det ikke sådan en adskillelse. Det er egentlig bare en fantastisk mulighed at få lov til at få løn i nogle år for det, man alligevel arbejder med i sin fritid. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

U forbinder livsformsdimensionen med identiteten som teolog. Han mener dog ikke, at det nødvendigvis indebærer, at man er på hele tiden:

Jeg har sommetider hørt nogle, der ligesom direkte eller indirekte har fået fremstillet det, som om de var på hele tiden som præster, og det synes jeg kan være lidt anstrengende. Men jeg vil sige for mit eget vedkommende, at det er rigtigt det med 24/7, at jeg er jo teolog, og så er jeg altså teolog i kirken, og det betyder, at jeg går og tænker teologisk med jævne mellemrum. Altså det kan jeg også godt gøre i min fritid. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

Sammenfaldet mellem interesse og arbejde indebærer, at det er vanskeligt at sige, hvornår man gør hvad. Omvendt rummer arbejdet ifølge R en frihed, som kompenserer for at tingene flyder sammen:

Det er 24/7. Jeg er hele tiden i gang. Jeg læser også meget, og min ægtefælle og mine venner arbejder med nogle af de samme ting, så når vi sidder om aftenen og har fået nogle glas rødvin, er det stadigvæk sådan noget, vi finder på at tale om. Så det vil være umuligt for mig at sige, hvornår jeg er på arbejde. Jeg har kun en telefon, og det er også min arbejds-telefon, og hvis folk skriver klokken 23, så svarer jeg lige på det. Og jeg er ikke stresset, ikke sådan. Jeg kan da godt have en dag, hvor jeg sådan tænker, arh. Men så har du jo også friheden i det her job. Som for eksempel i sidste uge, hvor jeg fik noget med halsen, så ringede jeg til dem, jeg havde aftaler med og fik flyttet et møde, og så blev jeg bare hjemme. Det tror jeg betyder meget, at du faktisk kan tage en pause. Bare det, at du ved, at du kan gøre det. (R, mand i 50'erne, institutionspræst)

Den principielle uadskillelighed mellem arbejde og personligt livsgrundlag kommer også til udtryk hos N – der samtidig peger på det ønskelige i at kunne afgrænse arbejde og fritid:

Det er 24/7. Jeg ville gerne, det var 8-16, men det kan jeg ikke finde ud af. For jeg kan ikke lade være med at have tingene arbejdende i hovedet, så det vil være noget pjat at sige. Jeg vil godt sige, at det også er naturligt, at vi afgrænser os, og at det er legitimt, at man ikke er på i døgn drift, og 8-16 ville jeg måske synes var en forkert definition, men at sige, at det faktisk er vigtigt, at man holder fri. Og samtidig siger du, at det at være præst, det er man ligesom altid? Jamen når jeg ligger og læser en bog i min sommerferie, så kan jeg jo ikke undgå, hvis det er en god bog, at den kommer til at påvirke både det sprog jeg har i en prædiken eller de ideer jeg har til, hvordan jeg formidler ting. Det kan jeg ikke skille ad. Kristendommen er jo min tro, det er mit livsgrundlag. Det kan jeg jo ikke skille ad. (N, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

Selve forventningen fra præstens omverden gør det svært at adskille arbejde og fritid, selv om man forsøger. Rollen som præst i egen og andres forståelse bærer man ifølge K med sig 24/7:

Det er en mellemtid mellem 8-16 og 24/7. Altså i min selvforståelse og i andres forståelse, så er jeg præsten 24/7, når folk ser mig. Kommer jeg til at cykle over gågaden, hvor man ikke må, og jeg bliver taget og får en bøde, så er der mange, der ved det. Så har præsten fået en bøde. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

At rolleforventningen til præsten også i et eller andet omfang involverer familien kommer til udtryk hos M:

Jeg har sagt til børnene: I skal vide, at jeg er en offentlig person. Når man bor i så lille et samfund. For selvfølgelig ved folk godt, hvem man er. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Idealet om at skille arbejde og fritid kan udtrykkes som 8-16 – men modvirkes dels af, at der kan være mere arbejde, der skal gøres, og dels af følelsen af at være forpligtet døgnet rundt, som S peger på:

Jeg prøver på at arbejde fra 8-16, og så prøver jeg på at holde fri derfra, hvis der ikke er mere. Og det fungerer for det meste, men hvis jeg alligevel bare sidder og ikke ved, hvad jeg skal give mig til, så kan jeg godt gå ind og lave lidt mere. Jeg har da min telefon tændt om natten, og den ligger ved siden af. Men det er, fordi jeg ved med mig selv, at jeg får meget let dårlig samvittighed. Og hvis jeg så kan se, at der er nogen, der har ringet om natten, så vil jeg slet ikke kunne have med det at gøre, hvis nu der var noget, jeg skulle have gjort. Men jeg har ikke prøvet det. ...Jeg tror ikke, jeg skal være præst resten af mit liv. Jeg tror, jeg skal prøve det der 8-16 job. Måske bliver man så glad for, at det ikke er sådan. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Indførelsen af telefonfri familietid er ifølge X et valg, der er truffet i bevidstheden om de eventuelle konsekvenser:

Altså i forhold til mine forberedelser og min prædikenskrivning, så er jeg præst 24/7, men i forhold til kommunikationen med andre i hvert fald telefonisk, så er jeg det 8-16. Altså jeg slukker min telefon kl. 17 og tænder den igen kl. 20 af familiemæssige hensyn. Og det gør jeg også med den samvittighed, at der kunne være nogen, der skulle have den sidste nadver, eller nogen der lige ville tale med præsten. Der er det simpelthen benhårdt, og der skulle det være meget grelt, hvis folk skulle komme over at banke på i den tid, så der er simpelthen fuldstændig lukket af familiemæssige hensyn, medmindre jeg er ude til møder. Men så længe jeg er hjemme, så forsøger jeg at holde fri, så der er tid til at spise med og putte børnene. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

Fridagen som en brik, der kan flyttes med, og afvejningen af akutte og ikke akutte opgaver indgår også i puslespillet om at få arbejde og familieliv til at gå op, som Y fortæller om:

Alt det jeg kan styre selv, skrivearbejde, det lægger jeg i arbejdstiden. Og jeg vil hellere lægge det på min faste fridag for så at kunne holde fri om lørdagen med familien. Og så forsøger jeg at sige i weekenderne, at selvfølgelig skal jeg passe begravelser og bryllupper og gudstjenester, men

ellers så sidder jeg faktisk ikke og arbejder. Når jeg henter børnene omkring 15.30-16, så kigger jeg ikke på arbejde indtil klokken er 19 igen. Så kan det være, jeg er nødt til at sidde lidt om aftenen og især hvis jeg skal til møder. Men jeg forsøger at fastholde menighedsrådene på, at de ikke kan forvente at jeg deltager i aftenmøder på min fridag. ...Jeg synes faktisk også det er meget sjældent, jeg bliver ringet op om aftenen, ligesom det er meget sjældent, at folk kommer og banker på døren. Folk er blevet meget med på at det er i arbejdstiden, det foregår. (Y, kvinde i 30erne, sognepræst i blandet pastorat)

For A er de uregelmæssige arbejdstider den pris, hun må betale for at udføre det arbejde, som hun i øvrigt er glad for og finder meningsfuldt:

Mit arbejde er meget uregelmæssigt. Så er det morgen, så er det aften, så er der måltider jeg ikke er hjemme ved. Jeg kan godt savne det regelmæssige, og for mig personligt ville det være rigtigt godt med regelmæssighed. Men jeg holder også meget af mit arbejde, og det giver mening og jeg vil gerne møde mennesker, og så må jeg møde dem, når de er der, og når de kan. (A, kvinde i, 50erne, sognepræst i byen)

Sammenfattende træder arbejdets livsformsdimension stærkt frem i interviewene. Adspurgte hvilken betegnelse, informanterne finder mest dækkende for deres arbejde, understreges arbejdets karakter af 24/7, hvilket kan begrundes både praktisk og principielt. Rent praktisk fremhæves det, at en stor del af arbejdsopgaverne er placeret på skæve tidspunkter, eller der henvises til arbejdsmængden, som for nogle vedkommende er så stor, at de fleste af døgnets timer tages i brug. Andre peger på det principielle i at man som præst altid er til rådighed for menigheden, hvilket umuliggør enhver rigid overholdelse af arbejdstider, endside at se arbejdet som et job, hvor man kun træffes 8-16.

Et gennemgående træk i materialet er også de måder, hvorpå informanterne navigerer mellem på den ene side synet på at være præst som identitet og livsform, hvori menighedens – og egne – forventnin-

ger til præsten om at stå til rådighed indgår. Og på den anden side behovet for at finde plads til at holde fri og lade op, og hensynet til familiens behov. Mens værdien af at stå til rådighed for menigheden eller at være til stede for familien vægtes forskelligt, er det karakteristisk at arbejdet med at finde en balance indebærer en løbende forhandling. Interviewene viser, hvordan informanterne benytter sig af forskellige strategier til at forene arbejde og familieliv; herunder at slukke telefonen under måltider eller at veksle skæve arbejdstider til fri på andre tidspunkter, hvor det praktisk lader sig gøre.

I det omfang, informanterne bruger udtrykket 8-16 som betegnelse for arbejdets rammer, synes det udelukkende at dække planlagte opgaver. Det element af uforudsigelighed, der ligger i at kunne blive kaldt ud til et dødsleje om aftenen eller om natten gør, at præstearbejdet i princippet – om end sjældent i praksis – kræver tilstedeværelse 24/7. Interviewene peger på, at det er mere end vanskeligt at adskille arbejde og person. Både for informanterne og for deres omgivelser.

4.3 Værdierne og fremtiden

Værdidimensionen i arbejdet som præst kom til undersøgelsen til orde gennem spørgsmål om, hvad informanterne fandt var det bedste, henholdsvis det værste ved at være præst. I samme ombæring blev de spurgt, om de så sig selv som præster om 10 år og i givet fald hvor – og om der var noget, der ville kunne få dem til at overveje at stoppe som præster²⁷. Som afslutning på interviewene bad vi dem færdiggøre sætningen "En god præst er..."

I det følgende skal vi se nærmere på hvad informanterne siger om disse spørgsmål.

²⁷ Den ældste præstegruppe, de 60-69-årige, blev i stedet spurgt, om de nogensinde havde overvejet at stoppe.

4.3.1 Det bedste

Det bedste ved at være præst forbindes af B med de åbne døre, man møder, og oplevelsen af at komme med noget, der har betydning:

Der er rigtig mange glæder ved det. Der er glæder ved alle de åbne døre. Både i fysisk forstand, at jeg kan komme hos næsten alle og tale med alle. Der er glæder ved mødet med mennesker. Der er glæder ved at vide, at man kan gøre en forskel, når folk kommer og siger til mig: Det var lige noget, jeg kunne bruge, det her. Og også den der fortrolighed, når en af de gamle damer kommer og siger: Ved du hvad, du må altså sørge for, at det sker sådan og sådan. Altså tænk, hun kommer med en længsel eller en bekymring og siger, kan du ikke prøve at tage hånd om det. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Også D fremhæver åbenheden og peger desuden på det at få lov at være med ved de vigtige begivenheder i folks liv:

Det er den åbenhed, vi bliver mødt med. Det her møde med mennesker, og at komme ind og også være med til at betyde noget for dem. At være med til at give dem den afsked eller den barsedåb eller det bryllup eller give dem den ro, som en sjælesorgssamtale kan give, hvis det går godt. At sige og vise, at her er nogle muligheder. Her er en vej til et liv med Gud, men også med andre mennesker. Det er fantastisk. Det er en gave, at vi kan få lov til at gå ind i fremmede menneskers hjem og sætte os ned og tale om tro. Altså hvor mange andre jobs har den mulighed. Hvis Jehovas Vidner kommer og ringer på, så lukker folk døren igen. Her der åbner de og man kommer ind og de siger: vil du have kage, vil du have kaffe. Det er jo fantastisk. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Noget tilsvarende kommer til udtryk hos H, som særligt peger på ritualerne:

Jeg tror det bedste er, at man faktisk får lov til at være en del af de aller-vigtigste ting i folks liv. Når de får et barn, så får jeg lov at være med og sige velkommen ved at døbe det. Når de mister en, de holder af, får jeg

lov at være med ved at holde begravelser. Når man tænker på, hvad det betyder for en 13-årig at blive konfirmeret, og hvad det betyder for familien, at nu bliver vores barn set på den måde. De der store ting i folks liv, dem får jeg lov til at vade rundt i i min sorte kjole, det synes jeg da er fedt. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Z peger også på følgeskabet med mennesker i glæde og sorg og den tillid, man nyder som præst:

Det er, at man kan få lov til at følges med mennesker både i glæde og sorg. Det at man kan komme til en dåbsamtale den ene dag og være sammen med mennesker, der er så fuldstændig euforisk lykkelige over det der lille vidunder de har fået betroet, og så den næste dag kan sidde med mennesker, der er fuldstændig knust over at have mistet en af deres kære. Både det at vi kommer omkring hele livet, men også den tillid mennesker viser os. Det oplever jeg gang på gang som en utrolig gave. Man får virkelig lov til at komme tæt på mennesker, man ikke kendte i forvejen. Man får virkelig lagt menneskers liv i hænderne på en hel fantastisk måde. Det kan også være tungt at bære sommetider, men det er først og fremmest en gave, at nogen vil vise en den tillid. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Ved siden af det budskab, man som præst er sendt med, understreger F den kvalitet, der ligger i det folkekirkelige:

Hvad der er det bedste... Altså det, der giver mod og det, der også i åndelig forstand giver autoritet og som gør, at man overhovedet vover at åbne munden, det er det evangeliske budskab, som vi jo aldrig bliver færdige med. Men så er det selvfølgelig altså mødet med mennesker. Både i kirken men også på gader og stræder, og det er jo tit, folk siger, ja vi kommer jo ikke så tit – nå, jamen vi kender jo hinanden. (F, mand i 60erne, sognepræst i byen)

P fremhæver den klassiske gudstjeneste som det bedste i hans præsteviv:

Det bedste det er at holde gudstjeneste. Det er det. En klassisk gudstjeneste. Det er altid en god oplevelse. Jeg ved ikke hvorfor, men det er det. Det er også spændende at holde alternative gudstjenester. Jeg har holdt ungdomsgudstjenester, jeg har holdt Taize-gudstjenester, jeg har holdt dialoggudstjenester og stillegudstjenester på forskellige måder; det er alt sammen spændende, men den klassiske højmesse, det er det bedste. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

S har i anden sammenhæng regnet sammen, hvilke af de daglige opgaver, hun personligt synes er det bedste ved at være præst:

Det er de her ting med børn; babysalmesang og spaghettigudstjeneste og sådan noget. Og så holder jeg faktisk meget af at have begravelser og vielser. Men jeg kan også godt lide at have de her søndagsgudstjenester, fordi jeg synes, det giver mening. Og jeg nyder også, i hvert fald for det meste, selv at sætte mig ned og sige: hvad siger den her tekst egentlig. Jeg kan også godt lide, når vi er sammen med de andre præster i provstiet. Der, hvor man er i et forum, hvor man godt kan sige lidt mere end ellers. Og sådan en sogneaften som i aften, det synes, jeg er hyggeligt... Det kan godt være, der var flere ting, der blev nævnt under det negative, men jeg synes, at det positive vejer meget mere end det negative. Men selvfølgelig er man altid træt af det engang imellem. Sådan er det vel med alle job (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

V peger på det bedste som det at være med til at formidle et fælles livsrum:

Det er jo altså en gave at det er håb og tro, man får lov at stå og formidle. Det må man sige. At det er Guds velsignelse, man har at gå ud til folk med. Det er jo kæmpe stort. Men så er det jo også et job, der netop giver mulighed for kontakt med mennesket i livets store situationer. Så jeg tænker også, at man får en masse tilbage. Jeg synes, det er en stor kvalitet ved det at være præst, at få lov at være i det her rum af tro og håb sammen med nogle mennesker. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Oplevelsen af at være med til at gøre en forskel i kraft af det, man kommer med, understreges på forskellig måde af I og K:

Det bedste er jo, når man kan få lov til at skabe en forskel med at forkynde evangeliet. Jeg hører til dem, der synes, det er dejligt, både når folk kommer og siger: "Her var noget, jeg ikke forstod", eller "Er det rigtigt, det du sagde der?" men også når de siger "Ved du hvad, det du sagde der, det kan jeg godt bruge". (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Det er, hvis jeg kan være med til at vække glæde hos mennesker. Og tryghed og sådan noget. At være til trøst for andre. Det er jo meget udefineret eller flyvsk at svare sådan. Hvordan skal jeg kunne svare andet. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

M fremhæver pointeret det at erfare Guds virke hos andre gennem kirken:

Det tror jeg altid vil være, når jeg oplever, at mennesker i alle aldre opdager at Gud kan give dem styrke, håb og fred i deres liv. Det synes jeg faktisk, det er. Ligesom at erfare Guds kærlighed i menneskers liv. Det tror jeg er det største for mig. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

For X er det bedste forbundet med at se det lykkes, som man arbejder for:

Det bedste ved at være præst, det er at hjælpe andre til at have fællesskab med Gud. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

Ved siden af muligheden for at være til stede i menneskers liv fremhæver G den frihed, der ligger i både at kunne definere sine opgaver og at kunne organisere sit arbejde:

Det ene det er friheden i det. Det tager jeg aldrig for givet og dermed mener jeg frihed til arbejdsplanlægning. Jeg tager ikke for givet en eneste dag, at jeg ikke skal stresser mine børn ud af huset. Men også friheden til

at definere mine egne arbejdsopgaver. Det er det ene. Og det andet er, at jeg får så unik en mulighed for at komme ind på menneskers liv. Altså min tavshedspligt tager jeg meget alvorlig, for jeg synes det er et kæmpe privilegium, at nogle mennesker tør betro sig selv så meget til mig, for det er jeg jo ikke mere værdig til end så mange andre, og det er noget af det, der kommer med embedet. Så noget af det bedste ved at være præst, det er, at jeg får lov til at blive en del af så mange menneskers liv. De to ting tror jeg, jeg skal sige. (G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)

Friheden og tilliden til at præsten er i stand til at skønne, hvad der skal gøres, fremhæves også af R som en særlig kvalitet ved det folkekirkelige system:

Det bedste er, at jeg helt frit kan udfolde mig, og at der er givet en kæmpe tillid i det. Vi har så mange steder i vores samfund, hvor der bliver mere og mere kontrol. Men det er faktisk et tillidssystem, folkekirken, i meget stor udstrækning i forhold til mange andre systemer. At man stoler på, at folk går i gang. (R, mand i 50'erne, institutionspræst)

C understreger arbejdets bredde og den alsidighed, der ligger i at kommunikere sit budskab til mange forskellige målgrupper som det allerbedste:

Åh, der er så mange gode ting. Det allerbedste det er, tror jeg, at udbrede teologien til så mange forskellige grupper. Altså normalt når man har et arbejde, så er det jo typisk en bestemt gruppe, man arbejder med. Er man skolelærer, jamen så har man en skolelinje eller mellemtrin eller udskoling, og er man advokat, så har man et særligt område; man kan for eksempel være en dygtig skilsmisseadvokat, men præst er man jo for alle. Det er lige fra de helt små spædbørn og til de voksne. Det tror jeg lige præcis er den dimension, der er mest fantastisk. Det er bredden og på den måde møde mennesker i alle aldre på alle mulige og umulige tidspunkter i deres liv og så på en eller anden måde at skulle tale teologisk til dem i den aktuelle sammenhæng. Det er det bedste. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Noget tilsvarende kommer til udtryk hos N, der specifikt ser alsidigheden som det, der forhindrer hende i at forfølge en bestemt interesse:

Jeg kan godt lide både at stå med fortællingerne og at møde folk. Altså i alle aldersklasser. Og jeg kan godt lide den enorme fleksibilitet, vi har. Jeg har tit overvejet med mine massive interesser både for børn og unge, skal jeg så søge noget, hvor det var det jeg gjorde. Men jeg ville hade det, for jeg elsker også litteratur, og jeg elsker også at stå og formidle kirkens historie. Jeg ville savne det så meget. Jeg kan godt lide den bredde, vi har. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

J peger på refleksionen som det, der for hende er det bedste ved at være præst:

Det er, at jeg får lov til at tænke hele tiden. Ganske enkelt. (J, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Et beslægtet synspunkt kommer til udtryk hos Q, der særligt peger på den refleksion, der finder sted i samtalerne:

Jamen det er, at man er betalt for at tænke over livet og blive inviteret med ind i folks liv som medreflekterende, og det der med at tænke over livet, det handler jo så også om Gud. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Muligheden for at beskæftige sig med noget, man selv finder vigtigt, udtrykkes af Y, der samtidig lægger vægt på friheden som modvægt til de ulemper, der følger af skæve arbejdstider:

Jeg tror det er det at jeg får lov til at bruge så meget tid på noget, jeg selv synes er vigtigt. Altså det her med at det kristne liv på mange måder influerer mit liv. Jeg beder ikke borbøn, så det er ikke på den der synlige måde, men det er sådan et grundlag i mit liv, og det er egentlig det, som jeg får lov til at dyrke... Så på den måde er det indholdet, jeg synes, der er vigtigt. Nu var vi inde på den ulempe der er med familielivet. Men der er

jo også en enorm frihed i det, og det synes jeg er dejligt. Og det hænger selvfølgelig også sammen med alsidigheden. Det bliver jo ikke trivielt. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Sammenfattende peger materialet i flere retninger, når det gælder beskrivelsen af det bedste ved at være præst. Et overordnet træk er påpegningen af de ting, der også indgik i informanternes beskrivelse af det meningsfulde arbejde: Tilliden og åbenheden der gør, at man som præst bliver lukket ind i menneskers liv på afgørende tidspunkter, og oplevelsen af som præst at gøre en forskel, hvor eksistensen har noget på spil, og hvor man som fagperson og kristent menneske har noget at byde ind med. Et andet træk er arbejdets bredde og opgaven at kommunikere et fagligt indhold, som man selv finder vigtigt og interessant, til mange forskellige målgrupper. Og endelig peger materialet også på friheden til at tilrettelægge og prioritere opgaverne som en vigtig værdi ved arbejdet, der blandt andet har betydning for den forhandling om hensynet til familien, der løbende finder sted.

4.3.2 Det værste

Adspurgte om, hvad der omvendt er det værste ved arbejdet, pegede informanterne på forskellige konkrete og mere overordnede forhold ved det at være præst.

Det konkrete værste ved at være præst kan være at skulle bruge tid på noget, som andre burde have taget sig af – eller teknik, der ikke virker, som Z tidligere har talt om:

Det værste er de møgsystemer, der ikke fungerer. Er det det værste? Ja, altså det jeg hader mest, det er, når jeg føler, jeg skal feje op efter nogen, der ikke har gjort deres arbejde ordentligt. Hvis jeg skal sige det sådan meget kort. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

En anden ting, der hører til det værste ved arbejdet, er ifølge B de familiemæssige omkostninger, der følger med den principielle uforudsigelighed:

Det er mere en familiemæssig ting, når man har fået nogle børnebørn og gerne vil være med til alle de der ting, så er de friweekender, der er, for få. Og det er så en betingelse ved jobbet, men det påvirker jo hele familielivet, og det ved du jo også selv. Det er jo en del af ens virkelighed. For eksempel her på næste fredag, hvor der er bedsteforældredag nede i mine børnebørns børnehave, der kan jeg ikke sige, om jeg kan komme før tre dage før, for jeg ved ikke, om der kommer en begravelse. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

De familiemæssige omkostninger skal dog ifølge D ikke ses som noget, der er enestående for præsten:

Det er jo også nogle gange, det går ud over familielivet også. Det kan nogle gange være vanskeligt nok at få tid til at tage hensyn til hunden, og det kan godt være nogle uger med lange aftenmøder og sådan noget. Det er bagsiden. Det er en styrke at vi kan planlægge vores egen kalender, at det ikke er et 8-16 job, men det kan også være en bagside og en ulempe, at der nogen gange kommer tider med spidsbelastninger. Og den der stående joke, at vi har aldrig påskeferie og juleferie. Når andre har fri, ja - men så er vi nogle gange på arbejde. Men det er jo bare klynk, for sådan er det også for rigtig mange andre også. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Skæve arbejdstider som et vilkår, der hører med til pakken og som man forudsættes at være indforstået med, går også igen hos S, der herudover peger på det at blive set på som noget særligt som en kilde til frustration:

Det som jeg synes, er det sværeste, er at folk synes, at jeg er noget særligt. I hvert fald nogle af de gamle. Det her med at de synes præsten er en særlig person, det har jeg haft det rigtig svært med, fordi det kan jeg ikke

lide. Så synes jeg måske det også, at det er lidt svært, at man skal arbejde alle helligdage (griner). Jeg ved godt, det er lidt af et luksusproblem, og man vidste det jo godt inden, men det er træls, at man altid arbejder, når alle andre har fri. At man ikke kan komme med til fester og ens nevøs barkedåb og sådan nogle ting. Men sådan er det. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

Med til det værste hører for F arbejdets grænseløshed og frygten for en dag at glemme eller forsømme noget, der var afgørende vigtigt:

Det værste er egentlig ikke at forberede en prædiken eller en begravelsestale, for det får man en evne til at kunne gøre efter et bestemt arbejdsmønster, så det er sådan set ikke så meget det. Men når der er medarbejdersamtale, så spørger provsten: Er du stresset? Ja, gu er jeg stresset. Det er klart. Det værste er det, man alt for længe skubber foran sig og som ikke bliver gjort. Jeg har ikke oplevet det endnu, men det værste ville være, hvis jeg simpelthen ikke mere kan tackle den seddel med ting, jeg skal nå. Hvis der aldrig kommer bund i den. (F, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Med til det uafsluttede hører også mængden af opgaver, der gør, at de faglige ambitioner for G må bøjes mod den tid, der er til rådighed:

*Det værste er, at der altid er noget mere, der skal gøres. Selv i en ferie oplever jeg at jeg aldrig har **fri** fri. Der kan jeg godt lade være med at tage telefonen, og jeg har sat autoreply på mailen. Men det kører altid, at når jeg kommer tilbage, så skal jeg også i gang med at forme det der projekt, eller der er nogle andre ting, der venter. Så jeg tror faktisk det værste det er, at jeg aldrig er færdig. Hverken sådan fremadrettet eller med det konkrete. Jeg oplever sjældent, at jeg siger: Nu er jeg færdig med min prædiken, for den er hamrendes god, som den er. Men jeg er færdig, fordi omstændighederne ikke tillader mere, og det tror jeg faktisk er det værste. Det med at man aldrig sådan kan sige, at nu var det det. (G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)*

Noget lignende kommer til udtryk hos N, der overvejer om det er et spørgsmål om faldende energi eller en voksende erkendelse af en uholdbar situation:

Det er jo der, hvor lakken skal strækkes. At man nogen gange ikke kan nå det hele. Jeg tror det værste er, at embedet er så travlt, at man skal løbe spidsrod indimellem, og om det så er, fordi jeg bliver ældre, så energien ikke er helt den samme, eller om det er bare, fordi at jeg begynder at se, at det måske ikke giver så meget mening, når vi skal rende så stærkt for tiden, det ved jeg ikke. Men jeg synes, det er det værste. Det når det bliver for trængt. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

En anden frustrerende dimension ved arbejdet er ifølge Q den uvished, der blandt andet kan ligge i ikke at kunne følge en klient til dørs:

Jamen, det skal nok så være uvisheden, at man aldrig ved helt, hvordan man har gjort det, fordi man altid kun er en del af en proces. Altså som institutionspræst så efterlader jeg jo folk mange steder. Vi er tætte inde på hinanden og så skilles vores veje, og der er faktisk tit, hvor jeg sådan lige... det bliver ikke til en bøn med kære Gud og amen, men hvor jeg tænker: nu håber jeg, der er nogen for dem derude i verden, når jeg slipper dem. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Ud over den frustration, der kan ligge i ikke at nå det hele, peger I på ubehaget ved at blive identificeret med noget, han ikke står inde for, eller mødt med forventninger, som han ikke kan indfri:

Det værste er, når man støder på fuldstændig urimelige krav, altså hvor man bliver stillet til ansvar for noget, der er sket i kirken andre steder, og bliver skældt ud for noget, som man overhovedet ikke står inde for. Det synes jeg er urimeligt. Og jeg synes også, det er urimeligt, når folk forventer, at man bare er spejlvendt og kan nogle ting, som jeg i hvert fald ikke kan. Og når man prøver at forklare det, og folk ikke kan rumme det. Det kan virkelig gøre mig frustreret. Og så kan jeg også blive frustreret, når dagen er gået, og der er nogle vigtige ting, som jeg egentlig synes, at jeg

skulle have nået. Det hører også med til det værste. (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Også J nævner oplevelsen af at føle sig presset til at give udtryk for noget, der opleves ligegyldigt eller forkert:

Det er, når jeg føler mig trængt. Det er det værste sådan lige umiddelbart. Når jeg tænker: Hvorfor kan de ikke se, at her er det glæde, her er det godt? Eller når det for mig går op i ligegyldige petitesser. Altså, når min kirketjener hele tiden vil roses for at have vaske gulvet og sat lysene på bordet. Det er sådan noget, jeg slet ikke ænser. Jeg tænker ikke over det, fordi jeg forventer egentlig bare, at det er der styr på. Der kan jeg godt føle mig trængt op, når jeg føler, at jeg skal gøre eller sige noget, jeg ikke er. Og det kan jeg også føle som præst, når der nogen, der ønsker, jeg skal fordømme nogle andre. Det kan jeg ikke se, hvorfor jeg skulle det. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

K finder det frustrerende, når der opstår konflikter på grund af misforståelser – eller når han føler sig presset til at gå ind i noget, han ikke selv finder meningsfuldt:

Hvis folk vil noget andet end mig, har jeg det helt fint med det. Det er nok fornuftigt nogle gange, at nogen vil noget andet, end jeg vil. Men hvis jeg ikke kan følge folks tankegang. Eller der opstår konflikter, hvor det er unødvendigt, det er det værste. Men som regel er vi flere, der tænker det samme, og så forsøger vi at udrede trådene i fællesskab, så vi kan komme videre. Det er det værste. Hvis nogen vil noget, der ikke giver mening for mig. Det gider jeg ikke. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Frustrationen over at medvirke i noget, man ikke forbinder mening med, kommer for H til udtryk i forbindelse med stærkt iscenesatte velser:

Nogen siger jo, hvad er det værste ved at være præst. Det er at have bryllupper med folk, der har købt et slot for en dag. Det er det værste. Jeg skriver en tale og jeg gør det også pænt, og jeg får også ros af dem bagefter. Ih, hvor er det fint og ordentligt, og det er jo godt. Men der er ikke evangelium i det for mig. Og det har jeg ikke været bevidst om, før du spurgte om, hvad det betyder at forkynde. Jeg kan ikke forkynde ind i det der. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Oplevelsen af massivt forventningspres og en følelse af at blive sammenlignet med kolleger, kommer til udtryk, når Y skal beskrive, hvad der for hende er det værste:

Det værste er, at det ikke står skrevet, hvad det er, I kan forvente af mig. Det her forventningspres, hvor meget man skal vise sig ude i byen, at nu var man ikke til det her foredrag, som i øvrigt slet ikke blev holdt af os, men at det bare lige bliver kommenteret, at de har været til sådan en god gudstjeneste et andet sted, hvor præsten var så frisk eller lige gjorde sådan. Alle de her småting, som måske i virkeligheden bare er ment, som det vil jeg gerne fortælle dig om, men som jeg også tit kan tage som en kritik af, hvorfor gør jeg ikke det. Og i det hele taget det med at hvis vi gerne vil have flere folk i kirke, hvor opfindsom og fuld af ekstra overskud og tid skal præsten så være. Det synes jeg er et enormt forventningspres. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Med til det værste hører ifølge C også de vanskelige opgaver i forbindelse med svære begravelser:

Det er det meningsløse, men det er døden jo altid, men så i hvert fald når børn og unge dør. Det er det suverænt værste synes jeg. Det er hårdt, og jeg føler med de forældre og søskende og pårørende, det må jeg sige, det synes jeg, det er det værste. Det synes jeg afgjort. At skulle stå der og være Vorherres repræsentant, selvom jeg selvfølgelig også har min teologi i den sammenhæng. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Ved siden af de vanskelige begravelser, som også fremhæves af M, nævnes de tilfælde, hvor teologiske konflikter fører til personlige angreb, fordi man ikke som præst kan gøre alle tilpas:

Jeg tror det værste må være de svære begravelser, hvor der ikke er noget håb, hvor der ikke er nogen forklaring på noget som helst, som der selvfølgelig aldrig er... Og det sker nok engang imellem, at man kan være teologisk uenige om nogle ting, som så kan komme til at koste. Altså at man får nogle personlige angreb på sig. Der tænker jeg, at det må man finde sig i som præst også en gang imellem. Man kan ikke være sådan en pleaser. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Et lignende synspunkt kommer til udtryk hos P, der peger på den altid tilstedeværende risiko for som præst at blive mistolket og måske fatalt misforstået:

Det værste er jo, når man ikke føler, at det, man gjorde, lykkedes. Man investerede måske en hel del i et projekt, som ikke kunne lade sig gøre, eller endnu værre: man blev mistolket og misforstået. Lige så snart du åbner munden, så er muligheden for at blive misforstået. Det kan ikke undgås, at der nogle gange kommer konflikter eller sammenstød med nogle, der er skuffede. Det kan være pårørende til en begravelse, hvor de jo hører det, de vil høre. Det er meget sjældent i min tid, at jeg har oplevet det, men til gengæld er det forfærdeligt, når de hører noget andet, end det jeg sagde, hvis det var noget, de ligefrem følte, de måtte klage over. Ellers er der ikke noget, der sådan er det værste. (P, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Det værste er ifølge X den ensomhed, der er givet med opgaverne som præst, og som ikke kan opvejes af samarbejde med kolleger. Men herudover nævnes også arbejdet i menighedsrådet, som rummer mange udfordringer:

Det værste er nok, at det er så ensomt. Og det ville det være for mig på mange punkter også, hvis jeg var et andet sted, at det simpelthen er et

arbejde, hvor man altid står så alene og sårbar over for andre mennesker. Selvfølgelig kan man måske sparre med nogle i supervision eller snakke med nogle kollegaer om, hvordan håndterer I sådan en situation. I mødet med et andet menneske står man altid alene - fuldstændig uden filter. Det kan mærkes, hvis man ikke er nærværende. Men altså jeg tror da også, at menighedsrådsmøderne var noget af det, jeg gerne ville undvære. (X, mand i 30'erne, sognepræst på landet)

Sammenfattende spænder svarene på spørgsmålet om, hvad der er det værste, fra lavpraktiske problemer med at deltage i familiearrangementer til følelsen af en grundlæggende ensomhed i opgaverne, frustrationer over at blive taget til indtægt for noget, man ikke står for, eller over arbejdet, der altid opleves som uafsluttet, og som gør det vanskeligt at sige, hvornår man er færdig. Samt det undertiden problematiske forhold mellem egne og andres forventninger som gør, at informanterne oplever sig presset ind i noget, de ikke kan eller vil leve op til.

4.3.3 Overvejelser om at stoppe

Mod interviewenes afslutning blev informanterne stillet over for spørgsmålet, om der var noget, der ville kunne få dem til at stoppe som præst. På trods af hindringer og frustrationer i arbejdet synes det generelt ikke at være en mulighed, der opereres med:

Nej, jeg kan ikke sådan lige komme i tanke om noget. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Tanken har ikke strejft mig. Det har strejft mig at søge andet embede for min egen udviklings skyld, og jeg synes også, det er godt for et sogn, at der sker nyt hist og her, men det har ikke strejft mig at lave noget helt andet. Det har det ikke. (K, mand i 40'erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

For nogle er tanken om at stoppe så fjern, at det skulle dreje sig om ekstreme omstændigheder, som det kommer til udtryk hos A:

Måske hvis jeg mistede stemmen. Det kan jeg ikke se for mig (A, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

Noget tilsvarende kommer til udtryk hos S, der dog godt kunne forestille sig et midlertidigt stop af hensyn til familien:

Jeg tænker, at hvis man nu fik børn og gerne ville holde jul med dem og sådan noget. Det kunne måske godt få mig til at stoppe... Men jeg tror ikke, der var noget, der ville få mig til at sige, at jeg aldrig mere vil være præst. Så skulle det være et eller andet helt forfærdeligt, som jeg slet ikke sådan kan sætte mig ind i. At man mistede troen eller... (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Komplicerede enkeltpersoner kan trætte, men ikke så meget, at arbejdet som sådan trues:

Nej. Jeg tror ikke, der var noget, der kunne få mig til at stoppe. Men der er noget, der kunne få mig til at blive træt, og det er individuelle personer, som er komplicerede. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

Det samme gælder irritationsmomenter ved det kirkelige system, som dog ikke er afgørende:

Nej. Altså jeg har nogle frustrationer i forhold til systemet, hvis jeg for eksempel kommer ind på stiftskontoret og vil have dem til at hjælpe mig med et eller andet. Det er noget omstændeligt ... Men det er ikke noget, der generer mig på den måde. (R, mand i 50erne, institutionspræst)

Enkelte har overvejet et karriereskift – ikke af utilfredshed med præstearbejdet, men nysgerrighed efter at prøve noget andet, som hos O, der svarer bekræftende på, om hun nogen sinde har tænkt på at stoppe som præst:

Ja, det har jeg. Men ikke sådan at nej, nu gider jeg ikke det her mere, men mere at man kunne overveje, om man nu skulle prøve noget andet. Men ellers tror jeg nok, at jeg på mange måder fandt min hylde her som præst. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

F har været i de samme overvejelser, men droppet tanken på grund af de ulemper, det ville føre med sig:

Der har da været et par gange, hvor jeg har været lige ved at gøre noget andet. Men det har vist sig for vanskeligt både i forhold til at være væk et stykke tid fra embedet i kraft af embedsbolig og forskellige andre ting, hvor man bliver stillet dårligt. Men det er ikke sådan at jeg går og ærgrer mig. Jeg ærgrer mig ikke over nogle ting, for jeg er glad for at være præst. (F, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

Q fortæller, hvordan hun har fået opfordringer til at starte for sig selv, men foretrækker at blive hvor hun er:

Det er svært at finde et andet arbejde, som giver det, som jeg holder af ved at være her. Hvis jeg skulle noget andet, skulle det måske være uden for folkekirken. Men jeg holder af folkekirken, og vil faktisk gerne være med til at arbejde på at den skal overleve. Det ved jeg godt, det skal vi jo alle sammen arbejde på, og den måde, jeg arbejder på, det er også at sige, at folk skal have noget mere for kirkeskatten. De skal have noget mere for medlemskabet, så de føler, der er en god grund til at være medlem, og det tænker jeg, at jeg måske kan være med til at gøre her. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Overvejelser over at stoppe hænger ikke nødvendigvis sammen med utilfredshed eller frustrationer i forbindelse med arbejdet, men kan ses som en konsekvens af de krævende sider ved jobbet, som E sammenligner med at være elitesportsudøver:

Jeg kan ikke finde noget bedre, og det er også meget meningsfuldt, men det er også så krævende. Lige som en professionel fodboldspiller har et

vist antal år i sig, så kan hans fysik ikke mere, sådan tror jeg også det er med min mentale fysik. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Helbredet som en ubekendt faktor og den indsigt i livets skrøbelighed, man får som præst ved begravelser, nævnes af I som en faktor, der kunne få ham til at overveje at stoppe før tid:

Det kunne for eksempel helbredet. Jeg har været ude på grænsen på et tidspunkt, og det slider jo. Og så har jeg begravet alt for mange mennesker, som sagde, at nu skulle de lige have det sidste med på arbejdsmarkedet, og så smuttede de. Så jeg har ikke besluttet noget endnu, og jeg er glad for mit arbejde, men jeg lukker ikke nogen dør i. (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Den ujævne arbejdsbelastning fremhæves af Z som en frustration, der – på trods af at hun umiddelbart har svaret benægtende – i perioder med spidsbelastning kan få hende til at overveje at stoppe som præst:

Jeg kan sommetider blive frustreret over, at man arbejder så ujævnt som præst. Det er rigtig svært at planlægge ens uge. Det kan godt frustrere mig, at nogle uger ligger jeg vandret, og så andre uger, der har jeg luft. Men sommetider skal jeg lige omstille mig: Nå men hvad er det så for en bunke jeg skal gå i gang med af alt det, der ikke lige blev nået i foregående uge, fordi det bare handlede om at komme igennem ugen. Og når jeg er mest frustreret over det, der kan jeg godt tænke, om man skulle lave noget, der var mere reguleret. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Hensynet til familien og ønsket om at holde fri nævnes af H som en grund til at stoppe som præst:

Det skulle være for at holde fri. Og så skulle det for at kunne være familie på lidt andre vilkår. Der har jeg da, specielt da mine børn var mindre, overvejet meget, om jeg ikke skyldte dem at finde på noget andet at lave. (H, kvinde i 50erne, sognepræst på landet)

Hensyn til familien, personlig udbrændthed og tanken om en konflikt med menighedsrådet om arbejdets retning er årsager, der ville kunne få C til at overveje at stoppe:

Så skulle det være, at det var for uforeneligt med mit familieliv. Altså hvis jeg kunne se, jeg ikke kunne få det her til at hænge sammen i forhold til mine børn, jamen så kunne jeg blive nødt til at holde jo, fordi de er jo trods alt det vigtigste. Jeg ville også sige udbrændthed, altså hvis der kommer et tidspunkt, hvor jeg ikke længere synes, det er sjovt. Hvis der kommer et tidspunkt, hvor jeg ikke længere synes, jeg kan gøre den forskel, som nødvendigvis må til.... Jeg har altid sagt, at en af de ting, der kunne få mig til at forlade mit præsteembede eller i hvert fald mit embede det var, hvis det var et elendigt menighedsråd (griner). Hvis ikke man kan få det til at fungere. Så er fire år lang tid. Altså hvis de nu vil skabe en helt anden kirke end det, jeg synes jeg gerne vil være med til, så kan jeg jo ikke være i det. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Noget tilsvarende kommer til udtryk hos en D, som forestiller sig at modstand fra et uvilligt eller uvidende menighedsråd ville være en potentiel grund til at stoppe som præst:

I forhold til vores kerneydelser, de kirkelige handlinger og gudstjenester og alt det vi laver af aktiviteter, der er der ikke noget, der gør at jeg kunne forestille mig, at jeg sagde, at nu stopper jeg. Nu vil jeg ikke mere. Jeg kunne forestille mig – det lyder virkelig negativt over for menighedsrådet, men jeg kunne forestille mig, at et menighedsråd, som slet ikke ville, det jeg ville, og slet ikke havde nogen forståelse for, hvad en kirke var, kunne være med til at gøre, at jeg ikke ville være præst mere. (D, mand i 40'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Bortset fra uforudsete personlige omstændigheder ville noget af det, der kunne få L til at overveje at stoppe, være administrative opgaver, som han finder meningsløse:

Nej, det kunne jeg ikke forestille mig. Jeg ved ikke, hvad det skulle være. ... Jo, hvis de laver rigtig mange flere ting lignende det der med kirketællinger... det kan jeg simpelthen ikke arbejde med. Jeg synes, det er så tåbeligt. Nej men ellers så kunne jeg ikke forestille mig at stoppe. Man kan aldrig vide, hvad der kommer til at ske. Man kan komme til at fejle et eller andet eller der kan ske alle mulige ting, men ikke, hvis jeg har det som jeg har det nu. (L, mand i 40'erne, sognepræst på landet)

På trods af, at han ikke selv har stået i situationen, giver B udtryk for, at strid med menighedsråd eller kolleger ville være en faktor, der kunne få ham til at stoppe:

Jeg har set nogle af de konflikter, der er rundt omkring, og hvis jeg var ramlet ind i en eller anden strid med menighedsråd eller en kollegastrid, så ville jeg tænke, at så kan det være det samme. Så var jeg væk. Det vil jeg ikke bruge mit liv på. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

N overvejer, om man på forhånd kan vide, hvornår nok er nok, men peger samtidig på at de basale arbejdsforhold må være i orden:

Jeg er ikke sikker..altså hvornår får man den der dråbe, der får et bæger til at flyde over? Det ved man aldrig, fordi man ser det jo ikke. Altså jeg synes, det er nogle urimelige forhold, når de basale ting ikke fungerer. Det vil jeg simpelthen ikke finde mig i. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Gnidninger i hverdagen er ifølge V noget af det, der kunne få hende til om ikke at stoppe, så overveje at flytte:

Fnidder. Alle de der møder og det der samarbejde i kirken, der nogle gange tager for lang tid og dræner en for overskud. Dårligt fungerende fællesskaber i kirken. Ja. Det tror jeg, det kunne få mig til i hvert fald at søge noget andet. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Noget lignende kommer til orde i interviewet med T, der ikke oplever hverdagen som uproblematisk, men finder glæde i opgaverne i menigheden. På spørgsmålet om der er noget, der kunne få hende til at overveje at stoppe eller søge væk, svarer hun:

Ja, det er der. Jeg synes simpelthen at det er dårlig ledelse og samarbejdsproblemer hele tiden hele vejen igennem. Det dræner mig og tager noget af min arbejdsglæde. Men når jeg sorterer alt det fra og tænker på selve mit arbejde og min menighed, så er jeg utrolig glad for det. Så jeg er meget splittet, for jeg skal også tænke på mit helbred og på min familie og på mig selv, og om jeg holder til det, eller om jeg sådan skal afvente og se om ikke forholdene bliver bedre og så være her og falde til ro i det. Så på den måde kan jeg godt være i tvivl om, jeg er her om 10 år. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Misforholdet mellem et grundlæggende ønske om at være præst og dårlige oplevelser som ny fremhæves også af X:

Jeg overvejer, om det er det, jeg skal blive ved med at lave, til trods for at jeg kan se at det er det, jeg bliver nødt til at lave. Forstået sådan at der er en god præst gemt, men at der i hvert fald er en del, der har slukket gnisten i det... Og der er det jo også, at man er lidt mere påvirkelig og hviler ikke så meget i sig selv, når man er ny. Men der har i hvert fald været nogle udfordringer med menighedsråd og provst, som har gjort det meget svært at finde sig til rette. (X, mand i 30'erne, sognepræst på landet)

Overvejelserne om fremtiden kan også hænge sammen med folkekirken generelle udvikling, som kommer til udtryk i interviewet med Y. Om hun fortsætter som præst, beror grundlæggende på, om arbejdet fortsat er meningsfuldt for hende selv:

Det tror jeg simpelthen handler om, hvordan folkekirken udvikler sig. Om højmessen får lov til at leve videre. Hele denne her tradition omkring vores salmeskat og prædikenforberedelse og et liturgisk rum, hvor man træder ind og bare er i den time... En pause fra alt muligt andet, hvor

man sådan falder ind i en rytme, nadveren og sådan nogle ting. Selvfølgelig vil jeg ligesom alle andre imødekomme folk og være bevidst om den virkelighed og dagligdag, vi lever i. Men hvis vi er alt for forhippede på at trække folk ind alene ved hjælp af gimmicks og en generel lethed, så tror jeg på sigt ikke, at det gavner hverken kirken eller folket. Vi skal blive ved med at have fokus på det kristne budskab, fordi det er godt og vigtigt for alle. Vi skal bevare en seriøsitet, dybde og højtidelighed, fordi det er det, vi som kirke er god til, og det må vi ikke svigte, bare fordi vi på den korte bane vil tælle mange kirkegængere. Men hvis underholdningsværdien bliver større end indholdet, vil jeg ikke kunne holde det ud. Så giver det ikke nok mening for mig selv, og det skal et arbejdsliv gøre. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Sammenfattende kan informanternes svar tolkes som udtryk for en høj grad af arbejdsglæde, som kan ses i sammenhæng med den grad af meningsfuldhed, som de oplever i det daglige. På trods af travlhed, arbejdspress og oplevelser med dårlig ledelse giver flere udtryk for, at de ikke kan tænke sig noget andet eller mere meningsfuldt end at være præst, og at der skal alvorlige personlige omstændigheder til, for at man vil overveje at stoppe.

På den anden side peger interviewene dog også på alvorlige omstændigheder ved arbejdet, som kan lede dertil, herunder konflikter med menighedsrådet i skikkelse af modstand mod præsten eller uenighed om de arbejdsmæssige prioriteringer. Set på baggrund af interviewene som helhed synes det afgørende for informanternes vurdering af fremtiden, om arbejdet fortsat giver mulighed for at realisere det, de personlig finder vigtigt. Oplevelsen af at gøre en forskel og mulighed for at handle og udføre arbejdsopgaverne i overensstemmelse med egne værdier, lader overordnet til at være en vigtig faktor for om informanterne også ser sig selv som præster i folkekirken om 10 år.

4.3.4 Den gode præst

Informanterne blev afslutningsvist som en kondensering af interviewenes indhold bedt om at give deres personlige definition af den gode præst. For nogles vedkommende var svaret ganske kort, mens andre svarede mere udførligt.

Mere generelt kan det at være en god præst kondenseres til udsagnet om at passe sit arbejde på luthersk vis, som I gør med en latter, der antyder en vis ironisk distance til spørgsmålet:

Det er jo en, der passer sit arbejde i kald og stand, havde jeg nær sagt (griner). (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

U når frem til, at det at passe sit arbejde må kvalificeres gennem henvisning til præsterollen som den overordnede ramme, som det individuelle udtryk føjer sig ind i:

Det er et svært spørgsmål. Altså det er selvfølgelig en, der gør sit arbejde godt. Der synes jeg, at præsterollen er vigtig som en grundlæggende definition af, hvad det er at være præst. Og når man har det tøj på plads så kommer så personen. Forskellige personer som udfolder det på deres personlige måde... Men altså kernen i det hele må være, at man gør sit arbejde godt. Opmærksomt, ansvarsfuldt. (U, mand i 60erne, sognepræst på landet)

B identificerer troværdighed som en afgørende dimension, hvor decorum, lokale forventninger og personens individuelle udtryk virker sammen:

Jeg tror, en god præst er en præst, der prøver at tage sit liv og sit arbejde alvorligt og virker troværdig i det, han eller hun har med at gøre. Altså det gamle decorumbegreb er ikke helt gået af mode. Jeg tror faktisk, det betyder, at man kan kombinere sit liv og sit præstevirke, uden at det mærkes som en spændetrøje. Vi er så forskellige, men heldigvis er der ikke et facit for, hvordan man er en god præst. Og det tror jeg er meget

vigtigt at forstå, at det netop hænger sammen med personligheden og stedet også. Det hele skal helst gå op. (B, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Troværdighed fremhæves også i Ns korte definition:

En god præst er en troværdig præst. (N, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

F peger på helheden af faglig opgavebevidsthed og evnen til at indgå personligt i mødet med menigheden:

En god præst er en person, som fortsat reflekterer over sit grundlag som evangeliets forkynner, og et menneske, der går ind i et møde med sin menighed. En person, som finder ind i en helhed på sin særlige måde og har blik for hvad andre mennesker kan byde på, og måske få sat andre mennesker i spil. (F, mand i 60erne, sognepræst i byen)

Integrationen af faglig og praktisk viden betones af R, der samtidig peger på præstens rolle i forhold til det omgivende samfund:

For mig i den her stilling er det en, der hele tiden bliver ved med at beskæftige sig med de her spørgsmål og bliver en dygtigere og dygtigere teolog med årene og på alle planer. Både på det tavse intuitive og på det reflekterende intellektuelle plan. Jeg synes også en dygtig præst er en, der er intellektuel i et omfang, så han kan blande sig i samfundsdebatten. (R, mand i 50erne, institutionspræst)

Dobbeltheden af forpligtelse over en betroet opgave og mødet med konkrete mennesker som det sted, hvor budskabet skal formidles, udtrykkes af E:

Det er at føle sig forpligtet på det, man er sat til, samt møde folk, der hvor de står. Eller det menneske, for det er jo altid den enkelte, man står overfor. Altså at man ikke taler over eller forbi, og det kan man jo nemt,

men forsøger at møde folk der, hvor der er. De to ting vil jeg sige, det er helt klart det vigtigste. (E, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Et kendetegn ved den gode præst er ifølge L tilgængeligheden for de mere distancerede medlemmer af kirken, som understøttes af det personlige kendskab:

Det er en, som folk, der ikke kommer så meget i kirken, føler de kan gå hen og snakke med og blive taget alvorligt. Det synes jeg. Det er jo en god ting ved at bo her altså ude på landet. At folk ved godt, hvem man er. (L, mand i 40'erne, sognepræst på landet)

Betydningen af at være folkeligt uhøjtidelig omkring sin egen person og samtidig inkarnere rollen som sjælesørger og prædikant betones af Y:

Det er en, der er tillidsvækkende. Tillidsvækkende og også folkelig. Altså som man både har lyst at betro sig til en og have en følelse af, at det ikke kommer videre. Det synes jeg er vigtigt. Men også det her med at man netop ikke har et eller andet embedssyn, at man er noget særligt. At man bare er en af folket og god til både at snakke med dåbsfamilier, men egentlig også har det hyggeligt med de ældre i sognet og kan se en værdi i det også. Og så er en god præst en god prædikant. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

J karakteriserer kort og godt den gode præst som en god lytter:

En, der lytter. Det vil jeg sige. (J, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Evnen til at lytte kombineres af D med evnen til at sætte sig selv til side og ikke falde for fristelsen til at være den, der altid har det sidste ord:

Det er nok en, der lytter, og så er det en, der ikke har et ego, der skal plejes. Altså præster med paver i maven, det går ikke. Altså være lyttende, være åben, være opmærksom og lad være med at have et ego. Fordi det

er jo også faren. Det er jo præstesygen. Når man kigger hen på præsten: nå men så kan præsten også lige runde af, eller også lige rekapitulere hvad det er, vi lige har hørt. (D, mand i 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

Praktisk tilgængelighed, evnen til at tale med folk og mestring af kunsten at prædike nævnes af O som kendetegn på den gode præst:

Jeg synes, en god præst er en, som kan snakke med folk. En god præst er en, man kan få fat i, så man ikke skal ringe forgæves hele tiden. En god præst er også en præst, der kan holde en ordentlig prædiken. En god samtalepartner, en god prædikant, en man kan få fat i, en der står til rådighed på den gode måde. (O, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Hvad der kendetegner en god prædikant bestemmes nærmere af P, der ser evangeliets tiltale som forudsætning for opbyggelse af tilhøreren:

Det er en præst, som er god til at have kontakt med mennesker og er god til at lytte og forstå mennesker. Og så synes jeg med min tradition og kultur, at en vigtig, vigtig ting ved en præst, er, at han kan forkynde evangeliet. Prædike i stedet for at holde foredrag og fortælle interessante ting, og på god gammel luthersk vis formulere evangeliet, så det når mennesker til tro og opbyggelse. Det er også en stor kunst. (P, mand i 60erne, sognepræst i byen)

Det at være tilgængelig, lyttende som samtalepartner og en god kommunikator skal ifølge G kombineres med en tydelighed omkring præstens egen tro, der opfattes som vigtig udadtil²⁸:

En god præst er tilgængelig for andre mennesker, en god præst er lyttende og en god præst er også klar i mælet omkring sin tro. Altså jeg tror, folk har behov for at vide, hvor præster står, for at de er gode. Og så vil

²⁸ I den uge, hvor interviewet fandt sted, kørte der en intensiv debat i dele af pressen om præsters tro på reinkarnation, som flere informanter berørte undervejs, og som bl.a. også kommer til udtryk i interviewet med E.

jeg sige, at en præst også er en dygtig kommunikator, og det vil jeg gerne selv stadig arbejde på. At kunne levere en prædiken, som når ud over prædikestolen. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

Betydningen af at være transparent omkring sin egen tro og praksis kommer også til udtryk hos M:

Jeg tror, en god præst skal være en, der er ærlig omkring sin tro og omkring sig selv, og på en eller anden måde ikke er bange for en gennemsigtighed i sit liv og sine ord og sin hverdag. Tror jeg, jeg vil sige. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Betydningen af den personlige dimension uddybes af V, der også understreger det vigtige i at finde frem til det individuelle udtryk, som både kan rumme ens tro og tvivl:

Det er vel at være den præst, som passer med ens person. Det vil jeg tro. Og det bliver man vel ikke færdig med at justere eller finde ud af. Autentisk, er det ikke sådan et fint ord. Altså nogle gange bliver man jo i tvivl om, om det her er mig, og det spejler sig jo også i ens præstedel. Men det er da at forsøge at være præst, som den person man nu er. Og tro på det. (V, kvinde i 40erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Betydningen af den personlige dimension kommer for X også til udtryk i præstens fejlbarlighed:

En god præst viser med det, man siger, og det man gør, at det er okay at lave fejl – for det gør vi alle sammen. Det gælder bare om at se dem i øjnene og komme videre. Så han er nok en som oplever sig tilgivet af både Gud og overbærende menigheder, så han selv vil gøre det samme. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

H understreger præstens rummelighed som et ideal, hun ikke selv helt oplever, hun lever op til:

Det er en der kan rumme menigheden med alle dens skævheder. Og det kan jeg ikke. Jeg bliver enormt irriteret på dem nogle gange (griner). Så på den måde er jeg ikke en god præst. Men det gode ved mig er, at jeg bestræber mig på det. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

A finder viljen til at være til stede i sognet vigtig – sammen med viljen til at inkarnere det budskab, hun formidler:

En god præst er en, der vil sit sogn og vil være der. Ja, og som rundhåndet vil formidle Guds kærlighed, nærvær og bekræftelse. (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Den ægte lyst til at involvere sig ses af S som afgørende – sammen med evnen til at kende sin egen begrænsning, der er nødvendig:

At man gider det, tror jeg. At man gider snakke med de gamle damer, der skal snakkes med. At man gider lege med de børn, der skal leges med. At man gider menighedsrådsmøder, selvom de ikke altid er lige sjove. Jeg tror bare, at man skal have lyst til det. Ellers så holder det ikke. Så skal det også være en præst, der kan sige nej, når der skal siges nej. Så man ikke knækker halsen. (S, kvinde i 30'erne, sognepræst på landet)

Evnen til formidling af budskabet og vigtigheden af fysisk og mentalt nærvær i menigheden uddybes af C:

En god præst, vil jeg sige, er en, der kan formidle sit budskab på en måde, så andre kan bruge det, og som samtidig oplever en præst, der er nærværende og deltagende og til stede. Altså som er hvor folk er simpelthen. (C, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Som forudsætning for at fungere som forkynnder peger Q på betydningen af at solidarisere sig med sin samtalepartner og selv rumme ambivalensen mellem eksistensens spørgsmål og kirkens svar:

En der vil tage sin egen medicin.... Tør være åben over for livets usammenhængenhed, og det er jo der, hvor det skurrer som præst, at på den

ene side, så har vi hele sandheden, og Jesus der er vejen, sandheden og livet, og på den anden side har vi et liv, hvor der ikke nødvendigvis er brug for den Jesus, der er vejen, sandheden og livet. Så det at rumme begge dele. Nu siger jeg alt det, som jeg synes er en god præst, før der overhovedet er forkyndt noget. Som netop er jordbunden, og der tænker jeg at have meget mere fokus på den jordbund, og så skal forkyndelsen nok komme. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Betydningen af at være til stede som person fremhæves af T, der taler om det vigtige i at nærværende og have hjertet med i det, man gør:

Det er en, der kan være nærværende. Hellere lave lidt for lidt end for meget og så være til stede i det, man laver, sådan at menigheden kan mærke, at hjertet er med. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Z uddyber betydningen af nærvær for folks oplevelse af præsten og konkluderer, at det er noget af det vigtigste i arbejdet:

Det er en nærværende præst. Jeg bliver mere og mere bevidst om, at nærvær og indfølelse er noget af det vigtigste i vores job, og jeg tror tit, det er det, der gør forskellen mellem en god præst og en dårlig præst, altså hvad der opleves som en dårlig præst. Når mennesker føler sig dårligt behandlet af præsten, så handler det som regel om manglende nærvær og manglende indfølelse. (Z, kvinde 40'erne, sognepræst i byen)

Set fra den anden side beskriver K den gode præst som én, man kan stole på, og som gør en forskel i den situation, man står i:

Det er en, som man kan stole på, og som gør en forskel, som bringer en noget godt lige præcis i den situation, man nu står i. (K, mand i 40'erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Sammenfattende kan definitionerne på den gode præst ses som en understregning af de kvaliteter, der for informanterne kendetegner præsten i mødet med kirkens medlemmer. I det omfang, informanterne fremhæver konkrete kvalifikationer, er det, der trækkes frem, i høj

grad personlige kompetencer som åbenhed, integritet, empati, nærvær og evne til at lytte. Og når det gælder præstens professionelle faglighed lægges der vægt på tilgængelighed, høj etik og evnen til at kommunikere evangeliet i øjenhøjde med de mennesker, hun har for sig.

4.4 Grundlaget

Med til billedet af, hvad det vil sige at være præst, hører også selvfølgelig spørgsmålet om, hvad der udgør grundlaget for præstens virke, eller med andre ord, hvad det er der konstituerer præstens legitimitet i menighed og samfund. I interviewene belyses dette overordnede spørgsmål på to forskellige måder. Den første måde omhandler præstens faglighed ved at stille spørgsmålet: Hvad er det særlige, præsten kan? Den anden måde, hvorpå undersøgelsen nærmer sig grundlaget for præstens arbejde, er gennem begreberne kald og embede, som kan ses som udtryk for forskellige fortolkninger af, hvad præstens virke teologisk set hviler på. I dette sidste hovedafsnit skal vi se nærmere på, hvad informanterne siger om disse emner.

4.4.1 Det særlige, præsten kan

På spørgsmålet om, hvad der er præstens særlige kunnen eller faglighed, henviser U til den formelle kompetence, som er givet i kraft af præstens ordination, og som sætter ham i en helt særlig position:

Det afgørende som præst, det er at man er den, der kan gøre det, som står i præsteløftet eller præstevielsen: at man er den, der kan tilgive mennesker deres synder... Og at præsten er den eneste, der må lede gudstjenesten; nadveren må uddeles, hvis præsten også er der, og præsten er ikke den eneste, der må døbe, men den eneste, der må døbe i gudstjenesten. Og det er jo, fordi præsten har den ordination, som gør, at han kan stå og tilgive mennesket deres synd i Guds navn, og det mener jeg faktisk, det er den dybeste grund i det at være præst. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

I peger på det særlige ved præsten som noget, der dels er knyttet til funktionen som ritualforvalter ved livets biografiske knudepunkter, og dels til præstens uddannelse, som sætter ham i stand til at forbinde budskabet med den konkrete situation:

Jeg tror, vi har nogle ritualer. En del af dem, der melder sig ind i folkekirken, er nogle, der har været til såkaldte borgerlige begravelser og efter den oplevelse skal det altså ikke overgå dem. Jeg kan i hvert fald nævne 6-7 indmeldelser på den konto. Og så tror jeg også det, at præsterne trods alt har en uddannelse med sig, også når man skal holde en begravelsestale. Som i onsdags, hvor de pårørende havde skrevet salmer og det hele ned, så vælger jeg en af de salmer, som jeg synes passer, og som jeg tager udgangspunkt i. Og så tror jeg også, det kristne budskab stadigvæk betyder noget.... Så jeg tror både det kristne budskab og det at vi har nogle traditioner og ritualer, det gør en forskel. (I, mand i 50erne, sognepræst i byen)

H fremhæver det særlige for sit eget vedkommende, som hun også mener må være paradigmatiske for præsten som sådan, som evnen til at "sætte ord på" menneskers liv og at tolke det i sammenhæng med kirkens tro:

Jeg er enormt god til at sætte ord på det folk ikke selv kan sætte ord på. Det tror jeg. Eller jo det er jeg. Hvis folk fortæller mig noget, og jeg så går ind og laver en tale, hvor jeg forholder mig til det, de har sagt, så sker det tit de siger, at sådan havde de aldrig tænkt på at formulere det, men hvor er de glade for, at jeg har sagt det for dem. Men de har jo faktisk selv givet mig det. Det særlige en præst skal, det er at tage det enkelte menneskes specifikke situation og sætte ind i den relation som er fællesskab med Gud og næsten. At gøre det generelle specifikt og omvendt. (H, kvinde i 50erne, sognepræst på landet)

D karakteriserer præstens særlige kunnen som det at give rum for sorg og glæde og med kommunikation af et frisættende budskab:

Jamen, hvis vi nu tænker en bisættelsessamtale – jeg tænker jo altid på "Høstgildet", altså: "hvad kan du præst". Altså jeg kan jo ikke noget, jeg kan jo ikke få den døde til live igen, og jeg kan heller ikke og skal heller ikke tage Guds ansvar på mig. Altså, når Gud har lavet noget møg, så er det Guds ansvar. Men jeg kan være med til at give et rum for sorg og for glæde, og give mulighed for at de kan vide, at man kan lægge noget over i andres hænder, at man ikke skal bære det selv. (D, mand i 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

På linje med D understreger E, at det særlige ved præsten er budskabet: det at han kommer med noget, der er godt, men som han ikke selv har fundet på.

Jeg har simpelthen noget at bygge på, som jeg ikke forstår særlig meget af selv, men det er ikke op til mig selv. Det er ikke mig, der skal finde på, men jeg har noget godt at give videre af. At det er vigtigt og det er godt. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

S hæfter sig ved det særlige som noget, præsten får givet i form af den tillid hun møder. Herudover mener hun at præstens villighed til at tale om tro gør ham eller hende til noget særligt i andres øjne:

Det særlige ved præsten er det der med, at folk bare åbner sig til dåbs-samtaler, begravelsessamtaler, til vielsessamtaler. Folk man ikke kender. Hvis man sidder til en fest. Folk har bare en tillid til, at de kan fortælle den her person, hvad der ligger dem på hjerte.... Men også det her med, at man ikke er bange for at tale om sin tro. Og måske kan det være en hjælp til nogen. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

N peger på præsten som den, der med sin egen involvering i de kristne fortællinger kan være katalysator for koblingen mellem kirkens budskab og hverdagen – og tager samtidig afstand fra forestillingen om, at præsten som person skal være særligt hellig:

Jeg hader, når det bliver så personbåret, men alligevel, så bliver det jo relationen. At få koblet relationen imellem kirkerummet og den stue, vi er i derhjemme. Og at få dem til at se, at der er en sammenhæng imellem de fortællinger, vi har som vores fundament og så deres hverdag. Det er jo det, vi kan. Jeg kan være katalysator for det, men jeg skal passe på, at jeg ikke bliver den, der træder ind og bliver koblingen... Jamen, jeg synes, det er så fint, at vi har en præstekjole. Jeg synes, det er så godt, at det ikke er mig, der er forkyndelsen, men at jeg bærer en forkyndelse. For jeg skal jo også kunne være der med mine skavanker, og jeg skal ikke være en hellig person eller en shaman eller noget i den stil. Det hellige det er et andet sted, og det er vigtigt. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

G ser sig selv som præst i en rolle, der tillader hende at sætte tabuiserede emner på dagsordenen:

Jeg kan tillade mig at tage bladet fra munden. For eksempel til en spaghetti-gudstjeneste, når jeg taler om Allehelgen, så kan jeg sige til de forældre, der er der, at jeg vil sige til børnene: "Ved I hvad, det er ikke altid, at voksne synes, det er rart at tale om død, men det er vigtigt, for det er en del af det at være menneske". Og så kan jeg kigge op på mor og far og sige til dem bagefter, at det kan godt være, at gudstjenesten afstedkommer nogle store spørgsmål til morgenmaden i morgen, men så må I tage den med, fordi det er vigtigt, at vi tør snakke om det her. Det er i hvert fald noget jeg kan som præst, og noget vi kan som kirke, det er at bryde nogle tabuer og sige, at vi skal også snakke om det, der er vigtigt. (G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)

Det særlige ved præsten kan også ses deri, at han er repræsentant for en modkultur til det omgivende samfunds resultatorientering, som X peger på:

En præst kan være til stede. En præst kan være i en situation og følge et menneske og tale ud fra en situation uden nødvendigvis bevidst at nå et mål eller flytte tilhøreren. Og der tror jeg, vi har en unik stemme i forhold til meget af det andet, der sker i samfundet, hvor man hele tiden

skal udvikle sig og skal videre og skal blive klogere og opnå en kundskab. Men at man netop med præsten og kirken et øjeblik kan hvile og være i den situation, man er i. At man ikke nødvendigvis er alene, fordi man er samlet med nogle andre til en gudstjeneste eller til en handling, men at Gud også er med i de ting. (X, mand i 30erne, sognepræst på landet)

K peger ligeledes på præsten som repræsentant for en modkultur, og henviser herudover til den faglige kompetence, der ligger i uddannelse og praktisk erfaring med at håndtere eksistentielt vigtige situationer:

Vi kan tillade os at være dem, vi er på en eller anden måde. Vi kan stille dybe spørgsmål til folk. Vi kan have det sjovt med folk. Folk ved, at vi har ro, at vi er afslappede. Der er mange, der arbejder ude i det pulserende erhvervsliv, der skal levere varen; det er resultater det hele. Det giver os præster en enorm frihed, at vi ikke har de der bånd og byrder. Det kan vi, som ingen andre kan. Og så har vi også en enorm ballast og enorm viden qua vores uddannelse, og hvad vi har læst og studeret på egen hånd. Vi kan vel ikke sige, at vi har mere livsvisdom end andre, men vi har forhåbentlig heller ikke mindre. Nu ved jeg ikke, hvor mange bisættelser, jeg har holdt i år, men det giver også masser af livsvisdom. At lytte til mennesker. (K, mand i 40erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Kombinationen af teologisk faglighed og praktisk menneskelig erfaring betones af Z:

Oversættelses- eller formidlingsopgaver, det er den ene af de ting, man kan som præst. Og det andet man forhåbentlig kan som præst, og som man jo har meget brug for i begravelsessammenhænge, det er jo sådan et nærvær. Jeg ved ikke, hvor meget man kan sige, man er uddannet til det, men jeg tror også det kommer af, at man får noget erfaring, og man har været der før. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Præstens betydning som ligeværdig samtalepartner, der ikke agerer ud fra en bestemt dagsorden, er ifølge Q noget af det, der er med til at gøre

hende særlig – sammen med det at kunne stille sig til rådighed som kristent medmenneske:

Jeg tror, jeg er en, der er i øjenhøjde på den her institution, med min måde at lytte på og være med i samtalen. Jeg er med i både uvisheden og afmagten. Jeg vil ikke afskaffe den. Jeg vil bære med på den. Og det tror jeg er, jeg er den her i huset, der gør. Det er der ikke ret mange, der gør. Det er egentlig Jesu efterfølgelse i praksis. Og så er det at kunne låne folk ord og nærvær, som de ikke selv kan finde på og give sig selv i situationen, når man beder en bøn og lyser en velsignelse. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

Betydningen af præstens erfaring og menneskelighed og evnen til at trække på sin faglighed, hvor det fornemmes relevant i situationen, kommer også til udtryk hos V:

Nogle gange kan man formidle, hvad man selv tror på. Nogle gange er det bare at lytte. Jeg har ikke den der klare strategi: sådan gør jeg som præst. Jeg tror, jeg lytter og fornemmer mig lidt frem og følger mine indskydelser. Når det går godt, så synes jeg egentlig, det er at være til stede som et menneske, der jo også har nogle fortællinger og nogle billeder og ritualer med sig, som man kan gøre brug af. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

Også C opfatter præstens særlighed som en kombination af lyttende nærvær og evnen til teologisk medspil. Herudover fremhæver hun den særstilling, præsten har i kraft af tavshedspligten:

At være med folk, der hvor de er. Jeg tænker, det er det, der er det særlige, fordi det er jo det, de fleste af os har brug for. Det er at være med folk, der hvor de er. Jeg tror egentlig, det er så enkelt som det. Og så er det jo klart, at jeg teologisk set har nogle ting, jeg byder ind med. Nærværet, og så den kendsgerning, at når mine sognebørn kommer her, så ved de jo, at det bliver mellem dem og mig. De er også beskyttede på en eller anden

måde. Jeg har jo min tavshedspligt, og det vil sige, at når de kommer herind, er der et særligt rum, hvor de kan være 100 % trygge og vide, at det kommer ikke andre steder end her. Så ja, jeg kan gøre noget som præst, men jeg kan ikke udrette det alene i hvert fald. Der er flere ting i spil, og det er også det, der er så fantastisk ved det, jeg laver. (C, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

T peger på præsten som den tålmodige lytter, når alle andre er holdt op:

Jeg tror egentlig bare, det er at være til stede. At jeg kan sætte mig ned og lytte. Jeg tror, at når man kan gå fra en højmesse, hvor man føler, at man har opnået en eller anden form for ro og sådan gå derfra og føle, at man har fået god tid. Jeg oplever jo, at når vi sidder i sorggruppen, og de får lov til at fortælle deres historie igen og igen; når de siger, at på et eller andet tidspunkt er vores omgangskreds blevet træt af at høre på mig, men så er det rart at kunne komme her og stadigvæk have nogle, der lytter. Det synes jeg giver mening. At folk føler sig set og hørt og på en eller anden måde kan gå derfra med en ro, som de måske ikke lige havde, da de trådte ind ad døren. (T, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Præstens særlighed kan også forbindes med oplevelsen af ikke at komme alene, men som repræsentant for noget større, eller som en form for Kristusnærvær, som J giver udtryk for:

Jeg tror, det er det at vi kan tale og høre og mærke efter, hvad det er, Kristus har at sige os. Jeg tør jo tage den samtale med dem, som de ikke tør tage med andre. Og så ved de, at jeg har tavshedspligt. Hvor rigtig mange jo møder institutionen og staten: så er der sygeplejersken, så er der hjemmehjælperen, og alle sammen skal indberette til socialforvaltningen og alle de andre. Det betyder også meget. Så der er en umiddelbar og oprigtig tillid, men også at jeg ikke kommer alene. Det er faktisk min overbevisning. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Præstens særlighed knytter sig for M eksplicit til den religiøse dimension, som adskiller hende fra andre (dygtige) fagpersoner:

For mig er det ekstra skridt, jeg kommer med som præst, og som måske en god socialrådgiver ikke kan komme med, det er den dimension, at vi kan bede til den Gud, der elsker dig. Det synes jeg er det, vi kan som kirke, som du ikke kan finde andre steder. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Også R peger på den religiøse praksis som det vigtigste i præstens professionelle faglighed – endnu vigtigere end den teoretiske refleksion, som han også lægger stor vægt på:

Det allervigtigste i, hvad jeg mener en præst kan, det er bøn. Og det har jeg oplevet flere, der siger. Det er et eller andet med at du træder ind i en anden dimension, så det, vi lige har talt om, bliver løftet. Det er jo en lille gudstjeneste, der opstår efter samtalen. (R, mand i 50'erne, institutionspræst)

Det særlige kan også knyttes sammen med personlige kompetencer, som når B påpeger nødvendigheden af at supplere den teologiske ballast med personlige kvalifikationer:

Det er måske egentlig, at jeg kan spille mig selv ind. Både i en teologisk kontekst, og også meget praktisk, forstået på den måde, at det også er mig, der kan alt det med at få de andres computere til at virke. Men jeg tror faktisk også det er noget med, at jeg kan få folk til at føle sig godt tilpas på stedet. Altså selvfølgelig skal man have sin teologiske ballast i orden, men hvis du skal være en ordentlig præst, så handler det meget om de personlige kvalifikationer. Det kommer vi ikke udenom. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Også O betoner evnen til at snakke med folk, og her særligt de mere distancerede medlemmer af folkekirken, som en afgørende ting:

Jeg tror, jeg er god til at snakke med folk. Er det også det særlige ved præsten, tænker du? Det ved jeg ikke, om man generelt er. Det er i hvert fald vigtigt, synes jeg. Det er det særlige en præst skal kunne, fordi det er jo indgangsvinklen til de her mennesker. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Som citaterne viser, kan spørgsmålet om det særlige besvares på mange måder. Dels kan det tolkes som et spørgsmål om præstens position i menigheden, som er givet med nogle bestemte opgaver, som han eller hun skal udføre, eller den tillid, præsten nyder, og som ikke mindst kommer til udtryk i den adgang, han eller hun har til menneskelivets eksistentielle knudepunkter.

Sammenfattende kan spørgsmålet om det særlige tolkes som et spørgsmål om, hvad der konstituerer præstens særlige faglighed eller kompetence, og her peger interviewene overordnet i to retninger. Den ene retning peger på præsten som teologisk fagperson, der optræder som fortolker af eksistensen; præsten er den, der kan sætte ord på det, som mennesker ikke selv kan sætte ord på, som kan hæve det specifikke op til noget generelt menneskeligt, og bringe det evangeliske budskab ind i den konkrete situation.

Den anden retning betoner betydningen af præsten som medmenneske; præsten som den, der ved at være unddraget det øvrige samfunds målrationalitet kan være til stede som repræsentant for noget større; Gud eller det kristne fællesskab. Ud fra citaterne synes der ikke at være tale om et enten-eller; for informanterne befinder det faglige og det personlige sig på et kontinuum, hvor nærværet og det at være til stede som menneske udgør den første forudsætning for at kunne tale ind i situationen og blive hørt.

4.4.2 Kald

Hen mod slutningen af interviewene blev informanterne præsenteret for begreberne kald og embede og spurgt, om det var ord, de selv ville

bruge om det at være præst, og hvad de i givet fald forbandt med dem. Som afslutning på præsentationen af det empiriske materiale skal vi her se nærmere på deres udsagn om henholdsvis kaldet og embedet.

I opposition mod embedsbegrebet, som for A konnoterer magt og myndighed, foretrækker hun at se sig selv som tjener, der er kaldet og udvalgt af menigheden med en bestemt opgave:

Jeg er tjeneren og kan i Guds tjeneste tilbyde en invitation, og så skal jeg ikke dømme eller vurdere, om dit syn på et eller andet betyder, at du ikke kan være med. Så skal jeg ikke forholde mig til, hvordan folk tager imod invitationen. Det tror jeg, at jeg er kaldet til. Det er sådan en tjeneste, jeg oplever, at jeg er kaldet til (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

V uddyber sin forståelse af kald som noget, der dels placerer præsten på linje med andre, og dels betydningen af ikke at træde frem af egen drift, men fordi nogen har kaldet en til det. Adspurgt om hun ser det at være præst som et kald, svarer hun:

Jamen på samme måde som det er et kald at være menneske. Og så at man ikke kun står der, fordi man selv vil stå her i den her kirke på den her prædikestol. Man står der, fordi der er nogle mennesker, der har bedt en om at gøre det. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

For I repræsenterer kald og stand en vigtig side af det at være præst som et arbejde, man skal udføre ordentligt – samtidig med at menighedens kaldelse ses som udtryk for en guddommelig vilje:

Kald... Jamen for mig er det udtryk for, at jeg er udvalgt på vegne af menigheden til en opgave, de gerne vil have, at jeg gør ordentligt. At jeg er blevet kaldet her af Gud og mennesker. I prædikenen i søndags, det var historien om verdensdommen, da tog jeg faktisk det tema op med kald og stand. For det er jo egentlig der, man er som menneske, og det, der er ens udgangspunkt, at man skal gøre de ting, man gør, ordentligt. (I, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

F understreger betydningen af en guddommelig kaldelse som det, der giver legitimitet til det konkrete kald, der består i at udføre bestemte funktioner i og uden for kirken:

Kaldet består først og fremmest i at være præst i en refleksion over evangeliet og så kunne formidle det i gudstjenesten... Men selvfølgelig består kaldet også i den praktiske del i mødet med mennesker og besøgene. Det hænger sammen. Har det en betydning at holde sig for øje, hvem det er, der kalder? Det er jo Jesus Kristus. Det er klart. Og jeg føler meget stærkt, at hvis ikke det var sådan, så var det bare vores egne ord. (F, mand i 60'erne, sognepræst i byen)

K giver udtryk for, at det egentlige drive i hans arbejde stammer fra en indre overbevisning, men også at det udefrakommende kald fra menigheden udpeger en retning i arbejdet og opgaverne, som angiver, hvad der kan forventes af ham i hverdagen:

For mit vedkommende så kommer det både inde- og udefra. Det kommer indefra gennem bibellæsning, at jeg syntes, at jeg havde et kald til at give noget videre her. Og så er det krydret med et ydre kald, altså at nogle har kaldet mig her til pastorale opgaver her, og så er det det, de får. Jeg er kaldet til at undervise og tage mig af det, der har med kirken og det kristelige at gøre. Jeg synes, jeg har modtaget et kald her, og som præst har man måske brug for, at det bliver bekræftet fra tid til anden. Det er ikke altid, det bliver. Så må man holde sig selv lidt oppe og sige, jamen du har et kald, du er her, og du kan godt finde et andet embede, men det er her, du er kaldet. (K, mand i 40'erne, sognepræst i byen/institutionspræst)

Betydningen af at være kaldet af nogle konkrete mennesker på menighedens vegne fremhæves af Z som et udtryk for en positiv accept, der giver et rygstød i det daglige arbejde, selv om de pågældende ikke længere er der:

For mig er kaldet jo hele det, der ligesom konstituerer den opgave, jeg har som præst i lige præcis det her sogn. Jeg ved godt, at en del af dem,

dem der kaldte mig i sin tid, ikke sidder i menighedsrådet mere, men der er stadigvæk en del af dem, der sidder på kirkebænken. Og det at man ligesom er nogens præst, det synes jeg meget ligger i kaldstanken. Og det synes jeg i hvert fald er en stor gave i det her sogn, fordi hvis man først er accepteret som nogens præst, så har man også lov til at være der, når man ikke lige er på toppen. Så for mig er kaldet først og fremmest noget, som giver mig ret til at være her, også selvom jeg ikke altid magter det hele. (Z, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

På spørgsmålet om det er vigtigt at være kaldet, henviser L til den oplevelse af legitimitet, der for ham er forbundet med at være formelt kaldet af et menighedsråd:

Ja, det synes jeg faktisk det er. For menighedsrådet har selv valgt mig til at komme her, så det føler jeg, giver mig en vis legitimitet til at være her. (L, mand i 40erne, sognepræst på landet)

Modsat giver H udtryk for, at hun finder det problematisk at forbinde kaldet med en formel procedure, der ligger langt tilbage i tiden – og endnu vanskeligere at se det som udtryk for nogen form for guddommelig kaldelse:

At det sådan er et kald, det har jeg det bare underligt med det ord. Hvem skulle kalde? Menighedsrådet her har kaldet mig til at være deres præst, eller er det Gud der har kaldet mig? Ej vel. Nej, selvfølgelig har menighedsrådet engang kaldet mig, men de er jo long gone, dem der kaldte dengang, og det er jo ikke. Nej, det kan jeg ikke forholde mig til. (H, kvinde i 50erne, sognepræst på landet)

Kaldet som et lidt højtideligt ord for oplevelsen af, at livet tog en bestemt retning formuleres af P, der samtidig forstår kaldet som udtryk for noget, man livslangt er forpligtet på, også når det bliver besværligt og krævende. Adspurgte om han gerne bruger ordet kald, svarer han:

Ikke til daglig, men når vi skal være højtidelige og snakke om det, så ja. Så er det jo baggrunden for, at jeg er præst. Det var ikke det, jeg skulle være, da jeg begyndte på gymnasiet, men det blev sådan. Og det kan jeg kun opfatte som et kald, som jo både stammer fra Gud og mennesker. Og det giver også en forståelse af, at jobbet indebærer vanskelige ting, som man må tage med og slide med, selvom man synes, at det var jeg lige så gerne fri for. Hvis man har en oplevelse af, at det her er noget jeg skal, det skal jeg vie mit liv til. Sådan synes jeg, at jeg forstår det. (P. mand i 60erne, sognepræst i byen)

Kaldet som udtryk for en højere mening kommer også til udtryk hos E, der både understreger forpligtelsen og den frihed, der ligger i at erkende at det hele ikke afhænger af en selv:

Jeg forbinder det med en højere mening, at nu står du her, og så har du bare at gøre det så godt som du kan, men du er en del af en større sammenhæng. Og nogle gange så kvajer du dig, og nogle gange er det noget sludder og vrøvl, men du er også kun det her lille sølle menneske, der må gøre det så godt, som du kan. Men nu er det din dont her i livet ikke. Og det er der egentlig også noget stort ved. Nu er det lige præcis dig, der er her og sætter dine aftryk i den sammenhæng. Og også noget forpligtende. Det er jo ikke noget, man gør for penge, for det er lønnen bestemt ikke god nok til (griner). Så måske det også er en af grundene til at det hedder kaldet. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

For G er kaldet til tjeneste først og fremmest kendetegnet ved en tilgængelighed, der medfører en særlig livsform, og som kan udgøre en udfordring til et almindeligt familieliv:

Når jeg snakker med nogle af mine studiekammerater, kan jeg mærke, at den der jyske opvækst præger mig, altså at præsteembedet er et kald. Og det betyder også, at det er en livsstil på mange måder. Så det er bestemt ikke et 8-16 job... Det er meget en tilgængelighed. Det er en værdi for mig, at når jeg møder en, hvis mor jeg har bisat, og hun har et ønske om at tale, så kan jeg lægge øre til, ikke som privatperson, men som præst.

Jeg oplever, at jeg er kaldet til at tjene sognebørnene i det her lokalområde, og hvordan gør man så det bedst – det er jo det, der hele tiden skal justeres på. (G, kvinde i 30erne, sognepræst i byen)

Kaldet som ensbetydende med livsform kommer også til udtryk hos C, der uddyber, hvordan arbejdet opleves som en del af hendes identitet:

Jeg plejer at sige, at præst det er ikke noget jeg laver, det er noget jeg er. Og jeg ser det meget som en livsstil. Altså det er noget, jeg er kaldet til, og det er også derfor det er svært at sætte arbejdstider på det, for noget man er kaldet til, jamen det er jo ikke et arbejde man har fra 8-16, det er netop noget, man er hele tiden. (C, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Identitet og livsform hænger ifølge D også sammen med at være underlagt nogle lidt diffuse regler til livsførelse, som sætter en ramme om alt, hvad man foretager sig, uanset om man i egentlig forstand er på arbejde eller ej:

Det er nok lidt et kald i den gammeldags forstand, at det er ikke et arbejde og det er ikke et 7-16 job, og det er ikke kun det, at vi er på om søndagen, men det er sådan lidt underlæggende i hele livet. Der er også noget identitet i det, og de her decorumregler oveni det hele. Det er lidt at være på hele tiden. Men det er et dejligt kald. Det er et fantastisk job. (D, mand 40erne, sognepræst i blandet pastorat)

Opfattelsen af det at være præst som et særligt kald kan ifølge T føres tilbage til den iscenesættelse, der sker gennem ordinationen, og som hun oplever som tvetydig, i og med at den både sætter en helt særlig ramme om arbejdet og kommunikerer en forpligtelse, som hun har svært ved at hengive sig helt til:

Der er et eller andet udefinerbart i det her ord kald og den her måde, vi bliver ordineret på, som jeg ikke helt kan placere nogen steder, og jeg ikke helt kan finde mig selv i, tror jeg nok i bund og grund. Altså det hele er meget tungt og traditionsbundet, og det lægger sådan et vist pres og

ansvar på en, som måske kan være lidt svært at opfylde på en eller anden måde. Men samtidig er det også det, der er med til at gøre præstegerningen speciel, og det er også derfor, jeg er utrolig splittet, for jeg er ikke sikker på, at jeg ville undvære noget af det alligevel. (T, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Kaldet som udtryk for et "mere" i præstearbejdet end hvad man normalt forbinder med et job, kommer også til udtryk hos R, der peger på den totale involvering:

Jeg vil gerne bruge ordet kald forstået på den måde, at for mig er det ikke bare et job. Det er det hele. Jeg har meget mere med ind i det end et job, ligesom alle præster formentlig vil sige. Jo lad os bare kalde det et kald. For mig er det et kald. (R, mand i 50erne, institutionspræst)

J understreger betydningen af den praktiske kaldelse ved siden af den formelle, som hun oplever ved at menigheden tager imod hende og bruger hende som deres præst, og som understøtter den subjektive følelse, hun har af at være kaldet:

Jeg mener helt klart, at jeg er kaldet til det her arbejde. Også fordi menigheden har taget imod mig og kaldet mig til det. Det er jo ikke umiddelbart dem, der har siddet i menighedsrådet, som oftest er i kirken. Det er ikke altid samstemmende, men her ved jeg, at der var flere fra menighedsrådet, der glædede sig og sagde, at selv om man måske ikke lige skulle... hvad for en fløj vi nu end tilhører, så har vi alligevel valgt dig. Og så siger man ok, tak. Det gav udtryk for, at det også på den måde var et kald. Men jeg føler mig også kaldet. At sjælesorg, det er mit kald. (J, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

M fortæller, hvordan hun ser det at være præst som udtryk for et guddommeligt kald, som hun tidligt følte, men som for hende ikke stopper, når hun en gang går på pension:

Jeg tror virkelig, jeg følte et kald fra Gud, da jeg var 13 år, til at jeg skulle være præst. Jeg følte, at det var den vej, jeg skulle gå. Man kan sige, det er så en del af mit arbejde, men når jeg holder op med at arbejde for løn, så vil jeg stadig føle, at jeg har et eller andet... ja, kald er det vel stadig. Som jeg synes alle kristne har til at række ud til andre på en eller anden måde. (M, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Ifølge X kan det guddommelige kald aflæses gennem de ting, der lykkes i arbejdet og menighedens reaktion. Derimod har processen med job-søgning og besøg hos uengagerede menighedsråd gjort det vanskeligere for ham at forbinde noget seriøst med denne form for kaldelse:

Jeg kan jo i hvert fald se at jeg har et kald eller har nogle evner fra Gud i forhold til det, jeg gør. At der kommer nogen gange et større resultat, end det jeg lægger i tingene. Og det er jo meget rart, når jeg står som ung præst, at jeg så kan se, at det åbenbart falder i så god jord, det jeg gør. Der kan jeg i hvert fald se kaldet og se på frugterne, at det giver mening, at jeg netop er præst og arbejder med det. Men sådan det der med, at man er kaldet og særligt udvalgt til et sted, det er for mig simpelthen blevet afdramatiseret af alle de her besøg og prøveprædikener, og når man så godt nok bliver ansat af nogen, kan det jo sagtens være, at det meste af menighedsrådet alligevel ikke kommer i kirke om søndagen eller de øvrige kirkelige arrangementer. (X, mand i 30'erne, sognepræst på landet)

Forståelsen af arbejdet som udtryk for et særligt guddommeligt kald vækker ikke genklang hos O. Derimod kan hun godt gå med på tanken om kald og stand som udtryk for at det at være præst er en opgave, der skal udføres samvittighedsfuldt:

Kald... det er et stort ord. Altså man kan jo sige, at ethvert arbejde dybest set er et kald på en eller anden måde, altså hvis man forstår det som det at leve i kald og stand. Men det er da helt specielt, fordi du hele tiden repræsenterer en anden verden på en eller anden måde. Og det er derfor,

der også hele tiden er forkyndelse i din person, altså i den måde, du møder folk på. Men kald. At jeg sådan skulle have følt. Det hører jeg nogle gange, når man siger kald, jamen så skulle det være sådan: Bum, nu er man nødt til at vende om, nu skal man altså være præst, fordi der var et eller andet, der slog ned som et lyn. Altså sådan har jeg det ikke. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

Heller ikke U kan henvise til en subjektiv kaldsoplevelse:

Altså jeg har ikke følt mig kaldet. Det er ikke sådan, at jeg begyndte at læse teologi, fordi jeg følte mig kaldet til det. Heller ikke at blive præst, fordi jeg følte mig kaldet til det. Det er det ikke. Jeg ville sådan set ligeså gerne have været højskolelærer. Så nej, kaldet det er jeg ikke på den måde. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

N reserverer sig over for den patentering af kaldsbegrebet, som hun oplever i forhold til præstens arbejde, men giver samtidig udtryk for, at det er et godt ord fordi det opfanger det engagement, der for hende ligger i arbejdet, og som gør, at det ikke kan skilles fra personen:

Jeg synes kald er noget, vi har taget patent på efterhånden. Man glemmer at det at være sygeplejerske, det er også et kald. Man glemmer at det at være skolelærer, det er også et kald. Men det er blevet til noget, vi har taget som vores udtryk. Jeg synes, at når vi bruger ordet kald som præst, så er det lige før vi har taget patent på det. Selvom jeg synes, det er et skidegodt ord, fordi det netop siger det der 24/7, at det er lidenskab. (N, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Q giver udtryk for, at for at kaldsbegrebet skal give mening for hende personligt, må det tolkes eksistentielt som udtryk for, hvordan hendes arbejde udspringer af et personligt engagement i det kristne budskab:

Altså jeg tror på, at jeg udfylder den her plads godt, og det tror jeg da er i overensstemmelse med, at der er en, som passer godt til det her sted, og det kan vi da godt sige, at det så er Gud, som har kaldet mig til det her

sted. Det er sådan nogle ord, de siger mig ikke så meget. At jeg ikke arbejder for mig selv, men arbejder på at det kristne evangeliums tankegang skal sprede sig. Hvis det er det, man mener med kald, så har jeg et kald ja. (Q, kvinde i 50'erne, institutionspræst)

At kaldet ikke nødvendigvis betyder, at man skal være villig til at ofre familien på arbejdets alter udtrykkes klart af Y. Derimod ser hun en kaldsdimension i at være med til at fastholde det klassiske indhold i arbejdet, som for hende er forudsætningen for, at hun overhovedet kan være præst:

Hvis jeg nogensinde kom dertil at jeg synes, at det går for meget ud over mit familieliv, så sagde jeg op på dagen. Jeg føler mig slet ikke kaldet på den måde, at jeg er parat til at ofre ret meget for mit arbejde. Men jeg føler mig kaldet i den forstand, at jeg er meget bevidst omkring, hvad der sker med kirken i øjeblikket. Hele den der snak om, om man lefler for folk eller om man gør den tilgængelig, og hvor meget sælger vi ud af arvesølvet, og hele den diskussion er jeg enormt optaget af, fordi jeg selv har en følelse af, at hvis der ikke bliver tid til prædikenskrivning, hvis der ikke bliver tid til de her klassiske præstetjing, så er der ikke plads til mig i folkekirken. Jeg er præst så længe jeg kan gøre det på den måde, at de ting, der er vigtige, får lov til at fylde... Jeg ved ikke om det er en kaldstanke. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

Sammenfattende viser interviewene, hvordan kaldsbegrebet kan anvendes i en vifte af forskellige betydninger, som informanterne på forskellig måde forholder sig til. Ud over en klassisk teologisk skelnen mellem kald som udtryk for en handling eller begivenhed, dvs. i form af en ydre kaldelse fra en menighed – som ikke alle informanter finder meningsfuld – eller en subjektiv religiøs kaldsoplevelse – som andre tager afstand fra – peger interviewene også på en anvendelse af ordet kald som betoner opgavens indhold og peger på betydningen af personlig forpligtethed og engagement, eventuelt tolket gennem det lutherske begreb om kald og stand.

Set i lyset af materialet som helhed kan denne tredje forståelse af kaldsbegrebet tolkes i forlængelse af den betydning, som informanterne tillægger den personlige dimension i definitionen af den gode præst og det meningsfulde arbejde. Kaldet involverer person – på godt og på ondt, og det kommer også til udtryk i informanternes stillingtagen.

4.4.3 Embede

På samme måde blev informanterne spurgt, om de brugte ordet embede om at være præst, og hvad de forbandt med det.

Når det gælder embedet, skinner en forståelse af dette som en primært praktisk ramme om præstens arbejde i sognet, der blandt andet udmontes i tjenesteboligen, igennem i interviewet med Y:

Jeg tror ikke, jeg har gjort mig ret mange tanker om embedstanken. Jeg gjorde mig tanker om det praktiske idet at jeg langt hen ad vejen er tilhænger af præstebolig, fordi jeg synes, det er vigtigt, at præsten bor i sit sogn de steder, hvor det er relevant. Det er også en del af den her embedstanke, at jeg faktisk som udgangspunkt synes, det er godt, at præsten bor i sognet og tager del...for eksempel det med at købe ind og være med til sankthans bålet, det synes jeg er godt. (Y, kvinde i 30'erne, sognepræst i blandet pastorat)

På linje hermed betegner embedet for C det konkrete ansættelsessted, hvor tjenesteboligen er med til at lette den daglige kontakt mellem præsten og hendes sognebørn:

Det at jeg bor iblandt folk her gør det meget nemmere. Det er for eksempel nemt, når de har noget på hjerte. De kommer på en anden måde, når du er iblandt dem, og når du er en del af lokalsamfundet og når du kender til, hvordan det fungerer lokalt set. Du ved, hvem det er, du taler med. Du ved også, hvem der snakker sammen. Du ved, hvor konflikterne er. Du

ved, hvordan byen den er. Og det gør det altså nemmere. (C, kvinde i 40erne, sognepræst i byen)

Adspurgt hvordan han tænker at kald og embede er relevante til at forstå arbejdet som præst i hverdagen, henviser E ligeledes til den konkrete ansættelse som præst i et bestemt sogn, der medfører et tilknytningsforhold for sognets beboere:

Jeg synes, det hænger fint sammen. Og jeg synes, det er fint, at de folk der bor her, tager i kirke her, og at det er præsten her de henvender sig til. Medmindre man kender en anden præst, eller man synes, præsten er dum eller et eller andet. Det giver en eller anden form for nærvær og en højere mening. (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

Samtidig ser han også embedsbegrebet som konkret udtryk for det regelsæt, som præsten i sit præsteløfte skriver under på at holde sig til:

Folk må tro på hvad som helst, men hvis du er præst i den danske folkekirke, så er du altså bundet af visse ting. Rummet, at det skal være rummeligt, rummet skal være stort og vidt og bredt, men i og med der er et rum, så er der også nogle vægge, du helst ikke skal gå udenfor. Det synes jeg er vigtigt at holde fast i. Ligger det i embedet, at man er forpligtet på noget? Ja, det synes jeg. Det vi skriver under på; præsteløftet simpelthen (E, mand i 50erne, sognepræst i byen)

L henviser også til præsteløftet som ramme – men medgiver samtidig, at den teologiske dimension i embedet ikke er noget, han tænker over til daglig:

Jeg oplever, at hvis man fokuserer på at løse de klassiske præsteopgaver godt, så er der egentlig nok at lave. For mig i hvert fald. Men nej, jeg går ikke sådan og spekulerer over min embedsteologi, det gør jeg godt nok ikke. (L, mand i 40erne, sognepræst på landet)

Embedet som udtryk for enheden af opgave og forpligtelse uddybes af F, der ser troskaben mod institutionen som en naturlig konsekvens af folkekirkeforholdet:

Embedet det er det, jeg er ansat til, sådan i dybere forstand. Og så kommer den danske folkekirke jo og siger, at vi har nogle forventninger til, at du gør tingene på den måde. Det ligger jo også i traditionen og i menighedens forventninger til dig. Jeg opfatter embedet som begge dele, dels som embede i den danske folkekirke, hvor der må være selvfølgelig tro-skab på den led, men det er også embedet i kraft af det kald, man har fået. (F, mand i 60erne, sognepræst i byen)

Det at være embedsmand kan ifølge M også ses som et udtryk for den kollegialitet, man som præst er forpligtet på, og som også medfører en loyalitet over for "firmaet":

For at være god embedsmand skal man også være solidarisk med den etat, der har ansat en. På en eller anden måde synes jeg også, der er noget der. Man er også nødt til at være en god embedsmand. Jeg gider for eksempel ikke høre dårlige ting om andre præster. Der er nogle ting, der kan ærgre mig, fordi selvfølgelig er folkekirken et firma, der har nogle regler og sådan noget, og der kan man være enig eller uenig, men sådan er det jo med alle arbejdspladser. Noget kan man ændre, og noget kan man ikke ændre. Sådan er det. (M, kvinde i 60erne, sognepræst i byen)

Embedet som betegnelse for de praktiske rammer og ansættelsesforholdet går for G hånd i hånd med at være omfattet af et regelsæt, hvilket kan opfattes som en fordel – ikke mindst når der skal træffes populære beslutninger i forhold til brugere af kirken. Derimod har hun ikke tidligere forbundet embedsbegrebet med sin teologiske refleksion over at være præst:

Der er nogle øjeblikke, hvor det går op for mig, at der også er en glæde i at være en embedsmand, der har et regelsæt, der skal følges. At jeg er sat

ind i et embede, hvor jeg har nogle klare rammer, jeg også skal navigere indenfor og som jeg kan holde mig til. Så når jeg forholder mig til ordet embede eller embedsmand, så er det nok meget det praktiske jeg tænker i. Hvorimod de lidt mere bløde eller åndelige ting, der tror jeg mere, jeg tænker det pastorale. Det pastorale embede... Ja, det ved jeg ikke. Det har jeg aldrig spekuleret ret meget over, før du spørger mig nu her, men jeg bruger jævnligt ordet embedsmand og embedsbolig og omtaler også mit arbejde som det her embede, jeg er i. (G, kvinde i 30'erne, sognepræst i byen)

Embedet som praktisk snarere end teologisk kategori kommer også til udtryk i interviewet med Z:

Har du en teologi om embedet? Nej, det tror jeg ikke, jeg har. Jeg prøver sådan at være ordentlig og spille efter reglerne. Og det ved jeg ikke, om man kan kalde teologi, men jeg er mig bevidst om, hvad det er for en institution, jeg er ansat i, og den danner nogle rammer, som man godt kan hade engang imellem, men som regel har en grund til at være der, og dem må man arbejde indenfor. (Z, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

For A konnoterer embedsbegrebet en magtdimension og en myndighedsfunktion, som er fjernt fra hendes personlige opfattelse af, hvad det vil sige at være præst:

Embedet, så skal man forsvare et eller andet. Og det er en magt at have. Hvor jeg skal være en myndighed, der forsvarer nogle grænser eller gør rede for nogle grænser, og skal trække en streg på en eller anden måde. Jeg bliver usikker, når jeg skal lave sådan nogle myndigheds- eller embedsmandsbeslutninger. Så jeg tænker ikke, jeg er ret meget embedskvinde. Jeg er mere i tjeneste. (A, kvinde i 50'erne, sognepræst i byen)

Tanken om embedet som en forvaltningsfunktion snarere end som udtryk for det egentlige præstearbejde kommer også til udtryk i det følgende udsagn, hvor I forklarer, hvorfor han helst ikke bruger ordet embede om sit arbejde:

Embede bruger jeg ikke. Men kald. Jeg bryder mig ikke så meget om embedsbegrebet, fordi der ligger en tanke om, at samfundet stiller nogle krav her om, at man skal gøre bestemte ting over for regering og folket. I gamle dage hvor man så også skulle fortælle menigheden, hvad der nu var sket, hvad regeringen eller staten havde besluttet, som så skulle læses op ved gudstjenesten og de der ting, det er jo embedsmandstanken. (I, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

J uddyber, hvorfor hun foretrækker at tale om kald frem for om embedet – på trods af at hun faktisk har beskæftiget sig en del med embedsteologien. For hende er embedsbegrebet forbundet med en vis (selv)højtidelig statskirkelighed, som hun ikke finder dækkende for det, hun forbinder med at være præst:

*Jeg har da læst masser om embedsteologi, men jeg synes ikke, det var det, der først randt mig i hu, og hvis jeg skulle vælge, vil det hellere være kaldet end embedet. Embede kan have en tendens til også at have kasketten på, hvor jeg sådan bliver den statsligt ansatte. Så bliver det **embedet** (siges med patos), og når jeg siger det sådan, så er det fordi jeg kan huske sådan nogle gamle kordegne, der var stolte af, at de sådan var tjenestemænd, fordi nu var det embedet. Altså den der højtidelighed over titlen, det kan komme med i embedet, og det gør det ikke med kaldet. (J, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)*

Modsat vækker embedsbegrebet positiv genklang hos O, der ser det som udtryk for det særlige ved præstens arbejde og den status, der ifølge hende er forbundet med det i folks bevidsthed:

Er det noget, du tænker over. At det at være præst, det er et embede? Ja, det er det vel i den forstand, at jeg synes, det er et meget særligt arbejde. Jeg synes, det er et meget specielt og særligt arbejde, som ikke rigtig ligner noget andet, og det er det selvfølgelig også i kraft af, at jeg lever i det som en livsform, 24/7, som du siger. Jeg synes også, man kan mærke, når folk møder en, at der på en eller anden måde er noget status i det. Det tror jeg er det med, at det spænder fra liv til død. Selvom man

kan have en holdning til kirken og til præster, som måske er ret negativ, så er der alligevel en vis respekt for det arbejde, man gør som præst. (O, kvinde i 60'erne, sognepræst i byen)

B ser embede og kald som gensidigt udfyldende begreber, hvor kaldet udtrykker det, som han er forpligtet på, og som er institutionaliseret i et overpersonligt embede der gør, at det ikke primært er ham som privatperson, der er interessant:

Jeg har ikke sådan en firkantet embedsteologisk beskrivelse med fodnoter på, hvor jeg har hentet hvad henne. Men jeg har da en teologisk tanke om, at præsten er kaldet af en menighed til at stå for forkyndelsen og forvalte sakramenterne og gøre det i overensstemmelse med hele præsteløftet. Det betyder, at hvis telefonen ringer, og jeg skal ud, så skubber det andet til side, fordi det her er min opgave. Det er mit kald. Det skal jeg bare. Og det betyder også, at når jeg tager ud til en hjemmealtergang eller hvad det nu måtte være, så kommer jeg både som B, men så er det mest præsten, der kommer. (B, mand i 50'erne, sognepræst i byen)

Embedet som udtryk for en institution med bestemte rolleforventninger, som man som præst træder ind i, kommer også til udtryk i hos V:

Det at man kommer som præst, at man er kaldet som præst og sat ind i et embede - på den måde kommer man jo med en rolle, som folk på en eller anden måde forholder sig til. Og jeg tror også, jeg bruger den. Også at man ikke kun står der, fordi man selv vil stå her i den her kirke på den her prædikestol. Man står der, fordi der er nogle mennesker, der har bedt en om at gøre det. Og det kan godt give noget. (V, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen/projektpræst)

For U er embedsbegrebet udtryk for den særlige position, præsten er i som ordineret, og som for ham udgør hele forskellen til ethvert andet arbejde. Men han er samtidig klar over, at det kan udsende nogle andre signaler end det, han lægger i det:

Jeg bruger sommetider ordet embede. Og det er ikke, fordi jeg skal prale, men det er simpelthen for at give en fornemmelse af, hvad det er... Jeg synes jo, at når vi taler om præsten og præstens arbejde, er det i hvert fald vigtigt for mig, at præsten ikke bare har et job, men at præsten faktisk er ordineret.... Det er ikke, for at jeg vil gøre det at være præst til noget særligt fint, men jeg vil gøre det til noget særligt funderet, og man bør heller ikke af beskedenhed omtale sig selv, som en der har et job som præst. Det er en forkert beskedenhed. (U, mand i 60'erne, sognepræst på landet)

Embedet som udtryk for en overpersonlig legitimitet, der ikke hænger på personen men på institutionen som sådan kan ifølge H opleves som en befrielse – til forskel fra kaldsbegrebet, som opleves som alt for tæt knyttet til hendes egen person:

Det jeg lægger i embedet, det er jo, at det giver mig jo en ret til at være her. Jeg tror, det igen hænger sammen med at tage den der sorte kjole på, at så er der noget, der er større. Jeg træder ind et sted, hvor der har været nogle før mig, og der kommer nogen efter mig og det er i det her embede. Det siger mig noget. Det er mindre personligt. Altså det at være et led i en kæde, det siger mig nok mere end et kald, som vil være mig personligt. Jeg tror, det er der, jeg skiller mellem kald og embede. (H, kvinde i 50'erne, sognepræst på landet)

Noget lignende kommer til udtryk hos N, der understreger kollegialitet som en vigtig dimension ved embedsbegrebet, i og med at det aflaster den enkelte præst fra at skulle bære det hele på sin person:

Embede er godt, fordi det betyder, at præstekjolen er større end mig. Der, hvor jeg ikke slår til, er der noget, der bærer ud over mig. Jeg er en del af en kæde af præster; jeg er en del af en kirke, jeg er ikke kirken. Og derfor kan jeg godt lide udtrykket embede. Det betyder også, der er nogle embedsmæssige ting, jeg er forpligtet på, der er en ordentlighed i forvalt-

ning, og der er tavshedspligten noget af det flotteste, vi har. Så jo, embede synes jeg er et smadder godt ord, fordi det betyder, at jeg kan ikke fylde det hele ud. (N, kvinde i 50erne, sognepræst i byen)

Embedet kan også afvises som grundlæggende tømt for indhold i en nutidig sammenhæng, som det kommer til udtryk hos Q:

Embede. Det er jo bare et gammeldags ord for et arbejde, er det ikke? Eller hvad? Jamen jeg ved godt, vi snakker om embedsforståelse. Jeg synes da også det er vigtigt, hvordan vi forstår os selv i det, og jeg tror da også, det er det, der kommer frem, når jeg ikke bliver glad for at blive kaldt en halv psykolog, men siger, jeg er en hel præst. Jeg sætter en ære i at være præst og sætter også en ære i at vise, at sjælesorgssamtalen i nogle sammenhænge også kan være bedre end den psykologiske samtale. Hvor jeg tænker, der er noget, som bliver klaret dårligere uden religion, og det synes jeg, at jeg hver dag arbejder for at vise på forskellige måder. (Q, kvinde i 50erne, institutionspræst)

Adspurg om hun har en teologi om sit embede, henviser S til den etiske orientering i arbejdet:

Det skal være det her med medmennesket først, tror jeg. Men ellers ikke. (S, kvinde i 30erne, sognepræst på landet)

Et lignende forbehold over for at udlægge embedet teologisk kommer til udtryk hos T, der grundlæggende hellere taler om den personlige relation som bærende for det, hun som præst har at give. På spørgsmålet om hun har en teologi om sit embede, svarer hun:

Det er faktisk et svært spørgsmål. Det er jeg ikke sikker på, at jeg synes, jeg har. Jeg tror i bund og grund, det er det, vi har siddet og talt om. At det er relationer. Og også sådan kunne give noget trøst og håb på en eller anden måde. Altså min måde at prædike på er mere en masse spørgsmål, end det er nogle rede svar. For jeg er jo ikke den, der kan give svar på alting; det er måske slet ikke min opgave i bund og grund, men vi stiller

dem sammen, fordi det er det, vi har et fællesskab omkring. Det er nok det tætteste, jeg kan komme på. (T, kvinde i 40'erne, sognepræst i byen)

Sammenfattende synes embedsbegrebet for informanterne primært at konnotere ansættelsen og de praktiske forhold ved at være præst, samt de mere forvaltningsretlige aspekter, der indrammer arbejdet som sognepræst. Hertil kommer betoningen af embedet som en foreliggende institution, man som præst går ind i, og den støtte, der ligger i at træde ind i en historisk og kollegial sammenhæng, som man ikke personligt skal legitimere. Hvor embedet reflekteres teologisk kan det dels finde sted i forbindelse med en kobling til ordinationen, dels – og mere hyppigt – med kaldelsen til at udføre bestemte opgaver i menigheden. Over for den positive identifikation med tanken om embedet som aflastning, står imidlertid også et andet syn på embedet som en stiv og højtidelig, lidt gammeldags og depersonaliseret form for autoritet, og som udtryk for en statskirkelighed, som nogle informanter har svært ved at identificere sig med.

5 Brændpunkter i synet på embedet og arbejdet

I præsentationen af interviewmaterialet har vi i det foregående dels mødt informanterne gennem individuelle portrætter, dels set nærmere på, hvad de siger om udvalgte temaer: arbejdsopgaverne, arbejdets rammer, synet på værdier og på fremtiden, og om forståelsen af grundlaget, kaldet og embedet. Tilsammen giver materialet et billede af, hvad der for informanterne udgør arbejdets kerneydelse og præstens særlige faglighed, og hvordan de mere overordnet opfatter det at være præst i den danske folkekirke.

I det følgende skal vi forsøge at identificere de forskellige grundopfattelser eller perspektiver, der kommer til orde i og mellem interviewene, idet materialet samles under forskellige synsvinkler, som vi også har mødt i præsentationen af det empiriske materiale: Den første synsvinkel omhandler, hvad interviewene siger om kerneydelsen og arbejdets indhold. Den anden synsvinkel omhandler opfattelsen af præstens faglighed og det særlige ved at være præst, som informanterne ser det. En tredje synsvinkel omhandler arbejdets tidsmæssige rammer og de værdier, der for informanterne knytter sig til præstearbejdet. Og endelig skal materialet anskues under en fjerde mere overordnet synsvinkel, som omhandler informanternes opfattelse af og respons på begreberne kald og embede som to forskellige konceptuelle rammer om, hvad det, også teologisk set, vil sige at være præst.

5.1 Kerneydelsen

Den måde, hvorpå vi valgte at nærme os et svar på spørgsmålet om, hvad der for informanterne udgør arbejdets kerneydelse, var som nævnt ved at se på de udsagn, der handler om, hvilke opgaver, de bruger mest tid på, og hvilke opgaver, de finder vigtigst og mest meningsfulde.

Som informanterne selv gør opmærksom på, er der forskel på den vægt, de respektive opgaver har i præsters kalender alt efter stillingstype og arbejdssted. Der er forskel på at være alenepræst for 1000 mennesker på landet med flere kirker, og at være en ud af fire præster i et bysogn med 15.000 indbyggere. Hvad der er interessant i denne sammenhæng er imidlertid ikke de indlysende forskelle i objektive arbejdsforhold, men nærmere de måder, hvorpå informanterne selv vurderer de foreliggende opgaver og de tids- og arbejdsmæssige prioriteringer, de foretager. Hvilke opgaver opfatter de som de centrale i arbejdet, og hvad betyder det for deres prioriteringer?

Ud fra materialet tegner der sig et billede af to overordnede måder at anskue kerneydelsen på. Dels kan kerneydelsen opfattes som værende identisk med en eller flere af præstens specifikke pligtige arbejdsopgaver. Dels peges der i nogle af interviewene på en anden og mere bred forståelse af kerneydelsen, nemlig som det at spille en særlig rolle i mødet med de mennesker, der bruger kirken. I det følgende skal vi se nærmere på begge opfattelser.

Blandt de konkrete arbejdsopgaver, som fremhæves af informanterne, er søndagens gudstjeneste; herunder særligt prædikenen, som noget af det, der i særlig grad prioriteres. Som det fremgår af materialet, er arbejdet med prædikenen netop et af de steder, hvor præsternes teologiske faglighed særligt kommer til anvendelse i livet med at formidle de bibelske teksters betydning i en nutidig sammenhæng²⁹. At det er en opgave, der opfattes som en central del af kerneydelsen, kommer

²⁹ Se f.eks. interviewene med C og Z.

blandt andet til udtryk hos flere informanter, der understreger betydningen af at levere et gennemarbejdet produkt hver gang, og ikke blot falde tilbage på en gammel prædiken fra skuffen. Men materialet peger også på det skisma, der kan ligge mellem at bruge mange timer på en opgave, som man selv finder central, og det begrænsede antal af menighedens medlemmer, der prioriterer søndagens gudstjeneste, og der peges også på, at der i praksis ikke altid er tid til at lægge den ønskede tid i arbejdet med prædikenen på grund af andre opgaver, som kommer ind i ugens løb.

Over for gudstjenesten fremhæver materialet også stærkt begravelser og bisættelser som en konkret arbejdsopgave, der tillægges stor betydning. Dette synes som nævnt at afspejle, hvad tidligere undersøgelser også har vist: at netop begravelser/bisættelser udgør en krumtap i kontakten mellem folkekirken og befolkningen som den hyppigste anledning til at gå i kirke. Når informanterne fremhæver begravelsens betydning både i sjælesørgerisk forstand og for tilknytningen til folkekirken mere alment³⁰, kan det ses som en afspejling af, hvordan danskeres kirkebrug er centreret om de kirkelige handlinger, og her ikke mindst omkring ritualerne ved livets afslutning. Den måde, hvorpå informanterne taler om begravelser som særligt vigtige, synes at hænge sammen med, hvordan begravelsesritualet samler en menighed, som sjældent dukker op til søndagsgudstjenesten, og som de derfor lægger særligt vægt på at nå, uanset om der er tale om medlemmer af kerne-menigheden eller mere distancerede folkekirkemedlemmer.

På spørgsmålet om, hvad informanterne finder mest meningsfuldt i arbejdet som præst, peger materialet ikke entydigt på en bestemt opgave. Derimod synes det at være karakteristisk, at meningsfuldhed opstår i mødet mellem det, som informanterne selv finder vigtigt, og det, der efterspørges af medlemmer af meningen i den konkrete situation. Som en af informanterne påpeger, er det ikke tilfældigt, at præster prioriterer arbejdet med begravelser højt; det synes tværtimod at hænge

³⁰ Se f.eks. interviewet med U.

sammen med, at præstens intention og det, der efterspørges af de efterladte, konvergerer og skaber en oplevelse af meningsfuldhed i situationen³¹. Noget lignende kan ses i andre situationer, hvor præsterne oplever en samklang mellem deres intention og den positive modtagelse af indsatsen: i mødet med gudstjenestemenigheden, som giver udtryk for glæde over højmessen; i undervisningen af nysgerrige konfirmander eller i mødet med børn og forældre til spaghettigudstjenesten. Derimod opleves det ifølge informanterne ikke meningsfuldt at medvirke ved stærkt iscenesatte bryllupper, og andre steder, hvor de i højere grad opfatter sig som ceremonimestre eller statisten, end som formidlere af et budskab der opleves relevant, endsige nødvendigt af de øvrige deltagere³².

Som nævnt peger interviewmaterialet også på en anden og bredere opfattelse af præstens kerneydelse. Til forskel fra fremhævelsen af gudstjenesten og de kirkelige handlinger, lader den bredere opfattelse sig ikke begrænse til en eller flere af de pligtige arbejdsopgaver, men skal ses mere alment som noget, der vedrører selve den funktion eller rolle, præsten udfylder i mødet med folkekirkens medlemmer³³. Dette kommer til udtryk, hvor informanter peger på det vigtigste i præstearbejdet som det at sænke tærsklen til kirken og at give folk en god oplevelse, når de opsøger kirken, uanset om det finder sted ved livets biografiske højdepunkter eller i forbindelse med tilbud om babysalmesang og andre aktiviteter³⁴.

Mere end den objektive eller faktuelle varetagelse af ritualet eller prædiken syns kerneydelsen her at hænge sammen med præstens funktion som repræsentant for systemet folkekirken. Det handler med andre ord ikke bare om at præsten udfører de pågældende funktioner, men også *hvordan* hun gør det, og videre: at den oplevede kvalitet i

³¹ Interview med O.

³² Se f.eks. interview med S og H.

³³ eller eventuelt ikke-medlemmer.

³⁴ Se f.eks. interview med D og G.

dette møde i vid udstrækning bliver afgørende for medlemmernes fortsatte relation til kirken, i og med at præsten i vid udstrækning inkarnerer mødet med kirken i sin person.

På spørgsmålet om, hvad der udgør embedets kerneydelse, kan der altså dels udpeges forskellige opfattelser i diskussionen om prioritering af de traditionelle opgaver, hvor nogle særligt henviser til gudstjenesten som den opgave, der bedst harmonerer med deres egen opfattelse af det vigtigste i præstens arbejde som det at bygge menighed³⁵, mens andre i højere grad vægter begravelsen som det sted, der i praksis giver dem mulighed for at kommunikere kirkens budskab til mennesker, der ikke færdes der til daglig³⁶.

Dels peger materialet på et andet, og i denne sammenhæng måske vigtigere perspektiv, som handler om, hvorvidt kerneydelsen består i at udføre de opgaver, der er defineret som pligtigt arbejde for en præst. Eller om den mere bredt også skal forstås som selve opgaven at inkarnere kirken på alle de arenaer, hvor præsten færdes, for på den måde at vedligeholde kontakten til folkekirkens medlemmer i et sekulariseret og individualiseret samfund.

5.2 Synet på forkyndelse

En af præstens hovedopgaver er ifølge præsteløftet at forkynde evangeliet. Et vigtigt spørgsmål bliver dermed, hvordan forkyndelsesopgaven forstås, herunder forholdet til et beslægtet begreb som formidling, der spiller en central rolle i flere af interviewene. Også her kan der identificeres flere betydninger, som dels står over for hinanden, dels indbyrdes forbinder sig gennem og på kryds og tværs af de enkelte interviews.

³⁵ Se f.eks. interview med O og P.

³⁶ Se f.eks. interview med U, B og M

Forståelsen af forkyndelse som kommunikation af et kognitivt indhold knyttes typisk til bestemte situationer eller arbejdsopgaver: prædiken og taler ved kirkelige handlinger, andagter, samtaler og eventuelt undervisning; derimod i mindre grad i administrative opgaver, hvilket netop ses som grunden til, at de ikke opfattes som egentligt præstearbejde³⁷. Forkyndelse synes med andre ord at være et nøgleord for prioriteringen af arbejdet: det, der afgør, om en opgave opfattes som hørende til kerneydelsen, er, om informanten kan se den som forkyndelse eller ej.

Nogle informanter foretrækker at bruge begrebet formidling som betegnelse for den kommunikationsform, de benytter sig af, frem for at bruge ordet forkyndelse. Dette kan tolkes som udtryk for et ønske om at distancere sig fra en proklamatorisk forkyndelsesform, som de opfatter som problematisk, til fordel for en mere dialogisk og inddragende stil³⁸. Overgangen mellem formidling og forkyndelse kan imidlertid også opfattes mere glidende, idet formidling bredt kan ses som overførsel af mening fra en bibelsk til en nutidig kontekst, hvori forkyndelsen så indgår³⁹.

Forkyndelse kan imidlertid også forstås bredere end kognitiv kommunikation af et bibelsk betydningsindhold via det talte ord. Dette kommer til udtryk hvor informanterne taler om forkyndelse som indlejret i kirkens kulturelle praksis og samværsformer⁴⁰, forkyndelse som knyttet til præstens person som repræsentant for kirken⁴¹, eller til forkyndelse som selve det mellemmenneskelige møde i samtalen og den konkrete situation. Ved siden af eller over en opfattelse af forkyndelse som det talte ord i præstens mund, ses forkyndelse her som indlejret i selve

³⁷ Se f.eks. interview med Z og D.

³⁸ Se f.eks. interview med V og C.

³⁹ Se f.eks. interview med Z og C.

⁴⁰ Se f.eks. interview med B

⁴¹ Se f.eks. interview med O og J

det lyttende nærvær og relationen mellem præsten og det konkrete menneske⁴².

Den overordnede perspektivforskel, der kommer til syne i materialet, befinder sig mellem et syn på forkyndelse som defineret ved et prægnant kognitivt indhold, der i princippet kan formidles uafhængigt af præstens person, og en tilsvarende principiel opfattelse af forkyndelse som indlejret i den mellemmenneskelige relation. Det er imidlertid også karakteristisk, at der for hovedparten af informanterne er tale om et kontinuum mellem de to forståelser, hvor relationen og den personlige kontakt pragmatisk forudsættes som nødvendige faktorer for at skabe den tillid, der overhovedet gør forkyndelse mulig⁴³.

5.3 Præstens faglighed

Spørgsmålet om præstens faglighed kommer i interviewene ikke mindst til udtryk i informanternes udsagn om, hvad der efter deres mening er det særlige, som præsten kan. I samklang med den vægt, forkyndelse i betydningen formidling af kognitivt indhold tillægges i materialet, fremhæves særligt præstens teologisk-faglige kompetence. Ifølge denne opfattelse er det særlige, præsten kan, at omsætte det bibelske indhold i en nutidig sammenhæng, særligt i prædikenen⁴⁴, men også i form af eksistenstolkning i forbindelse med f.eks. begravelsestalen, hvor præsten ses som den, der kan sætte den individuelle eksistens ind i en kristen fortolkningssammenhæng, og omvendt applicere det generelle kristne indhold på den enkeltes livssituation⁴⁵. I forlængelse heraf er præsten den, der i kraft af sin teologiske uddannelse kan være med til at åbne for nye tolkninger, både af individuelle og fælles samfundsmæssige problemstillinger⁴⁶.

⁴² Se f.eks. interview med R og T.

⁴³ Se f.eks. interview med N og Q.

⁴⁴ Se interview med Z.

⁴⁵ Se interview med H.

⁴⁶ Se f.eks. interviews med B og D.

Et andet blik på præstens særlige kunnen eller faglighed er den praktiske, professionelle kompetence, der kommer til udtryk i ritualforvaltningen, hvor præsten optræder som den, der er i stand til at iscenesætte eksistentielle grænsesituationer⁴⁷. Atter andre peger på præstens symbolske funktion som repræsentant for en modkultur: gennem sin bevidst ikke-resultatorienterede tilstedeværelse hos mennesker tilbyder præsten et frirum i et præstationsfokuseret samfund⁴⁸.

Et andet aspekt af præstens symbolske kompetence er hans eller hendes funktion som Kristusrepræsentant⁴⁹ eller som repræsentant for den religiøse dimension mere generelt⁵⁰. Delvist beslægtet hermed er den religiøse kompetence, der kommer til udtryk gennem præstens personlige trospraksis. Ved at stå frem som et menneske, der selv tror og beder, tilbyder præsten sig som en identifikationsfigur, der kan være med til at nedbryde tabuer omkring disse emner⁵¹. Og endelig tales der om det særlige ved præsten som en form for relationel kompetence, der kommer til udtryk gennem det ligeværdige nærvær i situationen⁵².

Set i et overordnet perspektiv kan forskellene i synet på det særlige, præsten kan, identificeres som forskellige svar på spørgsmålet om, hvad der fagligt set legitimerer præstens virke. Er det den teologiske kompetence, erhvervet gennem akademisk uddannelse? Er det praktisk liturgisk og pædagogisk erfaring erhvervet gennem embedets praksis? Eller er det afgørende præstens menneskelige kompetencer, erhvervet gennem almen livserfaring? Heller ikke her synes der i interviewene at være tale om et enten-eller, men om et både-og, hvor akademisk faglighed, praktisk pastoral kompetence og menneskelig evne til at møde folk i øjenhøjde i varierende grad indgår.

⁴⁷ Se f.eks. interview med I.

⁴⁸ Se f.eks. interviews med K og X.

⁴⁹ Se interview med J.

⁵⁰ Se interview med O.

⁵¹ Se interviews med R, S og H.

⁵² Se f.eks. interview med Q.

Går vi til definitionerne af den gode præst, viser den personlige dimension sig at træde tydeligt frem, mens den teologiske faglighed tilsyneladende spiller en mere tilbagetrukket rolle i forhold til egenskaber som nærvær og indføling, evne til at lytte, troværdighed og personlig integritet⁵³. Ud fra interviewene som helhed skal det næppe tages som udtryk for, at præsterne ikke finder deres teologiske faglighed vigtig; tværtimod synes den at være en helt selvfølgelig forudsætning for alt, hvad de gør som præster, og målestokken for de vurderinger, de foretager. Men snarere som en erkendelse af, at skal kommunikationen med kirkens medlemmer lykkes i et sekulariseret og individualiseret samfund, er præstens evne til at lytte og leve sig ind i den andens situation og til at respondere troværdigt og personligt, tilsyneladende en uomgængelig brik i vedkommendes professionelle faglighed.

5.4 Arbejdets karakter: 8-16 eller 24/7

Synet på arbejdets karakter kommer i materialet ikke mindst til udtryk i forbindelse med informanternes syn på de tidsmæssige rammer, der er beskrevet slagordsagtigt ved hjælp af udtrykkene 8-16, henholdsvis 24/7.

Interviewene understreger stærkt en forståelse af præstearbejdet som en særlig livsform, hvor der ikke skelnes skarpt mellem arbejde og fritid. Det kan have praktiske årsager, som at arbejdsomængden gør det vanskeligt at holde en normal arbejdsuge⁵⁴, eller at arbejdsopgaverne for en præst ligger spredt ud over både dag og aften, hvilket gør det umuligt at operere med faste arbejdstider⁵⁵, eller det simple faktum, at hvis præsten ønsker at møde sin menighed, vil det ofte forudsætte at hun er villig til at rykke ud på skæve tidspunkter⁵⁶.

⁵³ Se f.eks. interviews med D, B, O, N og J.

⁵⁴ Se f.eks. interview med I.

⁵⁵ Se f.eks. interviews med Q og L.

⁵⁶ Se f.eks. interview med A.

Men arbejdets karakter af livsform kan ifølge interviewene også mere principielt skyldes dets helt særlige karakter, som ligger i præstens forpligtelse til at rykke ud, når han eller hun bliver kaldt på i sin egen skab af forkynner eller sjælesørger⁵⁷. Den principielle livsformskarakter kan også ses som knyttet til sammenfaldet mellem funktionen som præst og ens egen personlige tro, som altid er nærværende, uanset om man arbejder eller ej⁵⁸.

Ved siden af præsternes egen opfattelse fremhæver interviewene også det vilkår, at præsten i andres øjne altid er præst, når han eller hun færdes blandt mennesker, og forventes at opføre sig som sådan⁵⁹. Og endelig synes tjenesteboligen at fungere som en stående påmindelse om, at man som præst altid er på og til rådighed, når man er hjemme⁶⁰. Vanskeligheden ved at skille arbejdet fra ens person peger på, hvordan arbejdet som livsform også udtrykker identitet: at være præst er ikke noget, man laver, men noget, man er⁶¹.

Samtidig med den markante understregning af arbejdets latente eller åbenbare karakter af livsform peger materialet også i retning af, hvordan præsterne i forskellig grad benytter sig af strategier, der skal beskytte dem selv eller familien mod det tilsyneladende grænseløse arbejde. En mulig strategi er at operere med en dobbelt tidshorisont, således at 8-16 ses som den naturlige ramme for de opgaver, der kan planlægges, herunder skrivearbejde og kontoropgaver, mens 24/7 betegner det principielt uforudsigelige⁶². En anden strategi til at håndtere uforudsigeligheden på er at gribe de frihedsmuligheder, der ligger i fleksible arbejdstider, og at kompensere for at skulle rykke ud på skæve tidpunkter ved at tage en halv dag fri alene eller sammen med

⁵⁷ Se f.eks. interview med B og J.

⁵⁸ Se f.eks. interview med M og N.

⁵⁹ Se f.eks. interviews med K, B og H.

⁶⁰ Se interviewene F, E og H.

⁶¹ Se f.eks. interviews med B, C og M.

⁶² Se f.eks. interviews med Y og J.

familien⁶³. En tredje strategi er den kollegiale aflastning, hvor man træder ind for hinanden som kolleger efter en vedtagen fordelingsnøgle, som skal sikre en ligelig fordeling af det pligtige arbejde⁶⁴.

Set i forhold til arbejdets tidsmæssige rammer består den væsentligste analytiske forskel mellem et syn på at være præst som et arbejde som alle andre, der principielt lader sig afgrænse og adskille fra ens øvrige liv, og på den anden side det at være præst som en livsform og en del af ens personlige identitet. Men som materialet peger på, er der heller ikke her tale om et enten-eller. Der er også i denne sammenhæng tale om, at de to perspektiver overlapper og interagerer med hinanden i den forstand, at 8-16 repræsenterer et forsøg på at styre det ustyrlige i arbejdet. I praksis betyder det at informanterne benytter sig af varierende strategier til at håndtere det vilkår, at det at være præst er uløseligt forbundet med ens person, både i andres øjne, og i den forventning, de har til sig selv om at være tilgængelig og til rådighed, samtidig med at de finder det vigtigt at tage hensyn til sig selv og eventuelt en familie.

5.5 Samarbejde og kollegialitet, autonomi og frihed

I materialet kommer forholdet mellem samarbejde og autonomi dels til orde gennem, hvad informanterne fortæller om deres praksis, og dels i synet på og holdninger til samarbejde.

Når det gælder praksis lader samarbejde ifølge informanterne hovedsagelig til at være lig med arbejdsdeling, dvs. den ligelige fordeling af opgaver mellem kolleger⁶⁵ og gensidig afløsning i forbindelse med ferie og fridage⁶⁶. Samarbejdets fordele ses her ikke mindst som muligheden

⁶³ Se f.eks. interviews med H, L og Q.

⁶⁴ Se f.eks. interviews med B, I og N.

⁶⁵ Se f.eks. interviews med B, P og I.

⁶⁶ Se f.eks. interview med K og H.

for udvidet frihed med familien i weekender og som aflastning i forhold til skæve og udflydende arbejdstider⁶⁷. Samarbejdet kan også indebære en vis form for funktionsdeling baseret på interesse, eller på særlige kompetencer inden for et område, som gør en deling naturlig⁶⁸. Uanset faktisk arbejdsdeling peger materialet på kollegialitet som en stærk værdi, herunder ikke mindst betydningen af at fremstå som en enhed udadtil i forhold til menigheden⁶⁹.

Når det gælder samarbejdet med menighedsråd afspejler materialet på den ene side det vilkår, at præsten i det daglige arbejder meget selvstændigt uden at menighedsrådet er involveret, og at informanterne altovervejende udtrykker tilfredshed med den grad af frihed, der ligger i muligheden for at prioritere og tilrettelægge arbejdsopgaverne uden indblanding fra andre⁷⁰. På den anden side peger informanternes udsagn også tydeligt på betydningen af menighedsrådets støtte og opbakning, og på, hvordan samklang mellem præstens intention og rådets prioriteringer i sidste instans er en af de afgørende faktorer for præstens trivsel og lysten til at fortsætte⁷¹.

Omvendt peger materialet også på hindringer for samarbejde, her ikke mindst den strukturelle ensomhed, der ligger i arbejdet, i og med at man som præst som oftest står alene i udførelsen af opgaverne, både i forhold til kolleger og menighedsråd⁷². Men interviewene kan også læses som et vidnesbyrd om en stærk individuel orientering hos informanterne, og professionel autenticitet som værdi, der kan udgøre en hindring for fælles optræden, f.eks. i forbindelse med gudstjenester⁷³. Ønsket om at præge opgaverne med sit individuelle udtryk og at løse dem på den måde, man selv finder rigtig, kommer også til udtryk, når

⁶⁷ Se f.eks. interview med Y.

⁶⁸ Se f.eks. interview med K, B og H.

⁶⁹ Se f.eks. interviews med B og K.

⁷⁰ Se f.eks. interviews med Z og T.

⁷¹ Se interviews med C og D.

⁷² Se f.eks. interview med C, U og X.

⁷³ Se f.eks. interview med B.

talen falder på ønsket om mere samarbejde, hvor det i højere grad er mulighed for sparring, der efterlyses, end fælles opgaveløsning⁷⁴.

Værdien af autonomi i arbejdet kommer også til udtryk i informanternes vægt på frihed til at prioritere opgaverne, og fleksibilitet i tilrettelæggelsen, som sammen med det meningsfulde ved arbejdet fremhæves som noget af det bedste ved at være præst⁷⁵. Når det gælder synet på samarbejde og kollegialitet stillet over for autonomi og frihed kan der analytisk sondres mellem en primært kollektiv og en primært individuel orientering.

En primært kollektiv orientering vil i denne sammenhæng indebære, at man som præst nedtoner det individuelle udtryk af hensyn til fælles fremtræden, mens en primært individuel orientering indebærer, at man hellere giver afkald på fælles fremtræden af hensyn til det autentiske, individuelle udtryk. Med betoningen af det individuelle udtryk som umistelig værdi og ønsket om flere muligheder for sparring peger materialet som helhed på en tredje vej, hvor ønsket om frihed ikke udelukker samarbejde, men sætter rammen for, hvad informanterne ser som realistisk og ønskeligt.

5.6 Kaldet og embedet

Når det gælder synet på kald og embede udgør interviewene et komplekst materiale, hvor forskellige forståelser og lag af betydninger interagerer med hinanden.

Embedet kan ses som en praktisk ansættelsesmæssig ramme om arbejdet, der primært udtrykkes gennem konkrete forhold som tjenestebo-lig og forpligtelsen til at betjene et afgrænset sogn⁷⁶. Som konkret ud-

⁷⁴ Se f.eks. interview med C.

⁷⁵ Se f.eks. interview med G.

⁷⁶ Se f.eks. interview med E.

tryk kan embedet også opfattes som knyttet til ansættelsen som tjenestemand og det at være underlagt et regelsæt, der skal følges, eller mere bredt at være omfattet af nogle særlige værdighedskrav⁷⁷.

Mere abstrakt kan embedet også bruges i betydningen institution, enten som noget, der sættes i kraft gennem ordinationen, eller som en kæde, som præsten er et led i. Kædemetaforen kan dels henvise til det historisk-faktuelle: at præsten går ind i nogle forud definerede funktioner på et sted⁷⁸, og dels pege på kollegialiteten i udførelsen af de forskellige opgaver: at man som enkeltperson ikke skal kunne alting⁷⁹.

Når det gælder ordet kald kan dette i materialet tolkes som prægnant udtryk for den formelle kaldelse gennem et menighedsråd til at udføre bestemte funktioner i sognet⁸⁰. Kaldelsens betydning ses i denne sammenhæng som det at give legitimitet til arbejdet: at man som præst ikke skal opfinde sig selv eller forsvare sin tilstedeværelse, men kan henvise til en kaldende instans. En anden tolkning af kald i betydningen at være kaldet af andre understreger det situationelle: en erfaring af at blive kaldt på af konkrete mennesker, der har brug for det, som præsten kommer med⁸¹.

Ordet kald kan imidlertid også henvise til en indre, subjektiv overbevisning eller (religiøs) erfaring, der har fungeret som tilskyndelse til at blive præst. Der kan her være tale om en egentlig religiøs oplevelse af at være kaldet af Gud⁸²; en tolkning af de begivenheder, der har ført frem til præstegerningen⁸³, eller mere eksistentielt som et udtryk for en oplevelse af mening med det, man gør, eller et personligt drive i forhold til folkekirkens retning⁸⁴.

⁷⁷ Se f.eks. interview med G, M og D.

⁷⁸ Se f.eks. interview med H.

⁷⁹ Se f.eks. interview med N.

⁸⁰ Se f.eks. interview med B og L.

⁸¹ Se interview med J og B.

⁸² Se interview med M.

⁸³ Se interview med P.

⁸⁴ Se f.eks. interviews med Q og Y.

Endelig kan ordet kald i materialet tolkes i sammenhæng med det lutherske begreb om kald og stand, som understregning af præstens almindelighed og det at være præst som principielt ligestillet med andre former for arbejde⁸⁵. Heri ligger der samtidig en afstandtagen til opfattelsen af præstens kald som noget særligt og en understregning af det fællesmenneskelige⁸⁶.

Når det gælder synet på kald og embede og de måder, hvorpå informanterne bruger disse begreber, kan den væsentligste forskel i perspektiv identificeres som et skisma mellem forskellige opfattelser af, hvad der konstituerer præstens legitimitet. Er det institutionen, hvilket kommer til udtryk i betoningen af embedet og kaldelsen fra et menighedsråd? Eller er det personen, hvilket i materialet kan udtrykkes gennem betoningen af subjektivt engagement? Eller er der heller ikke her tale om et entydigt enten-eller, men om et komplekst både-og, hvor institution og person interagerer med hinanden?

De forhandlinger om betydningen af kald og embede, der løber gennem og på tværs af materialet kan ses som udtryk for denne problematik. Når embedet fremhæves, kan det netop ses som udtryk for modstand mod den personalisering, der forbindes med kaldsbegrebet, og som ikke på samme måde ligger i begrebet om embedet⁸⁷. Omvendt peger forbeholdene mod at bruge embedsbegrebet på en modstand mod den depersonalisering, der ligger heri, i modsætning til kaldet, der i højere grad synes egnet til at rumme betydningen af præstens personlige involvering⁸⁸, der som det fremgår af interviewene spiller en væsentlig rolle i materialet som helhed.

Set i forhold til de måder, hvorpå informanterne bruger embedsbegrebet som betegnelse for de arbejdsmæssige rammer er det påfaldende,

⁸⁵ Se f.eks. interview med V, O og I.

⁸⁶ Se f.eks. interview med O.

⁸⁷ Se interview med H.

⁸⁸ Se interview med J.

at embedsbegrebet ikke synes at spille nogen særlig rolle som teologisk kategori. I det omfang, informanterne knytter teologisk informerede overvejelser til begreberne kald og embede, synes kaldsbegrebet at spille en langt vigtigere rolle som resonansrum for tolkning af deres hverdagserfaringer af arbejdets vilkår, og som produktiv med- og modspiller for informanternes egne forståelser af, hvad det teologisk set vil sige at være præst.

6 Konklusion

Formålet med den kvalitative undersøgelse har været at beskrive og dokumentere, hvad det set fra præsternes eget synspunkt vil sige at være præst i den danske folkekirke på baggrund af de forandringer, præsteprofilen er undergået gennem de senere år. Et af de vigtige spørgsmål, som interviewene skulle bidrage til at belyse, var, hvorvidt det i dag er muligt at definere en fælles kerne i præstearbejdet på tværs af diversiteten i opgaver og funktioner. Set i et videre sigte var ønsket, at undersøgelsen skulle give grundlag for at diskutere implikationer for en nutidig, empirisk funderet teologi om præstens embede, der imødekommer den faktiske mangfoldighed af opgaver, arbejdsformer og rammesætning.

Interviewene udgør et stort og komplekst materiale som godtgør, hvordan præsterne inden for de givne rammer udøver deres virke i spændingsfeltet mellem de objektive krav, der ligger i den konkrete stilling, og deres personlige situation, prioriteringer og præferencer. Stillet over for viften af forskellige arbejdsopgaver peger interviewene samstemmende på, hvordan oplevelsen af mening og af at kunne gøre en forskel som fagperson er noget af det, der spiller en afgørende rolle for informanternes prioriteringer. Omvendt synes en af de væsentligste hindringer for præsternes trivsel og arbejdsglæde at være, når de oplever at de skal bruge tid og kræfter på opgaver, som de personligt ikke er i stand til at forbinde nogen mening med, og som de enten ikke mener, de er uddannet til, eller som de ser som opgaver, andre burde tage sig af. Mere præcist synes det afgørende at være, om informanterne er i stand til at identificere det, de gør, som forkyndelse, uanset

om de forstår dette i prægnant betydning som kommunikation af et kognitivt indhold, som indlejret i situationer af menneskeligt nærvær, eller på et kontinuum herimellem.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvad der i dag udgør præstens kerneydelse, synes materialet som helhed at bekræfte de kirkelige handlingers betydning som bindeled mellem kirke og folk, som tidligere er dokumenteret af andre undersøgelser. Den vægt, som informanterne til lægger arbejdet med begravelser og bisættelser, antyder et skisma mellem den principielle vægtlægning på søndagens gudstjeneste, som kommer til udtryk i teologiske beskrivelser af præstens arbejde, og den folkekirkelige virkelighed, der udfolder sig på andre arenaer, og hvor de kirkelige handlinger og individuelle samtaler udgør de primære mødesteder mellem kirken og dens medlemmer. I forhold til vægtlægningen på gudstjenesten som primær udtryksform synes interviewene at afspejle den folkekirkelige virkelighed, hvor kerneydelsen i højere grad ses som det at varetage ordets forkyndelse og inkarnere kirkens tilstedeværelse ved højdepunkter i medlemmernes liv. Ellers, i bredere forstand, kerneydelsen som det at facilitere det gode møde med folkekirken som grundlag for medlemmernes fortsatte tilknytning.

Et andet spørgsmål, som projektet sigtede på at belyse, var forholdet mellem på den ene side samarbejde og kollegialitet, og på den anden side autonomi og frihed. Fælles for materialets beskrivelser er at de understreger den strukturelle ensomhed i præstens arbejde, som et vilkår. Samtidig peger materialet på den betydning, informanterne til lægger det individuelle udtryk som overordnet værdi i arbejdet og som betyder, at de foretrækker at arbejde alene frem for at skulle tilpasse sig af hensyn til kolleger. I det omfang, informanterne efterlyser mere samarbejde, er det derfor ikke i form af mulighed for fælles optræden, men derimod som faglig sparring, der kan hjælpe dem til at skærpe deres individuelle udtryk, og i form af praktisk arbejdsdeling, der kan sikre frirum til rekreation og familieliv.

Spørgsmålet om præstens faglighed er i undersøgelsen behandlet under synsvinklen, hvad der er det særlige, som præsten kan. Et gennemgående træk er fremhævelsen af præstens evne til at fortolke og sætte ord på eksistentielle problemstillinger, som peger i retning af den specifikke teologiske faglighed, præsten har erhvervet gennem uddannelsen. Heroverfor står betoningen af mere almene, menneskelige kompetencer, som kommer til udtryk i betydningen af, at præsten kan være til stede i situationen som medmenneske og som inkarnation af en modkultur, hvor målet ikke er forandring af individet, men solidarisk inkarnation af det nærvær og den accept, der opfattes som essensen af kirkens forkyndelse. Den stærke betoning af begreber som nærvær og betydningen af at være til stede, kan dels tolkes som et udtryk for bevidsthed om den folkelige efterspørgsel efter præstens autenticitet, som tidligere studier har dokumenteret, og dels som udtryk for, at disse værdier også indgår i informanternes forventning til sig selv. Med modsat fortegn kan andre informanternes forbehold over for betydningen af præstens person tolkes som udtryk for en konflikt med en fortolkning, der fremhæver institutionen som det teologisk centrale.

Forholdet mellem person og institution kommer også direkte til udtryk som en spænding i materialets syn på, hvad der legitimerer præstens arbejde i sognet, og den betydning, som informanterne tillægger begreberne kald og embede. Interviewene peger på, at embedet altovervejende forbindes med det konkrete ansættelsessted og de retlige eller forvaltningsmæssige rammer om arbejdet, mens det som teologisk kategori spiller en mindre rolle i materialet, end man kunne forvente i betragtning af den vægt, begrebet tillægges i den dogmatiske og fagpolitiske diskurs.

Heroverfor synes ordet kald i højere grad at fungere som resonansrum for informanternes egne teologiske overvejelser over, hvad det vil sige at være præst, og for refleksion over det komplekse samspil mellem institution og person, som kendetegner præstens arbejdsvirkelighed. Set i lys af projektets overordnede formål, som var at lægge op til en drøftelse af en nutidig empirisk embedsteologi, forekommer det dermed

relevant at overveje, hvordan kaldet som teologisk kategori kan revitaliseres med henblik på at opfange og artikulere, hvad det vil sige at være præst i dag.

Interviewmaterialet dokumenterer den mangfoldighed, som både kendetegner præsters arbejdsvirkelighed og de måder, hvorpå de tolker og forstår, hvad det vil sige at være præst, og bidrager derigennem med væsentlige nuancer til det billede af præsten, der kan hentes ud af bekendelsesskrifter og organisationsanalyser. Med rapporten er der defineret en række brændpunkter, der vil være væsentlige for den videre teologiske refleksion over, hvad det vil sige at være præst i dag. En refleksion, som ikke bare finder sted på institutionsniveau i Den danske Præsteforening, på universiteterne og i folkekirkens præsteuddannelse, men også i hverdagen på præstens kontor, ved menighedsrådsmødet, i Brugsen og alle andre steder, hvor præster færdes.

7 Litteratur:

Andersen, Erling (2009): Et job med mening. Nye præster om deres arbejde. København, Anis

Brinkmann, Svend, og Tanggaard, Lene (2015): Kvalitet i kvalitative studier, i: Brinkmann og Tanggaard (red): Kvalitative metoder. En grundbog, København, Hans Reitzel

Buch-Hansen, Gitte; Lorensen, Marlene Ringgaard og Felter, Kirsten Donskov (2015): Ethnographic Ecclesiology and the Challenges of Scholarly Situatedness, i: de Gruyter Open Theology, Vol. 1, s. 220-244

Felter, Kirsten, i samarbejde med Ruth Bjerrum (2015): Hvad forventer folket af kirken? Et medlemsperspektiv på diskussionen om forandringer i folkekirkens struktur på landet, i forstæderne og i byen; Center for Kirkeforskning, Københavns Universitet og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

Ferrer, Jorge, og Sherman, Jacob (red, 2008): The Participatory Turn – Spirituality, Mysticism and Religious Studies, State University of New York Press;

Fiddes, Paul S. (2012): Ecclesiology and Ethnography: Two Disciplines, Two Worlds? i: Ward, Pete (red): Perspectives on Ecclesiology and Ethnography, Michigan/Cambridge, Eerdmans, s 13-35

Fulkerson, Mary McClintock (2012): Interpreting a Situation: When is “Empirical” also “Theological”? i: Ward, Pete: Perspectives on Ecclesiology and Ethnography, Michigan/Cambridge, Eerdmans, s 124-144

Gaarden, Marianne (2014): Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten. Aarhus Universitet, Institut for Kultur og Samfund.

Iversen, Hans Raun og Vejrup, Marie (red) (2014): Tal om kirken. Undersøgelser af folkekirkens aktivitets- og deltagerstatistik. København, Publikationer fra Det Teologiske Fakultet 57

Kühle, Lene m.fl. (2015): Funktionspræster i Danmark – en kortlægning. Aarhus, Center for Samtidsreligion ved Aarhus Universitet og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

Kvale, Steinar: InterView, København, Hans Reitzel 1997;

Pedersen, Lene Tanggaard: Læring og identitet i krydsfeltet mellem skole og praktik, Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation 2004

Rasmussen, Steen Marquard (2014): Den relevante folkekirke – et sociologisk grundlag for målsætningsarbejde, aktivitetsstatistik og brugerundersøgelser; København, Publikationer fra Det Teologiske Fakultet 56

Rasmussen, Steen Marquard (2009): Præsten som generalist og specialist, Perspektiv på folkekirken 2-2009, Landsforeningen af Menighedsråd

Rubow, Cecilie (2003): Tre skridt fra livet, i: Kritisk Forum for Praktisk Teologi 2003-93, s 43-55

Rubow, Cecillie (2006): 5 præster og antropologiske perspektiver på autoritet og identitet. København, Anis

Scharen, Christian, og Vigen, Aana Maria (2011): *Ethnography as Christian Theology and Ethics*, New York/London, Continuum Press;

Scharen, Christian B. (2012): Ecclesiology "From the Body": Ethnographic Notes Toward a Carnal Theology, i: Ward, Pete: *Perspectives on Ecclesiology and Ethnography*, Michigan/Cambridge, Eerdmans, s 50-70

Trolle, Astrid Krabbe (2015): Blandt principielle sekularister og konkrete konservatorer. Danskernes holdninger til religion og folkekirke i fire YouGov-undersøgelser, Københavns Universitet, Center for Kirkeforskning

Ward, Pete (red): *Perspectives on Ecclesiology and Ethnography*, Michigan/Cambridge, Eerdmans

8 Bilag

- 1: Fordeling af informanter
- 2: Fordeling på køn, alder og stift
- 3: Henvendelse til tillidsrepræsentanter
- 4: Indberetning af forslag til informanter (skabelon)
- 5: Skriftlig information til informanter
- 6: Samtykkeerklæring
- 7: Interviewguide
- 8: Samling af koder
- 9: Projektbeskrivelse

1: Fordeling af informanter

Som udgangspunkt for udvælgelsen af informanter valgte styregruppen at arbejde ud fra objektive kriterier for inddeling på køn, alder og ansættelsesform. Det indebar en forholdsmæssig fordeling af informanterne i forhold til køn og alder i form af en opdeling i tiårsintervaller, som svarede til den faktiske fordeling i præstegruppen. Endvidere at udvalget af informanter skulle afspejle fordelingen mellem by- og landpræster samt sogne- og funktionspræster på landsplan. Endelig at gruppen af informanter var udvalgt under hensyntagen til den stiftsvis (geografiske) fordeling af præstegruppen, og at den teologiske bredde også var tilgodeset.

Da der ikke foreligger noget samlet overblik over køns- og alderssammensætningen af præster i forskellige typer af stillinger, var vi i udvælgelsen henvist til at støtte os til tal fra forskellige kilder. Det drejer sig dels om Præsteforeningens medlemsoversigt, dels til tal fra Kirkeministeriet/ Danmarks Statistik. Dette giver en vis unøjagtighed, som dog ikke er afgørende, for så vidt som formålet var at sikre en blot tilnærmelsesvis overensstemmelse mellem valget af informanter og sammensætningen af præstestanden som helhed⁸⁹.

Fordeling på køn og alder:

Med udgangspunkt i medlemsprofil udarbejdet af præsteforeningens sekretariat blev der udvalgt 25 præster, som i aldersprofil og kønsfordeling svarer til den faktiske fordeling på landsplan⁹⁰.

⁸⁹ Ifølge oplysning fra Kirkeministeriet den 27.10.2015 var der på undersøgelsestidspunktet 2.123 aktive præster. Antallet af aktive præster, der er medlemmer af Præsteforeningen, var på samme tidspunkt ifølge foreningens sekretariat på 1.978.

⁹⁰ Der var på undersøgelsestidspunktet i alt 9 aktive præster blandt foreningens medlemmer i alderen 20-29 år. Det svarer til 0,45% af den gruppe af medlemmer, der indgik i undersøgelsen hvilket er så lille et tal, at det ikke kunne repræsenteres statistisk.

Alder	% af total	Antal personer	Kønsfordeling
30-39 år:	16%	4 personer	3 kvinder/ 1 mand
40-49 år	32%	8 personer	5 kvinder/ 3 mænd
50-59 år	32%	8 personer	4 kvinder/ 4 mænd
60-69 år	20%	5 personer	2 kvinder/ 3 mænd
I alt	100%	25 personer	14 kvinder/ 11 mænd

Fordeling på land- og bypræster:

Med henblik på at sikre, at gruppen af informanter ikke blev demografisk skæv, men nogenlunde afspejlede den faktiske fordeling af præster på land- og bysogne, tog vi udgangspunkt i kortlægningen af kirkens vilkår på landet, som viser, at folkekirkens i alt 1174 landsogne betjenes af 573 præster. Et landsogn er i denne sammenhæng defineret som et sogn, hvis største by er på under 1000 indbyggere⁹¹. Ifølge Kirkeministeriet var der den 27.10.2015 2.123 præster ansat i folkekirken. Det betyder, at 27% af præsterne har landsogne som (en del af) deres ansættelsesområde. Omregnet til undersøgelsen betyder det, at 7 af de 25 informanter skulle være "landpræster", dvs. at mindst et af sognene i deres pastorat skulle falde ind under landsogsdefinitionen⁹².

Med udgangspunkt i, at over 90% af landsognene ifølge Rasmussen indgår i flersognspastorater, valgte vi en operationel definition på landsogne, som betød at 7 af informanterne skulle være præster i pastorater med flere sogne⁹³. Tilsvarende er den operationelle definition på bysogne i undersøgelsen, som vi har arbejdet ud fra, at der er tale om etsognspastorater, som betjenes af en eller flere præster.

⁹¹ Rasmussen, Steen Marquard (2015): Forskellige vilkår for kirken på landet, Landsforeningen af Menighedsråd/FUV s 100.

⁹² På grund af manglende tal for fordelingen på ansættelsessteder for Præsteforeningens medlemmer tog vi her udgangspunkt i det totale antal præster, som er lagt til grund for såvel Rasmussens som Kirkeministeriets opgørelser.

⁹³ Rasmussen (2015) s 100

Sognetype	% af total	Antal personer
By	72%	18 personer
Land	28%	7 personer
I alt	100%	25 personer

Fordeling på sogne- og funktionspræster:

Parallelt med spredningen på by/land opererer undersøgelsen med en spredning på stillingstyper, som er delvist overlappende, idet særfunktioner kan være tilknyttet både by- og landsogne. Udregningen af antallet af sær- eller funktionspræster er kompleks, idet præster finansieret lokalt eller af andre sektorer ikke er medregnet i den officielle opgørelse, som alene betegner de såkaldte fællesfondsstillinger. Antallet af præster i fællesfondsstillinger udgjorde i 2015 ifølge undersøgelsen "Funktionspræster i Danmark. En kortlægning" i alt 264⁹⁴. Lægger man hertil lokalt finansierede stillinger og stillinger finansieret af andre sektorer, når man op på i alt 345 personer⁹⁵. Ud fra undersøgelsens konklusion som er, at hver 6. præst varetager en form for særfunktion som berettiger til betegnelsen funktionspræst, valgte vi at sætte antallet af funktionspræster i nærværende undersøgelse til 4 ud af de 25 informanter. I dette tal indgik både præster, der betjener forskellige typer af institutioner, og projektpræster i folkekirken.

Stillingstype	% af total	Antal personer
Sognepræst	84%	21
Funktionspræst	16%	4
I alt	100%	25 personer

⁹⁴ Kühle, Lene m.fl. (2015): Funktionspræster i Danmark. En kortlægning, Center for Samtidsreligion, AU, og FUV, s 26

⁹⁵ Kühle, Lene m.fl. (2015), s 91

Geografisk fordeling:

Med henblik på at få en geografisk spredning blev udvalget af informanter foretaget, sådan at det tilnærmelsesvist svarede til den faktiske fordeling af Præsteforeningens medlemmer mellem landets stifter. På grund af det begrænsede antal informanter var det ikke muligt i alle tilfælde at få fordelingen på køn til at gå op, lige som aldersfordelingen blandt informanterne ikke nødvendigvis svarer til faktiske aldersprofil i stifterne. Ikke desto mindre bidrager spredningen i forhold til geografiske kriterier også her til det overordnede hensyn, som var at sikre variation i gruppen af informanter.

Stift:	Antal informanter	Forholdsvis andel præster
Aalborg:	3	3
Viborg	3	2
Aarhus	4	4
Ribe	2	2
Haderslev	1	2
Fyn	2	2
Lolland/Falster	1	0,8
Roskilde	3	3
Helsingør	4	4
København	2	2,5
I alt	25	25

2: Fordeling på køn, alder og stift

	Antal				
Alder	Mænd	%	Kvinder	%	I alt
20-29	5	56%	4	44%	9
30-39	90	29%	218	71%	308
40-49	224	36%	401	64%	625
50-59	289	45%	349	55%	638
60-70	214	54%	184	46%	398
I alt	822	42%	1156	58%	1978
bem. Alder beregnet pr. 31/12 '15. 2 over 71 år.					
Stift	Antal Mænd		Antal Kvinder		I alt
Fyn	69	40%	105	60%	174
Haderslev	76	44%	98	56%	174
Helsingør	120	41%	172	59%	292
København	94	46%	109	54%	203
Lolland Falster	22	38%	36	62%	58
Ribe	74	51%	70	49%	144
Roskilde	99	37%	168	63%	267
Viborg	86	52%	79	48%	165
Aalborg	84	40%	125	60%	209
Aarhus	99	34%	195	66%	294
I alt	823		1157		1980

Kilde: Kirkeministeriet, den 27.10.2015

3: Henvendelse til tillidsrepræsentanter

Kære tillidsrepræsentant!

Den Danske Præsteforening og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter har i fællesskab igangsat en undersøgelse af, hvad det vil sige at være præst i dag. Formålet med projektet er at undersøge, i hvilken grad man i dag kan tale om en fælles kerne i præstearbejdet og i opfattelsen af at være præst på tværs af forskellige funktioner og opgaver. Der er tale om en kvalitativ undersøgelse, som bygger på interviews med et antal udvalgte medlemmer af præsteforeningen. Et kvalitetskriterium for undersøgelsen er variation i gruppen af informanter. Det betyder, at interviewpersonerne gerne skal afspejle bredden i den danske præstestand i forhold til alder, køn, geografi, type af sogn/menighed, ansættelsesform, teologisk og kirkelig observans m.v.

Som tillidsrepræsentant har du det nærmeste kendskab til præsterne i dit provsti. Efter aftale med Præsteforeningen vil jeg derfor være meget taknemmelig for, om du vil være behjælpelig med at pege på 5-6 præster, som tilsammen dækker bredden i præsteprofilen i dit område.

Ud fra de navne, som du og en række af dine kolleger over hele landet indsender, vil jeg kontakte et antal præster med forespørgsel om, om de er villige til at lade sig interviewe til undersøgelsen. De pågældende vil naturligvis få oplyst, hvordan jeg har fundet frem til vedkommende. Men jeg vil også understrege, at hverken du eller andre ved, hvem der udvælges til at medvirke.

Af hensyn til informanternes anonymitet vil jeg bede om, at du behandler denne henvendelse fortroligt.

Jeg vedhæfter en skabelon til oplysningsseddel i Word-format, som jeg vil bede dig om at bruge. I skabelonen har vi fra projektets styregruppe

oplistet en række forskelle, der kan tænkes at have betydning for arbejdet. Herudover har vi lavet plads til bemærkninger vedrørende andre forhold.

Skabelonen kan gemmes på pc'en og returneres som vedhæftet fil til min mailadresse. Der anvendes en oplysningsseddel pr. forslag til informant.

Tak om jeg må høre fra dig snarest belejligt. Kontakt mig endelig, hvis noget i ovenstående er uklart, eller hvis du har spørgsmål eller kommentarer.

På forhånd tak for din hjælp!

Kirsten Donskov Felter
Projektmedarbejder, ph.d.
T: +45 29211652
E: kfe@km.dk

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

SKT. MARKUS KIRKEPLADS 1,1 • DK-8000 AARHUS C
T: +45 5858 3000
E: FUV@KM.DK
W: WWW.FKUV.DK

4: Indberetning af forslag til informanter

Navn _____

Sogn/pastorat _____

Køn: Kvinde _____ Mand _____

Alder: 30-40 år _____ 40-50 år _____ 50-60 år _____ 60-70 år _____

Civilstand: enlig _____ gift/samboende _____

Tjenestebolig: ja _____ nej _____

Antal sogne i pastorat 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 og derover _____

Præstekolleger i pastorat 0 _____ 1 _____ 2 og derover _____

Del af teamsamarbejde ja _____ nej _____

Ansættelsestype: sognepræst kbf _____ sognepræst (fuldtid) _____

sognepræst (deltid) _____

funktions/særpræst _____ bistandspligt _____ andet (hvilket) _____

Teologisk/kirkelig observans:

grundtvigsk _____ tidehvervsk _____ missionsk _____ karisma-
tisk _____ aktivistisk _____ ikke tilknyttet retning _____ andet (hvad) _____

Evt. bemærkninger

5: Skriftlig information til informanter

Kære

Tak for, at du har sagt ja til at medvirke i projektet "Hvad vil det sige at være præst?"!

Jeg vil hermed gerne bekræfte vores aftale den kl hos dig. I det følgende, som jeg vil bede dig læse grundigt igennem, finder du en beskrivelse af projektet og en opsummering af vilkårene for vores aftale. Når vi mødes, medbringer jeg en blanket, som jeg vil bede dig underskrive som tilkendegivelse af, at du har modtaget denne information, og at du er indforstået hermed.

Projektet "Hvad vil det sige at være præst?" er igangsat af Den danske Præsteforening og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter. Formålet er at undersøge, hvad medlemmerne ser som embedets kerneydelse, og i hvilken grad man kan tale om en fælles kerne i arbejdet og i opfattelsen af at være præst på tværs af forskellige funktioner og opgaver.

Projektets resultater vil både have betydning for drøftelsen af aktuelle udfordringer til præsternes arbejde og uddannelse, og for arbejdet med at definere en nutidig teologi om præstens embede og arbejde, der imødekommer den mangfoldige virkelighed, præster i dag står i. Læs evt mere om projektets baggrund på <http://www.fkuv.dk/aktuelt/nyheder/ny-undersogelse-hvad-vil-det-sige-at-vaere-praest> og i Præsteforeningens Blad 2015/28-29.

Som led i projektet vil vi interviewe et bredt udsnit af præsteforeningens medlemmer. Det vil sige, at vi ønsker at opnå variation i forhold til alder, køn, geografi, type af sogn eller menighed, ansættelsesform, teologisk og kirkelig observans m.v. For at opnå dette har vi bedt til-

lidsrepræsentanter over hele landet hjælpe os ved at pege på 5-6 kolleger, som tilsammen repræsenterer et bredt udsnit af præsterne i det pågældende provsti. Herudfra har jeg som forsker valgt 25 præster, som jeg har kontaktet med henblik på deltagelse; heriblandt dig. For god ordens skyld skal det understreges, at tillidsrepræsentanterne ikke har kendskab til, hvem der udvælges til at medvirke.

I interviewet, der varer ca 1 time, vil jeg gerne tale med dig om dit arbejde og din hverdag; de opgaver, du løser, og de overvejelser, du gør dig om det at være præst. Du kan evt. forberede dig ved at tænke igennem, hvad du har foretaget dig af arbejdsmæssige aktiviteter i den seneste uge.

Formen er semistruktureret. Det vil sige, at jeg har en række emner, som jeg vil komme ind på, men at interviewet i øvrigt har form som en samtale. Interviewet optages på en digital optager og transskriberes efterfølgende af en akademisk medhjælper med henblik på analyse. Det transskriberede materiale tjekkes af undertegnede med henblik på at sikre korrekt forståelse. I tvivlstilfælde vil jeg gerne have lov at kontakte dig, ligesom du har mulighed for at se, hvordan du bliver præsenteret i rapporten.

Alle interviews vil naturligvis blive behandlet fortroligt, og håndteringen af data vil finde sted i overensstemmelse med persondatalovens bestemmelser og Datatilsynets anvisninger.

Informanternes fulde identitet kendes kun af mig og i fornødent omfang af den akademiske medhjælper, som har tavshedspligt. Blanketten med din underskrift vil blive opbevaret fortroligt og adskilt fra interviewet.

I det omfang, interviewet eller dele heraf gøres tilgængeligt for projektets styregruppe eller for offentligheden, vil oplysninger, der kan identificere dig, blive fjernet eller sløret. Interviewoptagelserne og andet materiale, der indeholder personfølsomme oplysninger, vil blive opbevaret fortroligt og tilintetgjort senest to år efter projektets afslutning.

Herefter vil det anonymiserede materiale blive gemt med henblik på brug i forbindelse med evt. videre forskning.

Jeg vil gerne understrege, at din medvirken i projektet er helt igennem frivillig. Det vil sige, at du til enhver tid har mulighed for at trække dig eller sige fra.

Er der noget i ovenstående, som du er usikker på, eller har du spørgsmål til undersøgelsen i øvrigt, er du naturligvis meget velkommen til at ringe eller skrive til mig.

På forhånd mange tak for din hjælp!

Med venlig hilsen

Kirsten Donskov Felter
Projektmedarbejder, ph.d.

T: +45 29211652

E: kfe@km.dk

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

SKT. MARKUS KIRKEPLADS 1,1 • DK-8000 AARHUS C

T: +45 5858 3000

E: FUV@KM.DK

W: WWW.FKUV.DK

6: Samtykkeerklæring

Jeg har modtaget mundtlig og skriftlig information om undersøgelsen i forbindelse med projektet "Hvad vil det sige at være præst?" og er villig til at deltage.

.....d.
Underskrift Dato

7: Interviewguide

0. Introduktion:

Tilsendt orientering læst.

Samtalens forløb, emner. Samtaleform.

Praktisk omkring optagelse og brug (Frivillighed, fortrolighed, sløring af identificerbare detaljer, mulighed for at se præsentation.)

Spørgsmål?

1. Baggrund

Ego intro: Hvilke informationer har jeg?

Andet i forhold til arbejdet, evt forpligtelser uden for sogn/andet særligt?

Hvor længe har du været præst, evt tidligere ansættelse/karriere, familiesituation?

Hvad var det, der gjorde, at du søgte netop dette embede?

2. Arbejdspraksis som præst

Kan du beskrive dine arbejdsmæssige opgaver den seneste uge?

Er den typisk/forskellig fra en normal arbejdsuge? Hvordan?

Hvilken/hvilke opgaver bruger du mest tid på?

- Hvilke(n) opgave(r) synes du er de vigtigste/mest meningsfulde i dit arbejde som præst? (kerneydelsen)? Hvordan kommer det til udtryk i din måde at arbejde på?

- Har dine arbejdsmæssige prioriteringer ændret sig i den tid du har været præst? hvorfor?

- Er der opgaver, du synes du bruger for meget eller for lidt tid på?

Hvilke? Hvad er det, der gør det?

- Oplever du hindringer/ modstand i forhold til de ting, du selv gerne vil prioritere? Andres forventninger / praktiske rammer?

- Samarbejde i hverdagen – hvad og med hvem? Hvordan? Værdier/problemer?

3. Tolkning/ selvforståelse

- Værdier i præstearbejdet. Det bedste/værste ved at være præst? Hvordan kommer det til udtryk?
- Hvilken beskrivelse passer bedst til din opfattelse af, hvad det vil sige at være præst: 8-16 eller 24-7? Udfold
- Hvis du skal sætte nogle teologiske begreber på det, du gør som præst, hvilke ord og begreber ville du så bruge? Udfold.
(herunder syn på forkyndelse, kald og embede, hvis disse ikke nævnes uopfordret).

4. Vision

- Hvis du forestiller dig, hvor du er om 10 år, hvordan ser dit arbejdsliv så ud? Hvorfor netop dette? Er du stadig præst? Hvad kunne evt gøre, at du ville overveje at stoppe som præst?

5. Hvis du kort skal beskrive dit ideal af en præst – hvad er en god præst - hvad vil du så sige?

Afslutning. Debriefing, evt. tilføjelser?

8: Samling af koder

- Baggrund som præst
- Ansættelsessted
 - Ønsker til ansættelsessted
 - Baggrund for valg af ansættelsessted
 - Beskrivelse af nuværende ansættelsessted
 - Tilfredshed med ansættelsessted
 - Overvejelser omkring landpræst vs. bypræst
- Erfaringer med folkekirkens organisation
 - Oplevelser med stift/biskopper m.m
 - Udfordringer ift. jobmuligheder som nyuddannet
- Samarbejde
 - Fællesskabets/kollegialitets betydning
 - Netværk
 - Samarbejde med kirkens præstekollegaer
 - Samarbejdsudfordringer med kirkens præstekollegaer
 - Samarbejde med kirkens ansatte
 - Samarbejdsudfordringer med kirkens ansatte
 - Samarbejde med kirke- og kulturmedarbejder
 - Samarbejde med menighedsråd
 - Samarbejdsudfordringer med menighedsråd
 - Samarbejde mellem sogne
 - Samarbejdsudfordringer mellem sogne
 - Holdspiller eller solist
 - Værdier i samarbejde
- Arbejdsopgaver:
 - Specifikke arbejdsopgaver
 - Arbejdsopgaver uden sogns
 - Arbejdsopgaver af særlig væsentlighed
 - Særligt tidskrævende arbejdsopgaver
 - Arbejdsopgaver, der fylder særligt

- Mindre tiltalende arbejdsopgaver
- Arbejdsopgaver, der fylder for meget
- Arbejdsopgaver, der fylder for lidt
- Fordeling af arbejdsopgaver i sognet
- Ændringer i arbejdsopgaver
- Fordeling af tid på arbejdsopgaver
- Initiativtagere til arrangementer
- Arbejdsforhold
 - Arbejdets fysiske placering
 - Fordeling af arbejdstid, arbejde vs. fritid
 - Udfordringer ved fysiske rammer
 - Muligheder for at realisere pastorale intentioner
 - Relation til menigheden
- Arbejdsomæssige prioriteringer
 - Særlige interesseområder
 - Ændringer i arbejdsomæssige prioriteringer over tid.
- Teologisk embedsforståelse:
 - Kirkeligt ståsted/teologisk inspiration
 - Teologiske begreber på præstearbejdet
 - Opfattelse af forkyndelse
 - Opfattelse af embede/teologi om embede
 - Opfattelse af tjeneste og kald
- Tanker om at være præst:
 - Det vigtigste/mest meningsfulde ved præstearbejdet
 - Vanskeligheder ved præstejobbet
 - Det gode ved præstejobbet
 - Hvornår mest præst?
 - Egen opfattelse af præstejobbet
 - Det særlige ved præsten
 - Opfattelse af lederrolle
 - Forandringer i embedsforståelsen/opfattelsen af præstearbejdet
 - Beskrivelse af en god præst
 - Udfordringer/sammenstød mellem forestilling om præstearbejde og virkeligheden

- Andres forventninger vs. egen opfattelse af præstebet – udfordringer forbundet hermed
- Præsten som person
 - Andres opfattelse af/forventninger til præstens person
- Private forhold
- Fremtid

9: Projektbeskrivelse

Hvad vil det sige at være præst?

En kvalitativ undersøgelse af danske folkekirkepræsters syn på embede og arbejde

Formål:

Præsteprofilen har i de senere år undergået en række forandringer, bl.a. som følge af nye stillingstyper og funktioner. Den klassiske sognepræst, der som generalist varetager alle de pastorale opgaver inden for sognets grænser, er i dag suppleret med en lang række funktionspræster, der varetager specialiserede funktioner i tilknytning til konkrete institutioner, og samarbejdende teams, der løser opgaver på tværs af sognegrænser. Med udgangspunkt i disse ændringer i praksis er formålet med undersøgelsen er at opnå en dybere indsigt i, hvad præster i Den danske Folkekirke i dag forstår som centralt i præstearbejdet, hvordan dette reflekteres teologisk, samt i hvilken grad præsterne oplever mulighed for at realisere deres forståelse af embedets opgaver i en sammenhængende pastoral identitet. Dette sker med henblik på at definere en mulig fælles kerne i præstearbejdet på tværs af diversiteten i opgaver og funktioner, og herudfra at diskutere implikationer for en nutidig, empirisk funderet teologi om embedet, som imødekommer den faktiske mangfoldighed af opgaver, arbejdsformer og rammesætning.

Baggrund:

Den danske Præsteforening igangsatte i forbindelse med foreningens repræsentantmøde 2014 en medlemsdrøftelse, der var centreret om følgende hovedpunkter:

- Kerneydelsen
- Det attraktive embede
- Bæredygtigt og meningsfyldt arbejde
- Samarbejde og kollegialitet

Tilbagemeldingerne fra drøftelserne på mødet var meget forskellige. Sammenfatningen udtrykte dels meget generelle standpunkter, eksempelvis i forhold til kerneydelsen, der blev beskrevet gennem teologiske begreber som "ordet" og "forkyndelsen". Dels afspejlede sammenfatningen en kompleksitet i holdningen til arbejdets værdier. Dette kom bl.a. til udtryk i drøftelsen om attraktive og bæredygtige embeder, som på samme tid efterlyste frihed og samarbejde, og i betoningen af personlig tilstedeværelse og nærvær som en forudsætning for realisering af forkyndelsesopgaven (<http://www.praesteforening.dk/Medlems-møder/2014.aspx>).

Med henblik på at forstå, hvordan de enkelte elementer forholder sig til hinanden indbyrdes, og hvordan embedssyn og udefra kommende krav og forventninger spiller sammen i den enkelte præsts arbejdsvilkår synes det oplagt at foretage en større kvalitativ undersøgelse af, hvad der set fra et aktørperspektiv udgør embedets kerneydelse i dag, og hvori de aktuelle udfordringer til præstens embede og arbejde består.

Projektet bygger videre på den kortlægning af brugen af funktionspræster i folkekirken, der er foretaget af Lene Kühle, Center for Samtidsreligion, AU, og som forventes afsluttet i foråret 2015.

Relevante problemstillinger i relation til en nutidig pastoral identitet knytter sig bl.a. til forholdet mellem autenticitet og autoritet, herunder betydningen af præstens person. Aktuelle homiletiske studier og tidligere forskning peger samstemmende på præstens person som krumtap i forkyndelsen. (Felter 2014, Gaarden 2014). Mere overordnet synes der at være tale om, at senmoderniteten fremmer en forskydning af autoritetens grundlag, således at den autoritet, der tidligere var funderet i institutionen, i dag i højere grad er båret situationelt af personen i embedet (Rubow 2005, Felter 2010). Dette udfordrer ikke blot de konkrete ledelsesmæssige aspekter af præstens arbejde, jf. den seneste undersøgelse af det psykiske arbejdsmiljø (Kirkeministeriet 2012),

men stiller også spørgsmål til hele den måde, hvorpå man traditionelt har opfattet embedet som legitimitetsgivende for præstens virke.

I lyset af ændringerne i præsters arbejdsvilkår og ændringer i sognestrukturen, som både omfatter opsplitning af den klassiske generalistrolle i specialfunktioner og øget teamsamarbejde på tværs af sognegrænser, vil det desuden være relevant at sammenholde dette med tværgående analyser af professionsidentitet med henblik på at perspektivere ændringer i præsters arbejdsvilkår i forhold til andre faggrupper. I et bredere professionssociologisk perspektiv tales der om generelle ændringer i arbejdets værdier, som netop synes at gå fra en stærk vægtlægning på frihed og autonomi til en større grad af samarbejde (Eriksen og Jørgensen 2005). Noget tilsvarende synes at gøre sig gældende for præsters vedkommende, særligt for en yngre generation (Andersen 2009)

Teoretisk tales der inden for aktuelle menighedsstudier om en partipatorisk vending som betegnelse for en øget fokusering på lokale og situerede praksisformer som udgangspunkt for teologisk refleksion. Dette indebærer en styrket opmærksomhed på deltagerperspektivet gennem kvalitative og etnografiske studier som korrektiv til strukturelle og normative beskrivelser (Modéus 2007 og 2011, Iversen 2013, Moschella 2008, Scharen og Vigen 2011, Ward 2012). Dette er ikke mindst relevant i forhold til at forstå den mangfoldighed af forventninger, der rettes mod embedet fra divergerende grupper i menigheden og som præsten i stigende grad forventes at agere i forhold til, jf. projekt i regi af Folkekirkens Videnspulje, som gennemføres af Center for Kirkeforskning ved Københavns Universitet i foråret 2015. Men også og i endnu højere grad relevant i forhold til drøftelsen af teologiens rolle på aktørniveauet, i forbindelse af præsternes teologiske refleksion over deres arbejdsmæssige funktioner, herunder spørgsmålet om legitimitet, set i relation til systematisk-teologiske stipulationer af embedet.

Tilsammen er der tale om markante ændringer i præstens omverden og arbejdsvilkår, som kalder på empiriske undersøgelser af, hvor udfordringerne til præsterollen ligger i den danske folkekirke anno 2015.

Hertil kommer nødvendigheden af at reflektere teologisk over embedet og arbejdets kaldsdimension i en situation, hvor legitimitet i stigende grad forskyder sig fra institution til person, og hvor ”kerneydelsen” synes at udfolde sig på mange andre arenaer end kirkens prædikestol, jf. repræsentantmødets oplæg. Der er med andre ord behov for at udvikle en ny teologi om embedet, der tager udgangspunkt i nutidig praksis, frem for i en enstrenget, historisk betinget opfattelse af sognepræsten som den eneste legitime udmøntning af embedet som institution. En empirisk baseret undersøgelse af danske præsters fungerende embedsteologier vil udgøre et vigtigt korrektiv til de dogmatiske stipulationer af embedet, der har domineret det 20. århundredes danske teologiske tradition, i og med at den opfanger den faktiske mangfoldighed af arbejds- og stillingsformer, der kendetegner præsten i den danske folkekirke i dag og sigter på at artikulere embedets egenart i lys heraf.

Metode:

Med udgangspunkt i en oversigt over fordelingen af præster på stillingstyper og ansættelseskategorier, som kan tilvejebringes ud fra oplysningerne i præsteforeningens sekretariat, udvælges strategisk 25-30 præster (5-6 pr tiår for aldersgrupperne 20-70 år), som tilsammen udgør et repræsentativt udsnit af præster i Den danske Folkekirke. Ud over en repræsentativ fordeling på køn, alder og anciennitet tager udvælgelsen hensyn til spredning på sogne- og ansættelsestyper, geografi/stiftstilhør, kirkelig tilknytning og teologisk observans. Med udgangspunkt i undersøgelsens eksplorative sigte gennemføres semi-strukturerede kvalitative interviews med informanterne på basis af udarbejdet spørgeguide.

Spørgsmål, som undersøgelsen skal afdække:

- Hvad udgør i præsternes optik embedets kerneydelse og hvordan kommer denne til udtryk i den enkelte præsts arbejdsmæssige prioriteringer?
- Hvordan forstås forkyndelsesopgaven, og hvordan oplever præsterne at denne harmonerer med embedets rammer og de faktiske vilkår for arbejdet?
- Hvilken betydning har præstens person for forkyndelsen, og hvad betyder det for præstens arbejdsforhold?
- Hvilke forhold har betydning for at præsterne opfatter arbejdet som meningsfyldt?
- Hvordan ser bæredygtighed ud fra præsternes synspunkt?
- I hvilket omfang oplever præsterne at de kan bruge deres faglighed og hvad gør de for at vedligeholde den?
- Hvilke værdier i arbejdet opleves som uomstødelige og i hvilket omfang opleves disse som truede/anfægtede?
- Hvilken betydning har samarbejde og kollegialitet, hhv. frihed og autonomi, og på hvilke områder opleves disse kvaliteter som frugtbare, hhv. problematiske?
- Hvilke forventninger oplever præsterne fra divergerende grupper af menigheden, og på hvilke måder influerer disse på det daglige arbejde?
- Hvad oplever præsterne som fremmede/hæmmende for at realisere deres pastorale intentioner i arbejdet?

Undersøgelsen tilrettelægges i samarbejde med Den danske Præsteforenings hovedbestyrelse med henblik på at sikre sammenhæng mellem forskningsdesign og de problemstillinger, der ønskes undersøgt. Der nedsættes en styregruppe under FUV, med repræsentanter fra Præsteforeningen, som har det overordnede ansvar for undersøgelsens udformning. Styregruppen mødes efter behov, første gang i forbindelse med design af undersøgelsen, samt i forbindelse med resultatpræsentationen i et større forum.

Projektvarighed: 6 måneder

Tidsplan:

- August-september 2015: Indhentning af data vedrørende ansættelsesformer/typer med henblik på udarbejdelse af objektiv stillingsprofil, jf. Lene Kühles projekt om funktionspræster finansieret af Folkekirkens Videnspulje 2013. Overblik over tilsvarende undersøgelser i tværgående professionsperspektiv. Forberedelse af spørgeguide og udvælgelse af informanter til interviews.
- Oktober-november 2015: Gennemførelse og transskribering af interviews. Indledende analyser præsenteres på styregruppe-seminar ultimo november.
- December 2015-januar 2016: Kvalitative analyser og udarbejdelse af rapport. Resultatpræsentation; åbent seminar arrangeret i samarbejde mellem FUV, de teologiske uddannelsesinstitutioner og Den danske Præsteforening.

Referencer:

Andersen, Erling (2009) Et job med mening. Nye præster om deres arbejde, København, ANIS

Eriksen, Tine Rask og Jørgensen, Anne Mette (red) (2005): Professionsidentitet i forandring, København, Akademisk

Felter, Kirsten Donskov (2010): Mellem kald og profession, København, Publikationer fra Det Teologiske Fakultet nr 18

Felter (2014): Præsten, prædiken og autoriteten, Kritisk Forum for Praktisk Teologi 2014/137

Ferrer, Jorge og Sherman, Jacob (red) (2008): The Participatory Turn – Spirituality, Mysticism and Religious Studies. State University of New York Press

Gaarden, Marianne (2014): Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten. Aarhus Universitet, Institut for Kultur og Samfund

Iversen, Hans Raun (2013): Empiriske studier og feltarbejde i praktisk teologi (upubliceret paper)

Modéus, Fredrik (2011): Mod til at være kirke, København, Alfa
Modéus, Martin (2007): Menneskelig gudstjeneste. Om gudstjenesten som relation og ritual, København, Alfa
Moschella, Mary Clark (2008): Ethnography as a Pastoral Practice. An introduction, Cleveland, Pilgrim's Press
Rubow, Cecilie (2006): Fem præster og antropologiske perspektiver på identitet og autoritet, København, Anis
Scharen, Christian, og Vigen, Aana Marie (2011): Ethnography as Christian Theology and Ethics, New York/London, Continuum Press
Undersøgelse af det psykiske arbejdsmiljø i folkekirken 2012, Udarbejdet for Ministeriet for Ligestilling og Kirke, juni 2013
Ward, Pete (2012) (ed): Perspectives on Ecclesiology and Ethnography, Michigan/Cambridge, Eerdmans